

DOM in SVET

LEPOSLOVJU - ZNANSTVU

LJUBLJANA

Leto xviii. 1905

Štev. 5.

VSEBINA.

	Stran
Lea Fatur: V burji in strasti. Povest. (Dalje)	257
Anton Medved: Pomlad obhaja Donava . . . 1., 2., 3., 4., 5. in 6.	266
Fr. S. Finžgar: Srečala sta se . . . Vsakdanja povest brez konca. (Dalje)	268
Adolf Robida: Henrik Ibsen. Slovstvena študija	275
Zvonimir: Skozi življenje	280
Milan Pugelj: Vdova Šenica	282
Dr. E. Lampe: Londonski izprehodi. (Dalje)	289
Marijan: Alenčica	299
Ante Gaber: S prve jugoslovanske umetniške razstave v Belgradu. (Dalje)	300
Silvin Sardenko: Rodni zemlji s tujih tal	303
Dr. E. Lampe: Josip Juraj Strossmayer. Ob grobu največjega Jugoslovana	305
Roman Romanov: Povest o belem dnevu	310
Književnost	311
To in ono	315
Šah in skrivalnica na ovitku.	

SLIKE.

Po gorah. — „Moj Učenik!“ G. Ohe. — Spomenik sv. Jurija v Zagrebu. A. D. Fernkorn. — Henrik Ibsen. — Blaznik. Oton Ivekovič. — London: Angleški parlament. — London: Westminster Hall in parlament. — † Biskup Josip Jurij Strossmayer. — Ruski rezervist se poslavlja od rodbine, preden odide na bojišče. — Strossmayer na mrtvaškem odru. — Strossmayer balzamiran. — Strossmayerjev pogreb. — Anton Verovšek. — Verovšek kot Martin Krpan. — Pristanišče v Vladivostoku. — General Batjanov. — Admiral Nebogatov. — Rusi v zakopih. — Ruski general Bilderling. — Avstrijski domobranski minister Schönaich. — Japonci sežigajo mrličje.

„Dom in Svet“ izhaja prvega dne vsakega meseca.

Urednika: **dr. Mihael Opeka** za leposlovje, **dr. Evgen Lampe** za znanstvo in ilustracije. — Založnik in lastnik: „**Marijanišče**“. — Tiska „Katoliška Tiskarna“ v Ljubljani.

Naročnina: 9 K, za dijake 6 K 80 h, za Ameriko 2·5 dolarja, za Italijo 11 lir, za Nemčijo 10 mark. Sprejema lastništvo in upravništvo v „**Marijanišču**“

LEA FATUR:

V BURJI IN STRASTI.

POVEST.

(DALJE.)

V.

Misli pa mu preletijo tesno sobo in hitijo do domače vasice, do preljube rodice.

očitnice so hitro minile. Dijaku je prišel dan ločitve od domače vasi. Težko se je odpravljaj. Domača vas! V njej je bila vsa poezija njegovega življenja. Skrbni oče, dobra mati in ljubka

črnooka. Junaško se je držal Vinko, ko je zlagala mati s solznimi očmi perilo v kovčeg, ko je polnila dva koša, enega za sina, drugega za gospodinjo. Vendar — ko je stal voz pred hišo, ko ga je objela mati zadnjikrat in priporočila Bogu, ko so se zaiskrile Lucine oči in je udaril hlapec z bičem — tedaj so se orosile tudi njegove prijazne oči.

Bilo je tudi tako lepo doma. Mati ga je že pri zajtrku izpraševala, kaj naj mu skuha za kosilo. V omari so ga čakale dobrote, katerih se dijak nikoli ne brani. Dan mu je potekal brez vse skrbi in boli. Tam v Ljubljani pa ga pokliče zjutraj zgodaj osorni glas gospodinje, porogljivo ga pogledajo z mize Virgil, Ovid, Homer! In v šoli večni strah — komaj si odprl usta — modro si

zinil, pa že jo imaš — dvojko. In ko prideš iz šole, ne srečaš materinega ljubečega pogleda — rezki glas gospodinje te izprašuje, kako je bilo v šoli. Tudi materine vedno odprte omare ni, kosila ni, da bi izbiral dijak — mora biti skromen in zadovoljen z vsem... In kje so Lucine oči, kje njen srebrni smeh? Težko dijaku v takih okoliščinah! Padale bodo dvojke, slišal bode opomine, preden se bode zopet zavzel in vtopil v vso gimnazijsko modrost. Res, težko je dijaško življenje, zato slava s trdom priporjeni učenosti: slava njim, ki so se prerili brez spotikljaja od prve do osme šole in so zadobili slednjič mature lavorjev venec!

Take misli so spreletale nekoliko raztresene dijakove možgane, ko so brzeli konji proti Globovniku. A se jim ni imel časa vdajati, saj je sedel oče zraven njega in mu dajal po navadi očetov dobre nauke. Fant je poslušal in obetal. Ljubil je moža, ki se je žrtvoval, da pribori sinu boljšega kruha. Žal, da uvažuje le malo dijakov zlate nauke očetov!...

Prišli so do klanca. Hlapec je ustavil in zavil zavoro. Vozil je počasi po nevarni strmini. Sedaj je popravljena cesta, zasut Globovnik, takrat pa se je bilo kaj lahko ponesrečiti v dol. Počasi so prišli doli, hlapec

je odvil zavoro, Grgurin pa je pozdravil preprosti križ, postavljen v znamenje in spomin nesreče.

„Tukaj so našli Lucino mater“, je rekel sinu.

„Oče“, je prosil Vinko, „povejte mi no natanko, kako je bilo.“

„No, ravno do postaje bo“, je menil mož, zavihal si brke in začel: „Tista zima, ki je prinesla Luco v Šembije, je bila prav huda. Ravno pred Božičem je razgrajala burja z neobično silo. Zametala nam je vrata, da nismo mogli iz hiš. Če si odkidal sneg, v hipu je bil tu nov zamet. Vlak ni mogel več dni naprej. Ljudje so morali čakati ali voziti se s pošto, ki je šla po tej cesti do Št. Petra. Osem dni je razgrajala burja, pihala, piskala, tulila, da smo mislili: konec nas bo. — Dva dni, preden je polegla, je pridihal proti večeru Hrvatini k nam. Priko-bacal se je komaj skozi piš in zamete in pravil razburjen, da je stopil po oprasku iz hiše in našel v snegu zamotano, jokajoče dete. Vzel ga je urno v hišo in žena ga je komaj pogrela; še malo, pa bi bilo zmrznilo. — Otrok je moral pasti s kakega voza — sem rekel — saj od daleč ga tudi burja ni prinesla. — Ali pa če je vilinsko dete, je rekel Hrvatini, ki je bil vedno poln vraž. — Ne bodi neumen, sem mu rekel, kaj ti vse pride na misel; jutri pridem pogledat, ko se poleže burja, se bode že kdo oglasil in iskal dete. Bil sem že takrat župan, je dostavil mož ponosno, kajti županoval je že dvajset let in pobahal se rad malo s tem.

„Hrvatini se je vrnil po zametih, mi smo pa ugibali, od kod bi bil otrok. Drugi dan nam ni dalo miru; hlapec pred nama z lopato, midva z materjo za njim. Pripehali smo se s trdom do bajte in našli v naročju Hrvatinke ljubko, malo deklico, po mestno oblečeno. Skrivala se je k ženi in vpila: „Mamma mia! mamma mia!“ . . .

To je torej laško dete. — In ni drugega mogoče, nego da se je kdo peljal skozi vas v tistem vražjem vremenu, in da je vrgla burja otroka z voza. Moja žena je občudovala lepoto otrokovo: kar se ustavi pošta

v silnem pišu burje, stari Luka je držal konje, mladi hlapec pa je skočil k nam. Bil je premrzal in prestrašen, komaj je mogel izpregovoriti. Dejal je, naj gre eden k županu. — Župan je tu — pravim jaz. — Hudedelstvo ali nesreča, župan — je jecal zmrzli hlapec; — pod Globovnikom leži pol v snegu zakrita ženska, mrtva seveda. Naznanil sem vam to, mi moramo v Št. Peter. Vrnemo se popoldne; če ne gre nobeden poprej v Bistrico, greste lahko takrat z nami. — Spogledali smo se. Kaj storiti? V takih prilikah naglica ni dobra. Skoraj gotovo bode tu kakšna zveza med mrtvo ženo in detetom. Morda se je cel voz ponesrečil in dokler se ne vleže burja, ne izvemo nič stalnega. Vendar sem rekel hlapcu, da pojdeva v Bistrico, otrok pa naj ostane pri Hrvatini, dokler kaj izvemo. To sem povedal Hrvatinki, ki je bila v vidnem strahu, da ji odnese otroka moja žena. Saj veš, kako so ženske neumne na lepe otroke. Moja je gledala kar zaljubljeno v punčiko — pa smo imeli doma tri takrat; no pozneje, ko so nam pomrli, je bilo tudi meni skoraj žal, da nisem vzel Luce k nam.

Pa nisem hotel žaliti starih. Skrbel sem po možnosti za njo, kakor veš. No pa vrnimo se k vožnji. Bila je od vruga ta vožnja v Bistrico! Mraz, da se je duša tresla, burja taka, da je hotela vse odnesti. Gore snega so bile po potu, komaj smo prišli doli blizu ceste. Na dnu Globovnika je res ležala ženska, mrtva kajpada. Burja jo je bila pokrila s snegom do pasú — roke so bile stegnjene — črni lasje razpletjeni — v kolobaru krog glave — primrznjeni . . . Burja ji je odpela obleko, razgalila vrat — bilo je tako čudno. Ustavila sva malo voz in gledala. Najrajši bi se bil jokal. Hlapec naš si je brisal nos z rokavom, meni so zmrzovale solze v očeh. Gore snega in ledú, krajina trepetajoča v pišu burje, mrtva žena v snegu, in gori pri nas ubogo dete, bržkone njeno dete . . . Zavpil sem na konje, prevpil tuljenje burje in prišli smo srečno v Bistrico. Konje sem pustil pri Andrževih. Začudeni! so izpraševali, kaka sila me je pripodila v

takem vremenu. Ko sem povedal, so kimali, da so pričakovali, da se bode nekaj zgodilo, ker je tulila in jokala burja z neobičajno močjo. — Hitel sem na sodišče. Ko sem otepal sneg z obleke, je prišel stari Gärtner gledat, kdo prihaja. — Za božjo voljo, Grgurin — je dejal, — kaj se je zgodilo? — Le hitro k sodniku, sem odgovoril in hitel v prvo nadstropje. Uradniki so se dolgočasili pri svojih mizah. Stranke ni bilo nobene — moj prihod je zbudil občno pozornost. Uradniki so pustili posel in prišli za mano, sodnik mi je skočil naproti — povedal sem naglo o otroku in o mrtvi ženi.

„Slišal sem, da čakajo na postaji Lahi, morda se je kateri od njih peljal z vozom in ponesrečil...“, se je oglasil sodnijski pristav.

„Pojdite, Gärtner, hitro k stražmojstru, naj pošlje na restavracijo in kolodvor povprašat“, je velel sodnik, „in pride naj kolikor mogoče hitro, da izvemo morda, pri čem da smo. Vi pa sedite, Grgurin, da vzamemo vašo izpovedbo na znanje.“

Zapisali so vse, potem smo še govorili, povedal je vsak svoje mnenje, in sodnik je rekel adjunktju: „Vražji Luka, sedaj jo je pa ugenil.“

„Slučaj“, je odgovoril pristav.

Minula je dobra ura, preden je pridihal orožnik. Sinji nos, ogorela lica, solzne oči so pričale, kako se je tepel z burjo. Povedal je, da je odpeljal popoldne prejšnjega dneva Rejčev Frane laško družino iz restavracije v Št. Peter. Žena, mož in malo dete — bržkone so bili tisti. Poslal je že k Rejčevim po Franeta. Kmalu je pripihal že drug orožnik in povedal, da se Frane še ni vrnil.

„Mogoče, da se je ponesrečil“, je menil sodnik in si mel roke, „čuden slučaj, kaj ne?“ je dejal adjunktju. „Ni drugače — komisija mora v Globovnik — treba je voza za nas, voza za mrliča. Najpoprej jo pripelejemo sem — drugo bode spravila preiskava na dan.“

Gärtner je šel naročit voz, jaz sem šel kosit, ker sodnik je menil tudi, da si je treba segreti želodec za tako pot.

Ob eni uri sta stala voza pripravljena pred sodnijo; tudi jaz sem čakal tam s svojim vozom, hotel sem kaj izvedeti radi otroka. Prišli so sodnik, pristav, pisar in praktikant. Tudi zdravnik, ne vem kaj je hotel pri mrtvi, je sedel na voz. Burja ni bila več tako silna, ker sploh rada počiva okoli poldne. Vozili smo lepo v vrsti, radovedne babele so plaho odpirale duri in kukale za nami. Kmalu smo bili pod Globovnikom. Kakor nalašč je umolknila burja popolnoma, ko smo stopili z vozov. Čudna tihota je nastala, mrtva je ležala nepremično... Uradniki so pogledali po strmini po okraju: o vozu in Franetu ni bilo sledu v snegu.

Pisar je stopil nazaj v voz, odprl svoj kovčeg za pisanja in se pripravil, da bode pisal kleče. Naš hlapec pa Križev Janez sta pripravila lopate, da odgrebeta mrtvo.

Sodnik je narekaval, pisar je pisal. Kako so našli mrtvo, ob kateri uri in kje — vse drugo bo že spravila preiskava na dan. Pisar je končal in spravil akte, ko se je pokazal na robu Globovnika voz, ki je drčal hitro po gladkem snegu. Pred komisijo se je ustavil Rejčev Frane. Debelo je gledal hlapca z lopatami, mrtvo žensko truplo in komisijo. Vsi smo stopili krog njegovega voza. Pisar je segel zopet po papir — sodnik pa je velel: „No, Frane, le stopi malo doli... Ali nisi vozil včeraj neke Italijane v Št. Peter?“

„Sem.“

„Koliko jih je bilo, ko so šli tukaj na voz in koliko jih je izstopilo tam?“

Frane je gledal mrtvo in se praskal za ušesom: „Videl nisem, koliko jih je vstopilo, ker mi je pihala burja tako salamensko v obraz; vedel pa sem, da so mož, žena in dete. V Št. Petru pa tudi nisem gledal, kdo stopa z voza, burja mi je nosila sneg in pesek v oči, konja mi je hotelo odnesti; moža sem videl, ko mi je plačal — obraza njegovega pa ne.“

„Kaj pa ta ženska tu, se ti kaj znana zdi?“

„Pri moji veri, zdi se mi, da je to žena Laha, katerega sem vozil včeraj. — Prosila ga je, naj ne hodi...“

„Kje je pa otrok?“ je vprašal sodnik strogo.

„Ali jaz vem? Morebiti tudi tukaj v snegu.“

„Otrok je v Šembijah“, je razjasnil sodnik.

„O ti primaruha! V Šembijah sem bil moral ustaviti, zagazili smo v zamet . . .“

Pa kaj bi pravil vse natanko, naložili smo truplo in se vrnili spremljani od Franela v Bistrico. Burja je spet vstala in jokala krog nas. Ostal sem tisti dan v Bistrici. Moral sem poslati po otroka. Drugi dan so bili povabljeni vsi s kolodvora in restavracije, da si ogledajo truplo mrtve žene in živega otroka in popišejo moža, ki je bil na sumu — za katerim so brzojavili že prejšnji dan v Št. Peter in Trst.

Priče so izrekle enoglasno, da sta to žena in otrok, katere je vozil Frane. O možu pa ni vedel nihče nič povedati: ne imena, ne stanu, ne obraza. Da je bil visoke postave in črnih oči, zavrit v črn plašč, to je bilo vse, kar je izvedel sodnik, in še, da se mu je mudilo v Trst. Sodnik je kar besnel: od tolikih prič, pa ni mogel dobiti imena njega, ki je storil nečloveški čin. Restavrater se je izgovarjal, da ni imel povoda, prašati tujca za ime, knjige za potnike ni niti imel — plačal je bil pa vse pošteno.

Frane je rekel tudi, da ni navada izpraševati v taki burji popotnike, posebno če človek ne zna laškega. Plačal je pa tujec dobro.

„Tepci ste vsi vkup“, je renčal sodnik, „da vam le plača, pa je vse dobro!“ . . . Storil je vse, kar je bilo mogoče. Hrvatinka je prosila, da sme otroka vzeti s seboj. Sodnik je dovolil za toliko časa, dokler bode kaj več zvedel. Zdravnik je razkosal mrtvo — in je pogruntal, da se je najbrž ubila in potem zmrznila. Moder je bil.

Vsa pisanja in preiskave niso nič izdale. Sodnik ni vedel kam z otrokom. Hrvatinka je prosila, naj ostane pri njih. „Saj človek ni pes, kaj bi preganjali ubogo dete po svetu. Kjer jedo trije, jedo tudi štirje.“ Tako je ostala Luca pri njih. Dokler ni Jože dorastel, je že šlo in branil sem, kakor veš, deklici v službo, saj se vendar en dan ali drugi lahko še kaj izve. — No, pa sedaj se je stvar zasukala. Luca ne mara Jožeta

in tudi, ko bi ga marala, bi jaz tega ne dovolil.

Naučiti se tukaj tudi ne more bogvekaj; naj pa gre . . .“

Prišli so v tem že do postaje, ustavili se pri Franci, izpili kupico na srečen pot in hiteli po vozni listek. Na kolodvoru je sprejelo Vinka par dijakov iz Bistrice. Poslovivši se od svojih dragih, so stopili v vlak in pozdravili še skozi okno mogočno trnovsko cerkev. Hitro je izginila cerkev, vas pod njo, podstenski most, cesta na Šembije, vse je izginilo. Vlak je pihal in stopal vedno hitreje, kakor potnik, ki se spomni šele na potu, kako kesno je, in požuri svoj korak.

V Št. Petru je vstopilo še nekaj zagorskih dijakov, za njimi se je pririla stara ženica in se pohvalila, preden jo je kdo prašal, da gre k sinu, ki ima imenitno službo v Ljubljani.

„Kaj pa je vaš sin?“ so se muzali dijaki. „Vidijo, gospodje, takle je, kakor ta gospod, ki karte ščipljejo . . .“ Dijaki so se posmejali dobri mamici.

Med smehom in veselimi dovtipi se je prikazal kmalu ljubljanski grad, se videl Rožnik, Rožna dolina, pozdravljal je dijake dobro znani Tivoli. Sprevodnik je dokazal, da imajo železničarji močna pljuča — odprl vrata in izsuli so se dijakov in dijačinj črni roji. Vinka je čakala gospodinja, žena visoke postave, cvetočega lica.

VI.

Rano zlata zora vstala,
bele gore poljub'vala
bele gore skalovite
in njih cerkve ponosite . . .

Jurmanova Katra je bila vdova sodnijskega sluga ali birača, Lovrinevega Pepeta iz Bistrice. Bila je doma iz Šembij. Ker je bil mož svoj čas v Bistrici in potem v Postojni v službi, je bila poznana po celem postojnskem okraju, in kdor je imel opravila v Ljubljani, se je obrnil do nje, ko se je po moževi smrti nastanila le-tu. Šla je v Ljubljano, kakor toliko drugih mater, da omogoči sinu študiranje. Upala je, da po-

stane sin duhoven, a sin je prevaril njen up, vleklo ga je v visoke šole. Mati je bila poparjena — pa bila je mati — odpustila mu je prevarjeno nado, podpirala ga po močeh, dokler je skončal še tista leta in stopil v službo k nekemu advokatu na Dunaju. In ko ji je došel nekoč droben list z besedami: „Promoviran sem za doktorja“, je točila mati solze veselja. Rada je govorila o sinu doktorju, ki ima lepo službo in ji pošilja vsak mesec nekaj za stanovanje. Pristavljala je: „Težko je šlo; koliko košev sem zvelkla na pošto, koliko korakov sem naredila, kaj sem pretrpela — pa hvala Bogu — sedaj je moj Janezek doktor.“ Da se le ne bi še oženil, to je skrbelo mater: pozabil bi potem na njo, in sinahe so navadno ošabne. Iz Ljubljane si ni želela, ali upala je, da se nastani sin enkrat v Ljubljani. — Katra ni bila po Notranjskem samo znana, ampak tudi spoštovana kot modra žena. Ni pretekel teden, da se ne bi oglasil pri njej zavedni Zagorec, krepki Knežan, ali ponosni Postojnčan. Vedela je Katra, kje se kupi to in ono, kateri advokat je boljši, kdaj ordinira ta ali oni zdravnik. Njeno blago srce je našlo pomoči in sveta vsem. Revež ni šel nikoli brez daru od nje, znanec ne brez postrežbe.

Pri tej dobri ženi je stanoval Vinko in še dva prvošolca, ki sta prizadevala skrbni gospodinji mnogo gorja. Imela je Jurmanova še malo posestvo po možu v Bistrici. Ker ga ni mogla obdelovati sama, je dajala na polovino in prišla vsako jesen po svoj pridelek. Tedaj se je razneslo hitro po okraju: Jurmanova gospa je tukaj. In prišel je voz iz Šembij po njo, morala je v rodno vas. Na tem potu je srečavala pogostokrat nabiračice, ki so hodile od hiše do hiše. Navada je namreč po Notranjskem, da pridejo omožene vašcanke jeseni v mesto na biro: tu skleda fižola, tam jerbas krompirja, pa se pribere. Malo pogodrnjajo kmetje, če je slaba letina, dajo pa le, ker je Notranjec radodaren, kakor pravijo.

Čas je hitel. Komaj se je Vinko udomačil v šoli, mu je odprl odhod gospodinje v

Bistrico srčne rane . . . Gladka in bela se vije cesta po Globovniku proti Šembijam. Ob njej žarijo dekliške oči, po njej stopa skrbna mati . . . Naročil je Vinko gospodinji pozdravov do roditeljev in — do Luce . . .

Ko je Katra opravila v Bistrici, spravila svoj pridelek v žaklje in dela na vlak, se je pripeljala zmagoslavno v Šembije. Na pragu hiše sta jo sprejela župan in županja in jo peljala v gornjo sobo. Tam je že čakala pokrita miza, in rdečelična dekla je hitela nositi na mizo cvrtje, ki je najboljša jed v Šembijah. Po veži pa je stopicala Luca, žareča v obrazu. Rada bi videla teto, pa se ni upala v sobo. „Eh, kaj boš stala tukaj“, se je smejala dekla in sunila Luco skozi odprta vrata.

„Luca, tička moja zlata, pojdi le sem,“ tako je klicala Katra sramežljivega dekleta in jo posadila k sebi. Mati županja pa je postavila krožnik in kupico pred njo: „Danes se moraš tudi ti gostiti, saj si naša.“ Luca je gledala skozi kodrce na krožnik. Cvrtje! Pomislite, da ni poznala Luca boljše jedi — pa sramovala se je jesti v tako odlični družbi.

„Ali bodeste prišli kaj k nam, teta?“ je prašala plaho.

„Bodem“, je dejala teta.

Župan je natočil: „Pij, Katra, na tvoje zdravje!“ In trčili so, tudi Luca je morala trčiti, in štela si je v posebno čast.

„Seveda bodo prišli teta“, je odgovorila županja, „zmenile se bodete s Hrvatinko za Luco. Ti ji dobiš lahko kako dobro službo v mestu. Kaj hoče dekletce tukaj, za kmetiško delo ni, šivati je ne veseli, naj pa pozkusi malo po svetu. Jože pride drugo jesen domov in ker jo hoče poročiti, je to zelo sitno — bolje, da gre odtod.“

„Prav je to“, je dejala Katra. „Bogve kaka sreča jo čaka po svetu, tukaj pa tolci revščino.“

Prijela je drobne dekletove roke. „Ali so te ročice za kmetiško delo? Neumen je tisti Jože — naj si dobi kako Kraševko. Ti boš nosila v mestu klobuk in solnčnik — pa še uradnika lahko dobiš, kaj, taka punca?“

Grgurinovim so ugajale te besede, in, ko jih je ponavljala Jurmanova pri Hrvatinih, je bila mati zelo zadovoljna, stari vojak pa je molčal nevoljno. Saj njegova beseda nič več ne velja. Kje so stari časi, ko je zapovedal gospodar, in je stalo kot pribito? Zdaj ima vsak ud družine svojo glavo, zato pa gre tudi vse narobe. Tako je godrnjal Hrvatini sam s seboj in spuščal svojo jezo v goste oblake dima.

„Na zimo, zlata moja“, je dejala Jurmanova, „ni dobrih služb, zato ker s kmetov pritisne vse v mesto. Na pomlad pa gredo zopet na polje. Tudi pridejo laške gospe — pri tistih je dobro služiti. Pisala ti bodem, kadar dobim kaj dobrega; tačas si pa napeješ nogavic in našiješ perila. Botra Grgurinova so obljubili bombaža in platna, pokazali bodo tudi, kako se šiva.“

Luca je na vse to kimala.

Jurmanova ni ostala dolgo v rodni vasi, odpeljala se je v Zagorje in v Knežak. Obiskala je znanke, in ko je izvedela, kdo se je oženil, kdo umrl, kdo odšel v Ameriko, ko je razveselila vse bolnike z dobrimi sveti in sprejela od vseh davek spoštovanja in hvaležnosti, se je vrnila v Ljubljano. Obdarila je svoje znanke, odpočila se od truda in čakala mirno zime.

Tista zima je bila posebno dolga za dve hrepeneči srci. Vinko je premleval šolske knjige in mislil na Luco, ona je pletla, šivala, učila se italijanščine in mislila ne toliko na Vinka, kakor na novosti, katere bode videla in doživela v mestu. Videla je te borne kmetiške hiše, in si ustvarjala v svoji, po lepoti hrepeneči duši, krasne palače, čarobne vrtove. Menila je, da more stanovati sreča samo za umetno okrašenim zidovjem, samo sreča hoditi po mehkih preprogah hiš, katere si je slikala njena južna domišljija.

Tista zima je bila prav burna in večkrat je zarila deklica ponoči glavo v blazino, da ne sliši jokajočega glasú. Spominjal jo je matere, ponesrečene v pišu burje . . . Kadar je šla k maši, se je ustavljala na posneženem grobu materinem. Molila je in jokala. Kaj

čaka v daljnem svetu hčerko nesrečne matere?

Pa minila je zima, četudi je bila ostra in huda. V zatišju skal so se pokazali rumeni ključki. Prišla je pomlad. Ugoden vetrič je vel, v voljnem zraku je brstelo drevje in grmovje, trava je zelenela, zvončki so zvonili, vijolice dehtele. Veseli otroci so se dičili vriskaje s cvetjem, odrasli so hiteli kopat, orat, sadit. Za nje je bila pomlad čas dela, in šla je mimo njih, v svojem čaru neopazena.

Nikogar v Šembijah ni razburil prihod pomladi tako kakor Luco. Ona ni hodila, plavalala je na perotih svoje domišljije, srce ji je bilo burno, ponoči ni spala — štela je skozi okno svetle, trepetajoče zvezde. In ko je prišel sel s pošto iz Trnovega, so mu žarele naproti njene oči, polne upanja in vprašanj. In prišlo je dolgo pričakovano. Vinko je pisal, da ji je dobila teta službo pri gospe nekega italijanskega inženjerja, ali kaj da je. Vodila bode dva otroka na izprehod in pomagala v hiši. Gospa, pravi teta, je dobra ko duša. Pride pa naj takoj.

Luca je skakala od veselja. Mati si je brisala solze, ko je pripravljala perilo za deklico. Spekla je masleno štruco in pri Grgurinovih se je pekla potica. Oče Hrvatini ni našel miru, šel je z doma na njivo, z njive je prišel na dom, in ni vedel, po kaj, ne kam. Čevljar je pokazal Luci tiste čizme, da bo obuta za nekaj časa.

Bil je ravno praznik Oznanjenja Matere božje in Hrvatinka je hotela iti z Luco na Brezje, preden stopi deklica v službo. Ko je čula soseda Mihlovka, da se odpravljata na Brezje, se je zavzela brž, da gre tudi ona z njima. Mihel, gospodar, je godrnjal nekaj, pa to je možka navada, in pametna žena se ne ozira na to.

Prišel je na trepetajočih krilih zadnji večer pred odhodom. ‚Zdrava Marija‘ je že odzvonilo, v daljavi se je slišal milotožni glas zvončka osamljene cerkve na gori. Bilo je, kakor da bi zvonili duhovi. Milo je gledala večernica na sedeče pred Hrvatinovo hišo. Oblak je plaval nad večernico, a ona je

žarela tem svetleje. Oblak žalosti je ležal na obrazih Hrvatinih, a Lucine oči so žarele tem svetleje. Grgurinka in nekaj deklet se je prišlo posloviti. Žena je dajala Luci dobre nauke, dekleta so jo prosila, naj jim piše. Hrvatini je že nabasal in pokadil tri pipe, pa ni mogel priti do besede. Slednjič se je vendar oglasil. Spregovoril je važno:

„Stara, ljuba moja Žefa, molči in bodi tiho! Dekle, ko bi ti moja pamet imela, nikoli ne bi šla od nas. Mar nimaš kruha? Žgancev ti je ostajalo. Letos bodemo redili par prašičev, bo tudi špeha, rebrec in gnjati. Ko pride Jože, kupi kravico, imeli bomo mleka in masla. Jože prinese denar, nakupi ti lepih oblek, bodi pametna Luca, ostani doma! Dosti ni, kar imaš, ali to veš: po svetu pa je prevara. Jože je kmet, pa je pošten, glej, da te ne prevari gospod. Tudi jaz sem bil po svetu, videl sem Rim, Milan in Verono. Pa ljubše so mi Šembije, kakor tista mesta, zato pravim: Otroci, ostani doma!“

Mati se je nasmehnila trpko: „Ljubi moj Jože, cela vas ne ustavi Luce!“

Deklica je poslušala nestrpno, da je končal Hrvatini najdaljši govor svojega življenja, in je pregledovala poselsko knjigo, kjer je zapisal župan: „Oči črne, nos raven, čelo visoko, usta majhna“ itd.

Tisti večer ni spalo dekle. Ob petelinjem petju je že vstala in stopila pred vrata. V mraku je še ždela vas, skale so gledale strogo na Luco, cesta se je belila in hitela dalje . . . Radostno je gledala deklica po njej in po skalah. „Še danes pojdem od vas, in dolgo dolgo me ne bode . . .“

Tedaj se je odtrgal nekje kamen in padal z ropotom v nižino. Moral je pomandrati po potu prijazne ključce in sladke vijolice . . . Psi v vasi so zalajali tožno, petelini so zakikirikali . . .

Luca se je stresla in skočila v vežo. Jeli to spomin? Morda duh materin? Kaj pravijo skalnate gore? Šumelo je pač v votlem odmevu ropotanja: „Bedna, tožna se vrneš nekoč k nam in gledali bomo tvoj tihi grob.“

Ne več tako vesela, se je Luca oblačila. Stara dva sta vstala in se kremžila krog ognjišča, mačka je mijavkala in se plazila krog Lucinih nog.

„Glej živalice“, je rekel oče, „še ona ve, da gre Luca od nas!“

Molče je nalila mati kavo v velike skodelice, molče so jo pihali in gledali so drug drugega. Grgurinov hlapec je privozil pred hišo in počil z bičem. Vinkova mati ni pustila Luce peš na daljno trnovsko postajo. Prišla je tudi Mihlovka, posedle so, prišel je tudi oče na spremek do postaje. Konji so potegnili in brzeli proti Trnovemu. Pokazala se je cerkev na griču, spoštljivo so jo pozdravili. Pri znamenju v Globovniku je ustavil hlapec, Luca je skočila z voza in pomolila za dušo uboge nepoznane matere. Kmalu so bili na postaji. Tam so našli še par Zagork in Knješčic, ki so bile istotako namenjene na Brezje. Ženske so se domonile, da se ustavijo drugi dan pri Jurmanovi in si ogledajo Ljubljano.

Vlak je zažvižgal, prihitel je mladi poštni hlapec Boštjančič; še vedno krepak, le nekoliko osivel, je nosil „koli“ k tračnicam. Vlak je pripihal in se ustavil. Nekaj potnikov je izstopilo, naše ženice pa so se zgnetle v prazen voz. Luca je sedla k oknu. Bila je prva vožnja v njenem življenju. Kmalu, še prehitro za Luco, se je ustavil vlak v Ljubljani. Na kolodvoru jih je res čakala Katra in pozdravljala burno romarice:

„No, kam ste se pa namenile, na Višarje ali na Brezje?“ je prašala.

„Na Brezje“, je donelo enoglasno in žene so vlekly neke zavitke iz cekarjev in podajale Jurmanovi: „Nate, nam boste skuhali malo kosila jutri.“

„Saj ni bilo potreba“, je dejala ta, „malo kosila že premorem“

Luca se je ozirala plaho po široki cesti in vprašala tiho: „Teta, kaj ni Vinka?“ Katra se je nasmehnila z višine svoje modrosti.

Marsikaj so se zmenile ženske do gorenjskega vlaka, ki jih je odpeljal proti Brezjam.

(DALJE.)

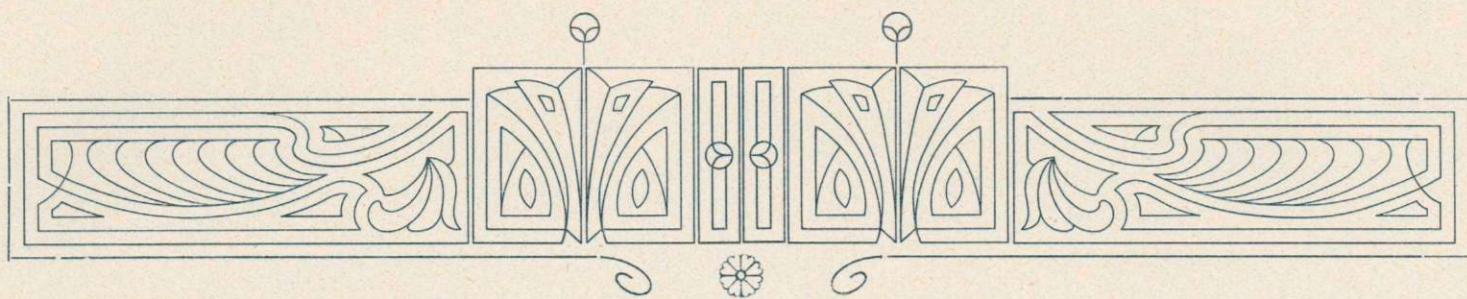

„MOJ UČENIK!“

G. OHE.

ANTON MEDVED:

POMLAD OBHAJA DONAVA ...

1.

Pridihala zopet je nežna pomlad
na vetrca mehkih perutih
in pesem vstajenja, oživiljenih nad
ubira v razblaženih čutih.

Nad Donavo plava belina meglic,
pokojno se zibljejo vali,
prhutajo jate povodnih ptic
na levi, na desni obali.

Kralj žarkov sede na nébesni tron,
zasvetijo čarno se gradi,
strepeče srebrnih valov milijon:
pozdravljen nam, prerok pomladi!

2.

Mogočna reka Donava, povej,
ne spē li v tvoji temni globočini
slovanske pesmi, glasi epopej,
potlačenega naroda spomini?

Pred duhom bliskoma se mi vrsté
krvavi boji, divjih ljudstev gonja,
in sladko petje drozgov mi grené,
in cvet vijolic mi ne siplje vonja.

Kako pokaži dan, kar vzame noč?
Tu pij krasoto, ki se ti odklepa!
Na svetu mine vse, umetnost, slava, moč —
narava le ostane večno lepa.

3.

Čolnič odpenja, pesem popeva
ribičev mladi sin.
Daleč njegova pesem odmeva
preko tihih dolin,
kakor veren spomin.

Onikraj Donave, reke modre
hišica nizka stoji,
ondi ravna si zlatnate kodre
deklica iskrih oči,
živozardela kot kri.

Kaj mu nemirne prsi nadima,
neti v pogledih sijaj? —
Zbegla je dolga, žalostna zima,
zemlja pretvarja se v raj,
došel je ljubljeni maj.

Vstajajo zvončki, petje se vzbuja,
topel prigreva žar,
Ko zadoni slavospev aleluja,
stopita pred oltar,
v srečen se združita par.

4.

Skrivnosten mrak.
 Pihlja cefir lehak.
 Po Donavi zibljiv me nese čoln.
 Kam žene duh me, hrepenenja poln?

Poslednji svit
 v valovih je razlit,
 kot bi se trudna zemlja in nebo
 v poljubu tihem strnila tesno.

In ti molčiš?
 Izraza ne dobiš?
 Ah, nič ne čuti on, kdor čuti to,
 kar se z besedami pove lahko.

5.

Kakor nevesta, ko sine zor,
 skliče družic-prijateljic zbor,
 da ji nadenejo krilo poročno;
 trava je vzknila, prinikle cvetice,
 stvarnici zaljšajo radostno lice,
 godbo posluša ptic milozvočno.

Glavo nad reko naslonim ob dlan.
 Vse precvita, vse sili na dan
 v dihu razkošnega mladoletja.
 Le na obrazu, ki se upodablja
 v vodi prozorni bled iz korablja,
 najti sledú ni nobenega cvetja.

6.

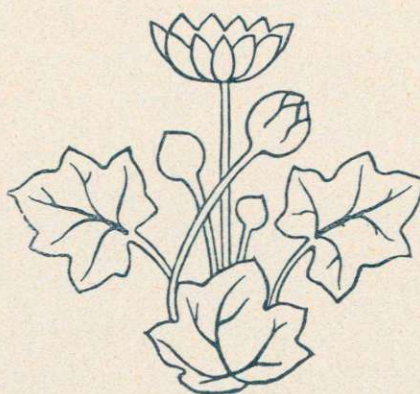
Iz daljnih iztočnih, obmorskih mest
 po Donavi ladij stotero je spelo.
 Nektero bi slišali temno povest,
 ko njeno bi dno govoriti umelo.

Podolje objame mesečna noč,
 narahlo šumljajo vali zaspani —
 kar vrisk se razlegne do neba vpijoč,
 obkolijo ladijo čolni neznani.

Na bregu dišalo je cvetje lepo,
 na ladiji kupčevi balzam in mira,
 in biseri, grolice, svila, zlato,
 sijali so žarki smaragda, safira.

Na bregu se cvetje odpira brstno,
 kraljevo solnce se dvigne na vzhodi,
 pokojno se smejeta zemlja, nebo,
 po Donavi prazna ladija blodi.

Razbojniki-vitezi v grobih zdaj spé.
 Pod zemljo zaklade stražijo vragi.
 Razsuti zidovi na skalah štrlé,
 čestitajo sivemu času na zmagi. —

FR. S. FINŽGAR:

SREČALA STA SE ...

VSAKDANJA POVEST BREZ KONCA.

(DALJE.)

III.

Dominik Skromen je sedel po večerji v obednici nasproti očetu. Gledal je predse, nervozno prižgal cigareto za cigareto in molčal. — Tudi oče ni izpregovoril ničesar. Na čelu pod sivimi lasmi, na katerih je viselo toliko muke in truda, skrbi in dela, se je vlekla globoka, zgrbančena guba, kakor bi truden in skrbi-poln oblak legel preko trde gore. Mama je čitala. Pa vsebina časnika je ni zanimala. Zakaj listala je naglo po njem, obtičala nekaj hipov pri inseratih, potem pa list odložila. Napravila je važno lice, stroge poteze so se ji poostrile.

„Veš, papa, ti mu daješ potuho. Nič mu ne rečeš! Za včeraj, postavim, ali je to dostojno, ali se to spodobi, da kvartá v pozno noč v gostilni, v tej jami razbojnikov... To je strašno!“

Dominik je počasi dvignil glavo in pogledal očeta. Ali oče se ni genil, ni trenil, oblak na čelu je bil še temnejši.

„V jami razbojnikov?“

Govoril je s tihim glasom, ki se je tresel.

„Prosim, bili so pošteni ljudje, in v posebni sobici smo bili.“

„Pošteni, seveda! Kdo jim je kaj očital? Toda igra za tako mladega človeka, kakor si ti, lepa prihodnost!“

„Igrali smo za vinarje, za kratek čas; saj vendar nisem imel najmanjše zabave celi predpust. In ta večer, edini, se mi očita!“

„Zabave, kako pa, tako imeniten gospod — hahaha!“

Dominik je povetil glavo, pa jo je naglo dvignil, da bi odgovoril.

Tedaj ga pogleda oče. Dominiku je umrla beseda na polodprtih ustnicah.

„Drugič mi ne hodi igrat! Razumeš! Hočem mir v hiši!“

Oče se je dvignil in z odločnimi koraki odšel v drugo sobo. Za njim je vstal takoj Dominik in ni rekel lehkonoč. Zaprl je tiho in ponižno za seboj vrata. Po stopnicah so doneli njegovi težki čevlji. Slišalo se je v obednico, kako so zakrulila vežna vrata in se zaprla. Dominik je šel v svojo sobo, ki je bila v prizidku ponosne hiše.

Na nebo se je ozrl, ko je šel na dvorišče. Bilo je vse nekako vlažno in solzivo; sivkasta pajčevina je bila razpeta čez inčez in redke zvezde so zaspano gledale skozi njo.

„Tako daleč je moja zvezda“, si je mislil Dominik. „Nikoli se ne dokopljem do nje. Čezdalje bolj se pogrezam, name stopajo, kmalu se pogreznem in zvezd ne ugledam nikoli več. Sedaj prične še oče...“

Z boječo roko je pritisnil kljuko in izginil v temo.

V sobi je bilo precej hladno. Iz železne peči pri vratcih je gledalo veliko, krvavo žareče oko v črno temino. Dominika je neugodno izpreletelo in čutil je, kakor bi se mu nekdo režal, kakor bi tisto oko tičalo v čelu grdega demona.

Hitro je prižgal luč. Zasvetilo se je po kotih, oko v peči je ugasnilo.

Sesedel se je na stol in se zamislil. Njegove misli so gledale v čudno noč pred seboj, kakor bi hodil v trdi temi po nepoznanem kolovozu in bi z izbuljenimi očmi blodil po črnini ter tipal z rokami pred seboj.

Tedaj je nekaj zacvililo pred durmi in popraskalo po njih.

Dominik se je ustrašil. Pogledal je v kot. Na tleh, na zmečkani, oddrgnjeni preprogi

je bilo prazno. Strah ga je naglo minul, vstal je in odprl Lordu.

„Revček, dobil si jo, kaj ne?“

Pogladil ga je po glavi in mu pokazal na ležišče. Ko je odhajal iz obednice tako naglo in tiho, ga Lord ni opazil, ko je dremal v kotu. In tedaj je vedel Dominik, da ga je mama jezno zapodila in sunila skozi vrata za njim. Zakaj, kot gospodarja, gledala je težko tudi Lorda.

Dominik je zopet sedel in naslonil glavo na dlani.

Teden je minul, odkar se je vrnil od Mare z dvignjeno glavo in ponosnimi koraki. Vzravнала ga je ženska, prebudila ga je njena energija kakor iz spanja.

Ali zopet mu je klonila glava, pogum je bežal in nocoj se mu je zdelo, da se je pretrgala zadnja vrvica, s katero je bil privezan na življenje.

Pogrešal je materine ljubezni — a imel je še očetovo. Z lepa mu ni odbil oče nobene prošnje. Z vso skrbjo, z vzgojo, z denarjem je hotel nadomestiti sinu umrlo materino ljubezen. Ni utegnil mnogo občevati z njim. Preveč je bil obložen z delom, skrbi so se gromadile nad njegovo glavo. In sin ni zahteval od očeta ljubeznivih besedi, njegovo srce je čutilo, da ga oče ljubi. In ob tej ljubezni je visela in živela Dominikova duša in skromno prenesla mnogo pikrih in ostrih besedi.

Toda nocoj! Ta oblak na čelu očeta! To njegovo trdno in kratko povelje! Včasih ga je branil in zagovarjal, nocoj ne več. Torej tudi tu je počila trta, katera ga je vezala na trdno oporo.

Ni ga, nikogar ni več, da bi ga prijazno potrepal po rami in mu dal dobro besedo. Ni ga! Torej mu je edina pot — proč, daleč proč odtod, v deželo, iz katere ni več vrnitve!

Komaj se je Dominik zavedel te misli, tedaj je že vstal ob njem demon. Kakor bi prišel tisti s krvavim očesom v čelu semkaj od peči. Na tilnik mu je dejal roko, da je glava lezla proti mizi in da je nazadnje čelo trčilo ob hladno ploskev.

„Proč beži, prav imaš! Bolje je, da si mrtev nego živ zakopan. Preko groba ne seže njih sovraštvo!“ . . .

Dominik se je stresel in dvignil glavo. Zdelo se mu je, da luč gori premalo. Privil je plamen višje. Zaželel je po luči, grozen je bil mrak, ki je zasenčil njegovo glavo.

„In osveta, Dominik!“

Zopet mu je sedlo na tilnik, zamižal je in sklonil glavo do mize.

Dominik je že davno mislil na osveto. Ali drugačno si je izmislil, kakor mu jo narekuje demon. Mislil je o lepi bodočnosti, ko si naštedi in nareže kruha zvrhano krado. In takrat se pripelje domov, z dvema konjema se pripelje in darov prinese za popolbrate in sestre. In očetu kupi lep dar — mami pa nič. In takrat pojde zvečer nalašč v gostilno, plača za vino, da fantje zapojo in zavriskajo. Vrnil se bo domov, in nihče mu ne bo smel reči besedice. To bo osveta. . .

„Puste sanje“, se je režal demon.

„Nikoli ne dospeš do te osvete! Preje te pohodijo in uničijo. Ne privošči jim tega veselja! Ognji se jim in zapiči v njih srce sulico, ki bo rezala do groba, ki bo pekla in grizla, da ne bo več mirne noči. Svet jih bo sodil in obsodil. O tebi se bo govorilo s solznimi očmi in usmiljenje bo vzdihovalo na pokopališču, ko te zagrebo.“

Dominik je odskočil od mize. Dihal je nemirno, roke so se mu tresle. Po sobi je začel hoditi, vrtel se je krog mize v kolo-barju brez konca.

„To je moja pot“, si je domislil, „kolo-bar brez konca. Vedno se vračam nazaj, vedno iste postaje mojega križevega pota — vedno iste. In vun ne morem.“ Dominik je bil čedalje bolj razburjen, njegova moč je ginila, pokala je v njem, kakor korenine nagnjenega drevesa, katerega izruje napol vihar —: drevo se nagne — počasi se trgajo vlakna iz zemlje, dokler ne zagromi in drevo trešne odtrgano od grude na zemljo.

Dvakrat je še hitel krog mize. Krog njegovih ustnic se je zasvetil demonski žar, ki je napisal na celo lice: osveta, osveta! Nikoli še ni bil Dominik tak. Njegove po-

nižne in mirne oči so se svetile in bliskovo utripale. Prsti so se krčili, v prsih je bilo pretesno, da si je moral odpeti gumbe na prsih.

Tedaj je obstal. Njegove oči so se oklenile dvocevke na steni. Nekaj sekund jo je gledal nepremično — nato je stegnil roko po njej, puška se je snela s stene in kakor bi zahrepenela proti njemu, se je nagnila in oblonela na njegovi roki. Dominikov obraz se je svetil pri luči v demonskem smehu. Oči so begale po puški, kakor blaznemu. Dvignil je puško in jo poljubil.

„Ti me ljubiš!“

Zakrohotal se je z glasom, katerega sam ni še nikoli slišal, in se ga je ustrašil.

Lord je planil z ležišča in skakal krog gospodarja.

„Lord, nikoli več se ne vrneva!“

Na mizi je pustil luč in odšel po prstih iz sobe kakor tat.

Zunaj ga je objel vlažen zrak. Na nebu se je zgostila pajčevinasta mreža oblakov. Komaj tri zvezde so žarele na njem otožno, kakor sveča v dimu. Od streh je počasi v presledkih kapalo.

Dominik je šel tiho čez dvorišče. Ko je bil oddaljen toliko od doma, da ga ni mogel nihče slišati, je stopil nekaj korakov trdo; koraki se niso oglasili v razmočeni poti.

Nato je obstal.

Kam?

V goro?

Čemu tako daleč?

Kar tukaj pred nogami se končam, da slišijo pok, da jih presune moj zadnji hvalježni pozdrav.

Dominik se je zopet glasno zasmel. Ozrl se je naokrog. Vsepovsodi mrtvo. Neka grozničava tihota je vladala, kakor sredi velike množice, ki pridržava sapo in z odprtimi ustmi čaka velikega dogodka. Dominika je obšla za trenotek groza. Toda samo za trenotek. Hitro se je pomiril in zopet gledal naokrog.

Pred njim — sto korakov morda — se je iz teme bleščalo nekaj sivega, kakor dolga črta. Dominik je strmел v to zabrisano črto.

„Seveda, kaj premišljam? Tje grem, k njej ležem počivat!“

Hitro je krenil proti sivi črti, ki se je širila in daljšala pri vsakem koraku. Stal je pred njo, na sredi je bila črta pretrgana. Tam je prijel za kljuko in počasi odprl črna vrata na pokopališče. Iz snega so gledale tri črne lise — kakor bi kdo stopil na bel prt z umazanimi čevlji. Trije novi grobi. Dominik je šel mimo njih, zavil v vogel proti kamenitemu spomeniku. Večkrat se je spoteknil na gomilah, ki se niso razločevale pod belo odejo.

Dospel je do visokega kamena.

„Mama, prišel sem za teboj!“

Puško je naslonil k zidu, razkril je roke in objel spomenik.

„Mama, k tebi!“

Besedo mama je izpregovoril mehko in z vso bolečino zapuščenega srca. Krčevito se je oklenil marmorja in ponavljal: Mama, mama, mama... Oči je zatisnil in lice se je doteknilo mrzlega marmorja. Ali on ni čutil mrzlotе, mehak in gorak se mu je zdel kamen, tako mehak, kakor je bilo tisto srce, ki počiva pod gomilo.

V Dominiku se je zbudil spomin z vso nedosežno jasnostjo.

Videl je natančno, kako se je igral na dvorišču z leseno puško. Takrat ga je poklicala stara hišna in mu velela k mami. Tekel je k njej. Skozi predsobo je taval po prstih. Mama je bila bolna in vselej se ji je bližal po prstih, da ji ni povzročil bolesti. Mama je ležala na postelji blede, brez krvi v licih, brez življenja v rokah. Dominik se je približal postelji po prstih in poljubil njeno roko, ki je ležala kakor mrtva na odeji. Mrzla je bila ta roka. Nekdaj ni bila tako mrzla in suha. Mama je s trudom okrenila glavo in ga pogledala z velikimi rjavimi očmi.

„Dominik“, je rekla prav tiho in s težavo.

„Dominik, jaz pojdem od tod.“

Iz njenih oči sta pripluli dve veliki solzi. Dominik je držal mamo za roko in z odprtimi ustnicami gledal v njeno lice.

„Prav sem stopi, Dominik!“

Dominik se je dvignil na prste in nabral ustnice, da bi jih približal mami in jo poljubil. Pa je ni dosegel.

Mama je dvignila z velikim trudom roko in jo položila na skodrano glavo sinovo.

„Dominik, jaz pojdem, ti boš revček . . . Pa nič se ne boj! Vse se premaga na svetu . . .“

S palcem mu je napravila križ na čelu in dolgo gledala v njegove oči, ki so strmele in poslušale besede, katerih niso razumele.

„Dominik, nikar me ne pozabi — vse se premaga z božjo pomočjo — in jaz“ — govorila je z veliko težavo — „in jaz bom vedno pri tebi . . .“

Tedaj jo je premagal silen kašelj. Iz sosedne sobe je prišla postrežnica, kmalu so prišli drugi in se zbrali krog postelje. Dominik je jokal, pa ga je nekdo dvignil in odnesel. Ko se je najokal v svoji sobici, je prišel papa, ga vzel na kolena in mu rekel: „Revček!“ In papa je imel vse rdeče in objokane oči — — —

Dominik je izpustil marmor in ob njem pokleknil v sneg. Z njegovega tilnika se je nekaj ločilo, nekaj težkega in groznega.

Dominik je sklenil roke in prosil:

„Odpusti, mama; odpusti sinu, ki te je pozabil za trenotek, ne, tebe ni pozabil, tvoje besede samo . . . Vem, ti si z mano, ti si pri meni — vse se zmaga na svetu . . .“

Dominik je vstal z gomile. Nad njim se je pretrgala žalostna megla na nebu in sto zvezd se mu je veselo nasmejalo, ko se je vračal domov . . .

IV.

Drugo jutro po prihodu na pošto je Malči pozno odprla oči. V sobo je sijal svetel zimski dan. Iz pisarne se je čulo šumenje papirja, v peči je prasketal plamen.

Malči se je dvignila v postelji in se naslonila na komolec. Ozirala se je po sobi, z roko je potegnila preko čela in si popravila črne kodre, ki so se ji vsipali čez lice. Živo se je domislila večera. Hotela je zaklicati Maro. Ali položila je glavo nazaj in premišljala.

Spanec jo je okrepil. Njeni rahli živci so bili pomirjeni, in skoro sramovala se je sama sebe iz sinočnega večera. Čula je, kako Mara hodi po prstih, kako tiho lista po papirju.

„Zaradi mene“, si je mislila Malči. In kar naenkrat ji je zopet bridkost skalila veselo, solnčno zimsko jutro. „Zaradi mene“, je ponovila Malči šepetaje.

„Zakaj sem tako nesrečna? V nadlogo sem prišla prijateljici, beračica sem, samo s tem razločkom, da ne hodim raztrgana od hiše do hiše . . . In to je še huje. Beračica je ponosna na svojo kljukasto palico, s katero trka na vrata; ljudje vedo, da ima pravico trkati in so usmiljeni, darujejo ji v božjem imenu polna perišča v vrečo. Mirno gre dalje, ob cesti sede na kamen in prešteva vinarje. Nihče je ne moti, nikdo ne pogleda zavistno in sovražno. A mene? Ko sem trkala osebno na vrata in prosila službe, so me gledali začudeni, kakor da ne bi imela pravice prositi kruha, ne zastonj, ne za delo. Z očmi so mi očitali, zakaj nisem umazana, če se mi zares hudo godi; čemu imam rdeča lica, ako sem lačna. In sedaj čakam službe, za katero nimam poklica, bridke službe, v kateri moram ubiti sama sebe, da bom mogla živeti. In ko čakam — sem nadloga drugim.“

Malči je zbolelo globoko v duši. Usoda jo je bridko tepla in preganjala. Ali tako jasno še ni nikoli občutila prebridke zavesti, da mora biti ona, ki je po smrti mame šestnajst let gospodinjala bogati hiši, kateri so se klanjali odlični gosti, da taista Malči danes gostuje v nadlego drugim pod tujo streho. Oni grozni občutek jo je prevzel, ki človeka poniža do zemlje, ki mu kriči na uho: Odveč si, nepotreben, za napotje . . . Ko bi bila vsaj sama tega kriva! Ali sama je nedolžna, usoda, nesreča očetova — bogvekaj — samo njena vest je čista. Da bi bila sama povzročila svojo nesrečo! Oj, lahko bi ji bilo. Kot grešnica bi se stisnila v kot in poljubila roko, katera bi ji vrgla skorjo kruha. Ali tako je njen ponos neupognjen, trdo bi rada zaslužila kruh, saj ima moč in zmožnost.

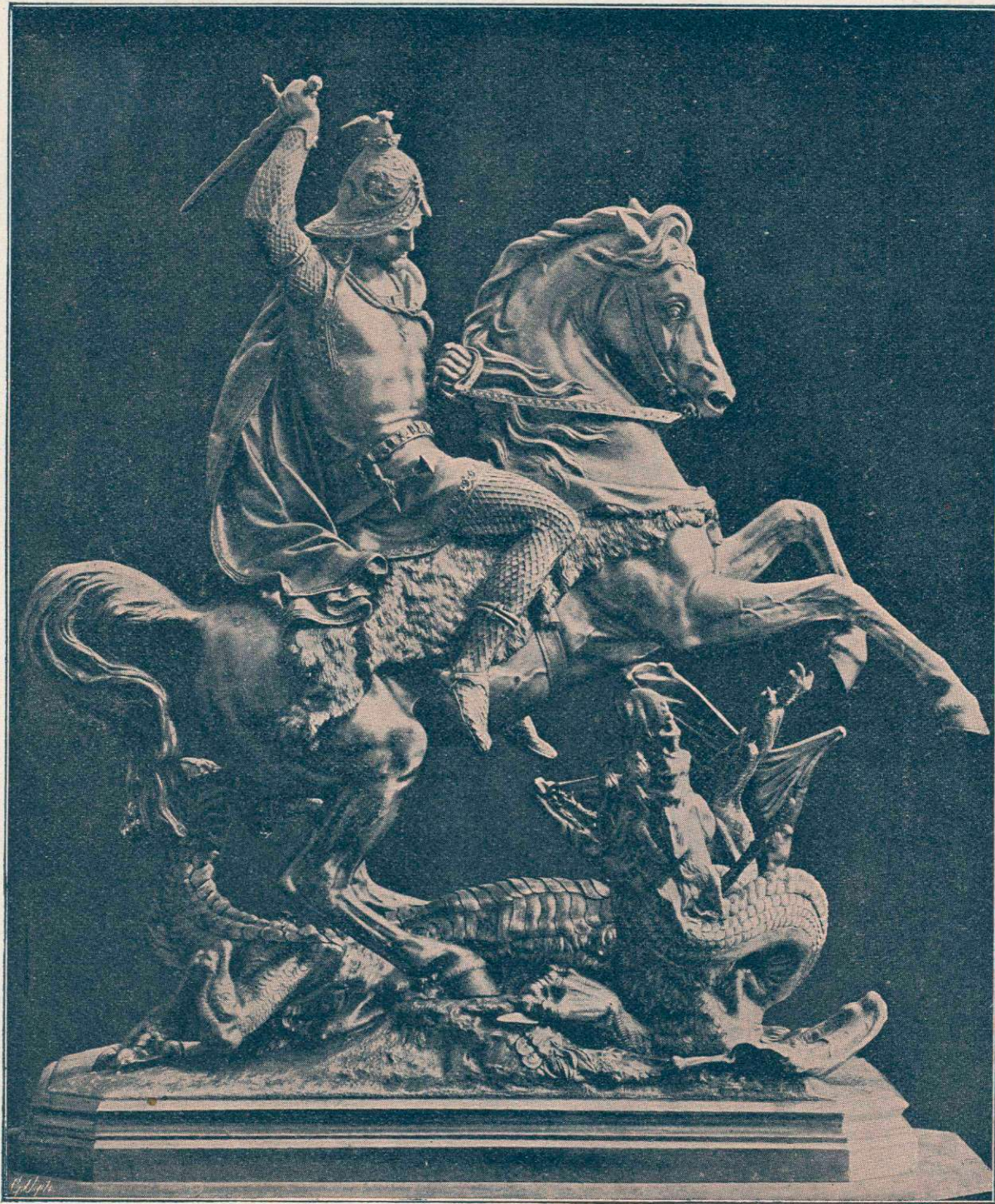
Toda te razmere in ti ljudje nimajo usmiljenja . . .

Trpko je žedela v postelji, ki ji je postala naenkrat neznosna in neprijetna. Pregnala je iz nje prijateljico, ki je šla in si postlala drugod. „Ne, ne morem prenesti —“

križ, samo da se je nihče ne bi ogibal, da bi v največjem trpljenju in zatajevanju vendar jedla svoj kruh.

Dvignila se je hitro na postelji, kakor bi jo spekle tuje blazine.

„Mara!“

SPOMENIK SV. JURIIJA V ZAGREBU.

A. D. FERNKORN.

Malči si je zaželela nazaj one slike sinočnega večera, ko je pogledala v bodočnost skozi zaveso in je videla pokopališče polno križev. Želela si je, da takoj stopi na to mesto trpljenja, želela je, da jo razpó na

„Dobro jutro, srček! Si se dobro naspala?“

Malči je imela otožno lice.

„Mara!“

„Češ kave? Je že pripravljena.“

„Ne; Mara, nekaj drugega bi te prosila!“

„Govori, dušica!“

Poštariča je sedla k njej.

„Mara, povej, če si huda name?“

„Kaj pa misliš?“

„Ker sem ti v nadlego!“

„V nadlego? — V zabavo si mi. Saj veš, da tu nimam pravzaprav nobene prijateljice. In za nekaj časa imeti v samoti takole srce, to je za človeka, ki večno sameva, pravi balzam.“

„In vendar sem ti nadležna . . .“

„Malči, nikar me ne žali!“

„Ker pa vem, da sem ti. Slišala sem te, da si hodila v pisarni po prstih, tako tiho si listala po popirju. O, vse vem, nikar ne taj!“

„To bi bilo vendar grdo, če imam gosta, ki mirno spi, pa bi ga dramila z neokretno, trdo hojo.“

„In vendar hodiš ti sicer v pisarni trdo in odločno — včeraj sem videla.“

„In ko ti vstaneš, se zgodi prav tako!“

„Torej sem ti nadležna — —“

„Malka!“ Mara jo je pogledala z očmi, ki so napol vevale napol prosile.

„Le počakaj, poslušaj mojo prošnjo! Danes odidem kamorkoli — tudi za pestunjo, če treba — ako mi ne izpolniš prošnje. Boš?“

„Govori!“

„Obljubi mi, da sprejmeš kesneje od mene povračilo za vsako stvarco, kar mi storiš v tem času.“

„Malči, nikar me ne žali! Veš, da ne morem.“

„Dobro, potem grem s prvo pošto!“

Malka je dvignila glavo s tistim ponosom, kakor jo dvigne samo on, ki od zibeli ni bil nikdar vaje besede ‚prosim‘? Ustnice je stisnila, oko ji je zažarelo, med bogatimi črnimi obrvmi, ki so se bočile pod čelom, kakor dve krepki potezi z ogljem po alabastru — med temi obrvmi se je naredila jezna in odločna gubica, kakor bi hotela reči osorno: Beži! umekni se! Zastonj te ne maram!

„Malči, ti ne greš! Ne smeš!“

„DOM IN SVET“ 1905. ŠT. 5.

„Sama me preganjaš, ker nočeš povračila!“

„Hočem ga, dobro — vse povrneš in poplačaš — kakor v hotelu!“

Malči jo je poljubila.

„Sedaj sem prosta! Znorela bi, ko bi živela v zavesti, da sem ti nadležna — nadležna zastonj. Poslej me ne bo več mučila ta grozna misel. Polovico stanovanja, dela, kuhinje — vsega polovica je moja! Mara, ti si dobra!“

Malči se je lice zvedrilo, na belem čelu je izginila gubica, zapela je veselo pesem, ko si je nalila kavo. — — — — —

Osem dni je preteklo, kar je bivala Malči na pošti pri prijateljici. Mara se je često zelo zatajevala. Poznala je rahle strune njene duše, ki so bile tako nežne, da so vztrepetale ob vsakem dihu malega vetriča. Zato je uradovala resno, vendar je skušala izliti v pusti uradni ton nekoliko mehkode.

Včasih je pozabila na Malči, ušla ji je preodločna beseda. In tedaj je prihitela navadno Malči in ji pregnala resnost z gorkim ljubkovanjem. Ali tudi Malči se je počasi privajala uradu. Ob solnčnih urah je hodila na zrak, ki je krepil njene živce. Navadno je bila po izprehodu vesela in razigrana.

Tudi tistega popoldne se je vrnila vsa vesela. Zimska sapa ji je dahnila na lice najlepše cvetje. Nič več se ni bala blatne steze, kakor spočetka. Čeveljčke si je oškropila do vrha z blatom. Pokazala jih je Mari in se zasmejala na glas.

Mara se je je razveselila.

„Izvrstno, Malči, kmalu boš zrela za c. kr. poštarja. Le čakaj, da se pošteno napiješ našega zraka in navzameš uradnega duha!“

„Kmalu bom zrela? Saj sem že! Vidiš!“ Malči je zgrbančila čelo, vzela poštni pečat in stopila k mizi, kjer so ležala pisma in čakala šampilje.

Tok-tok, tok-tok! je donelo po mizi. Neusmiljeno in urno je udarjala po cesarski podobi na znamkah.

„Prosim, to je pretežko pismo! Še deset vinarjev!“ Posnemala je Maro.

Tok-tok-tok-tok je šlo dalje.

„Kaj pa vi mislite? Veste, kdaj so uradne ure? Še kaj želite? Nič. Z Bogom!“

Malči se je veselo zasmejala.

„Oj ti porednež!“

Mara ji je požugala in se ji takisto smejala.

„Kaj se smejete v uradu? Jaz sem c. kr. pošta!“

Mara se je smejala od srca. A smeh ni veljal toliko prazni šali; ta smeh je prihajal Mari iz duše, katera se je veselila, da se seli v ubogo zmučeno srce Malčke življenje, ki ji je pojemale, moč, ki bo kos boju za obstanek.

Malčka je nato sedla na nizek stolček k peči, iz same razigranosti si zapalila cigareto in začela peti arijo iz Trubadurja.

„A, nič! Tu ni za Trubadurje. Kaj drugega! Mara poglej, kako so krasne planine, vse zmrežene in pokrite z zarjo.“

Mara je pogledala skozi okno.

„Res!“

Tedaj se je oglasil Malčkin rahel in čisti glasek, da se je Mara obrnila od okna in gledala očarana vanjo.

Kaj mi hoče planinca,
kjer zmirom sneg gre! —
Kaj mi hoče ta skrinjca,
ker ne morem do nje!

Malči je pokazala na železno poštno blagajno. Obe sta se veselo zasmejala.

Tedaj nekdo potrka.

Malči je hitro vstala in se umaknila iz urada v sobo — — — — —

Tisti večer je hripava, starinska ura bila devet v hišterni selinjskega župnišča. Tedaj je slovesno in s spoštovanjem zaklopil župnik črnovezано knjigo, kateri so se svetile na hrbtu velike zlate cirilske črke: Biblija. Segel je nato po sivi kučmi, ki je ležala pred njim na mizi in jo potisnil na glavo. Do vratu si je spredaj zapel belo volneno gorenjsko kamižolo. Potem je vstal od starodavne zelene peči in šel v debelih opankah v vežo in odtod pod milo nebo. Njegove ustnice

so se premikale in ponavljale stavek iz ekleziasta ali propovednika: *Суета суетъ, цве суета.* — Nečimernost nečimernosti, vse je nečimerno. Zunaj se je bočilo jasno nebo, kakor vesela božja dlan posejana z biseri. Župnik se je ozrl na nebo od vzhoda do zahoda, in po njegovem licu se je razlilo veselje.

„Oj, bo lepa pot, hvala Bogu!“

Preteklo nedeljo je selinjski župnik oznanil, da gre v mesto. In kadar je šel v mesto, se je smatralo v zakotni fari za dogodek.

Pogled mu je segel še na pokopališče, privzdignil je roko in polglasno mrmral: Naj počivajo . . . Tedaj se začuje bolestno tulenje. Po celi rebri se je razlegalo v tiho noč, kakor bi vzdihnila gora. Župnik se je ozrl proti mogočnemu posestvu gospoda Skromna. Od tam je prihajal glas. Vnovič je zatulilo, še groznejše.

„Bog nas varuj, ogenj!“ je mislil župnik in pogledal proti nebu, če bi bilo ožarjeno. Pa ne. Zvezde so migljale, kakor bi vztrepetale in se splašile tuljenja.

Župnik je krenil na levo, obrnil se nazaj in šel na desno župnišča.

Nikjer ognja. Bridko tulenje pa ni ponehalo.

„To je Lord, Dominikov Lord. Čemu tuli? Slabo znamenje, če pes tuli. Ko bi bili tatovi?“

Poklical je hlapca Toneta in napotila sta se proti cerkvi.

Samo ura je škrtala in rdeči plamenček je poskakoval pred oltarjem.

„I, kaj da tuli pes“, omeni Tone.

„Da le ognja ni in tatov.“

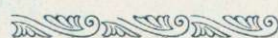
„Ognja in tatov“, ponavlja hlapec in za-zdeha.

„Navij si budilko, opolnoči greš še enkrat pogledat krog cerkve! Nič se ne ve!“

Tone je segel za uho v zmršene lase pa ni nič rekel.

„Opolnoči, si razumel!“ je ponovil župnik, ko je odhajal po stopnicah v spalnico.

(DALJE.)

ADOLF ROBIDA:

HENRIK IBSEN.

SLOVSTVENA ŠTUDIJA.

I.

Na sestavo in vsebino dram v 18. in v prvi polovici 19. stoletja je poleg romantike jako vplival Shakespeare. Posebno velja to o nemškem slovstvu. Shakespeare je znal duhovito spojiti tragiko s komiko. Dejanje njegovih junakov se je razvilo iz individualnih značajev. Dobesedno se ni držal Aristotelovih pravil glede tehnike, a v kljub veliki in obširni prostosti njegovega gibanja moramo pripoznati izvrstno ekonomijo njegovih del. Shakespeareja so kopirali in razvila se je pod njegovim vplivom tekom časa takozvana „meščanska žaloigra“. Lessing je s svojo „Miss Sara Sampson“ začel to akcijo, opirajoč se na slavnega Angleža, „Sturm und Drang“ mu je sledil, nakar je vstal med Nemci njihov največji dramatik — Schiller. V teh „meščanskih žaloigrah“ najdemo direktno ali indirektno vedno iste motive: denar, tretji neenaki stan, meščanstvo in plemstvo itd. — a nikjer ne zapazimo posebne tendence; velika večina teh dram je spisana samo zato, da se je igrala. Nadaljnji razvitek drame, ki se je pa še vedno močno naslanjal na svoje prednike, je bil v tem, da so nastale ljudske igre, ki pa trpijo na tem, da se preprost, navaden človek stavi v preintenzivno, idealno luč in da ga hoče pisatelj

Henrik Ibsen.

obenem močno realizirati. Prva, ki sta deloma krenila s te poti in se moreta imenovati začetnika novejšje dramatike, sta bila Hebbel in Otto Ludwig. Oba sta vpoštevala psihologijo; poznala sta natančno najmanjše učinkovanje človeške duše. Da je Schiller tako priljubljen tudi preprostem občinstvu, tvori njegova strast, oziroma strast njegovih junakov; z lastno navdušenostjo navdušijo tudi gledavca. Hebbel in njegovi nasledniki pa niso položili glavnega težišča v dejanje, v efekt, temuč so se opirali na takozvano idejo in psihologijo. In kakor hitro so jeli pisatelji bolj vpoštevati to dvoje, so postale drame primerne za vsak čas. Posamezni slučaj, prenesen na splošnega, lahko igra tri stoletja prej ali pozneje, kot se je dogodil. Obleke tu ni treba izpreminjati, kajti psihologija ostane vedno ista, medtem ko so prejšnji dramatik, med njimi tudi Schiller, s svojimi snovmi bili vezani na čas. To je gotovo napredek in velika pridobitev na polju dramatike, a kakor ima tudi vsaka stvar svojo dobro in slabo stran, tako opažamo, da je sedanja drama za širše občinstvo nerazumna, oziroma, da se čitatelj pri enkratnem čitanju brez posebnih študij ne more zatoniti v finese raznih del. Pri novejšji dramatiki treba mnogo misliti in proučevati; večina predschillerjevih dram pa nikdar ne dolgočasi, marveč vedno zabava; navadni erotični ton širšemu občinstvu ugaja, in v tem se giblje večina teh del. Osebe so de-

lale vse pred našimi očmi, videli in vedeli smo, kaj delajo, a povedati nam niso imele ničesar. Posebno so Francozje zavijali v širšim krogom priljubljene sujete sijajen efekt brez misli, brez tendence.

Prišla so pa zadnja tridesetletja XIX. stoletja. Razlika med stanovi je tu ponehala, oziroma nižji sloji se niso več toliko brigali za višje, hoteli so se postaviti na lastno stališče, razvilo se je socialno gibanje, odkar je začela cveteti industrija. Svetovna kupčija, nebroj iznajdb, vse je pomagalo, da so se prejšnji nazori pozabili in so stopili z veliko močjo na dan novi, ki so zahtevali energičnih mož. Toda ti socialni nedostatki, izvirajoči iz prosvete, se niso pojavili samo v javnem življenju. Naš napredni in prosvetljeni čas je zanesel to gorje tudi v zasebno življenje, v rodbine. Ti nedostatki so postajali od dne do dne bolj očitni; nastala je potreba, da se jim odpomore, konfliktu in borbi med mojim in tvojim so sledile nade in prevare, sreča in gorje. V takem času je pričel delovati Henrik Ibsen.

Ibsen biča te slabe razmere. Trpeti ne more laži in hinavščine, z neusmiljeno roko trga krinke z obraza onim, ki so to zaslužili. Podal nam je celo vrsto dram, v katerih izkuša reševati različne nedostatke družabnega življenja in nam razvija svoje socialne nazore. Pri tem se z nepopisno natančnostjo vglablja v najfinejše duševne pojave in se ne boji kritike. Čas potrebuje odgovora, in Ibsen ga je dal. Je li bil odgovor vedno pravi ali ne, o tem hočemo pozneje govoriti. Njegove drame niso dela za vsakogar, kajti nebroj nakupičenih misli sledi v njegovih delih za najrazličnejšimi citati. Ibsenove drame se pa ne odlikujejo samo po vzorni tehniki, ampak tudi po fini karakteristiki oseb.

To je bil nenavaden pojav v dramatiki in kljub najrazličnejšim kritikam, ki jih je doživel, se je vrgla cela generacija za njim: Ibsen je postal oče moderne dramatike. Z nepopisno močjo je vplival na druge: za enim tendenčnim delom Ibsenovim se je vrstilo drugo, ki pa je našlo odmev zopet pri naslednjih.

Henrik Ibsen je bil rojen 20. marca l. 1828. v Skienu v Norvegiji. Njegov oče je bil ugleden trgovec, vobče priljubljen mož. V njegovi hiši so se zbirali vsi uglednejši krogi in tudi Henrik je živel kot otrok v najsijajnejših razmerah. Toda l. 1836. je nastal preobrat, ki je zelo vplival na osemletnega dečka. Njegov oče je prišel v denarne zadrege in je moral napovedati konkurz. Sedaj so se začeli slabi časi za Ibsenovo družino. Prej so bili vajeni samo dobrega, bede še poznali niso — sedaj pa je naenkrat trkala skoraj lakota na njihova vrata. Ta hitri preobrat je vplival tako na otroka Ibsena, da ga jasno in odločno spoznavamo še v njegovih književnih delih. Bil je prvi važni dogodek v njegovem življenju, zato pa tudi najvažnejši. S petnajstimi leti je moral oditi Ibsen v Grimstadt, kjer je vstopil v lekarno kot vajenec. Preobširno bi bilo, če bi hoteli podati natančno biografijo, zato hočemo omeniti samo najvažnejše iz njegovega življenja, odnosno samo to, iz česar spoznamo, kaj je vplivalo na njegov pesniški razvoj. Ibsen je kmalu zapustil svoje vajensko mesto; hotel je postati zdravnik in raditega je šel l. 1850. v Kristjanijo. Tu je prestal kmalu prvi izpit, in tudi izdal svojo prvo dramo „Catilino“, ki jo je bil dovršil že v Grimstadu. Denarne razmere so ga kmalu prisilile, da je zapustil svoje študije in se posvetil le beletristiki. Devet mesecev je bil urednik in izdajatelj politično-satiričnega lističa, ki je izhajal brez naslova; navadno se navaja pod imenom „Manden“, pozneje „Andhrimmer“. Toda listič je vsled slabih gmotnih razmer moral kmalu prenehati, in Ibsen zopet ni imel nobene eksistence. Prišel je čas največje bede za pesnika. Godilo se mu je kot večini mladih talentov, ki niso denarno dobro podprti.

V tej bedi se je seznanil z virtuoziem na gosli Ole Bullom, ki je kmalu spoznal mladeničevo nadarjenost, in tako ga najdemo od l. 1852. dalje v novem gledišču v Bergenu v istem položaju, kakor Schillerja v Mannheimu. Vsako leto je moral za dan 2. januarja spisati dramo, vrhtega pa je bil še

režiser. Od teh glediških iger, ki jih je spisal radi svojega kontrakta z gledališčem, je pozneje zavrgel vse. To so bile igre brez vsake umetniške vrednosti, in čuditi se ne smemo, da je Ibsen pozneje, ko je minil njegov „Sturm und Drang“, tako ravnal z njimi.

L. 1857. je postal glediški ravnatelj v Kristjaniji. Tu so nastale 1858 „Haermaendene paa Helgeland“, 1864 „Prestolonasledniki“ in 1862 satirična veseloigra „Komedija ljubezni“. V „Komediji ljubezni“ je nastopil Ibsen pot socialne reformacije; velik vihar je zbudila ta igra.

Vse z malimi izjemami se je obrnilo proti Ibsenu, gledališče v Kristjaniji se ni moglo vzdržati na površju in je prenehalo. Vrh tega se še l. 1864. ni hotela Norvegija vmešavati v vojsko na Danskem. Vsled tega skrajno obupan in žalosten je zapustil svojo domovino in se preselil spomladi 1864 v solnčno Italijo. Kakor Goethe, tako je tudi Ibsen šele v Rimu postal popoln mož. Z dramami se je preživljal. Iz te dobe imamo „Brand“ 1866, „Peer Gynt“ 1867, „Vez mladosti“ 1869, in svetovno-zgodovinski igrokaz „Cesar in Galilejec“ 1873. Vsa ta dela so pisana v krasnih, polnih in krepkih verzih; po l. 1869. pa je začel pisati v oni prozi, ki je tako ozko merjena in jedrnata, kot se more ponašati z njo le malo pisateljev. — L. 1868. je šel Ibsen v Draždane, kjer je ostal do leta 1875.; potem se je napotil v Monakovo, a čez tri leta je šel zopet v Rim, odkoder se je vrnil l. 1885. drugič v Monakovo. L. 1892. se je preselil v Kristjanijo, kjer biva še sedaj. Ibsen je mnogo potoval in imel pri tem odprte oči. Z nepopisno fineso je opazoval povsod življenje in prišel do zaključka, da ni samo v njegovi domovini veliko gnilega, ampak tudi drugod. Kljub temu, da Ibsen več kot trideset let ni bil doma, se vrše vse njegove drame v njegovi domovini, vsem njegovim delom je vtisnjen pečat Skandinavije. Njegove igre se igrajo lahko po celem svetu, dejanje in kraj se lahko predrugačita, a kljub temu ostane Ibsenova drama najlepša, ako se njegova mrkla okolica združi s tajinstveno-skrivnost-

nim jezikom norveškim. L. 1877. je spisal Ibsen „Stebre družbe“, 1879 „Igračo“, ali kakor jo navadno imenujejo „Noro“, 1882. „Sovražnika ljudstva“, 1881 „So že zopet tu“, 1884 „Divjo raco“, 1886 „Rosmersholm“, 1888 „Gospo od morja“, 1892 „Stavbenika Solnesa“, 1894 „Malega Eyolfa“. Pozneje si hočemo ogledati najvažnejše izmed teh njegovih del.

Toda ne samo kot dramatik se je odlikoval Ibsen, ampak je tudi kot lirik vpletel marsikak pravi biser v venec svetovnega slovstva. Toda Ibsen ni lahek lirik, ne opisuje samo čustev, njegovi lirični proizvodi niso le refleksija njegove duše, ampak v teh pesmicah najdemo tudi mnogo misli, in pri marsikateri se je treba vglobiti, da spoznamo vso njeno krasoto.

Ibsen v svoji dramatici ni hodil navadnih potov; kakor so njegovi spisi revolucionarni za družbo, tako revolucionarna je njegova tehnika. Ibsenove drame so živo nasprotje sedanjih estetičnih pravil, in naš pesnik je, v obraz se smeje kritikom in tehniki, šel svoja pota. Mesto dejanja je uvedel idejo, tendenco. Ibsen se ne zanima za značaj in individualnost vsakega posameznika, ampak vedno mu je pred očmi družba. Ko žigosa v svojih delih družbo, so njegovi junaki preveč, ne vem, bi li rekel konsekventni ali inkonsekventni. Vedno gredo do skrajnosti; zato se pa tudi ne smemo čuditi, če je marsikak Ibsenov značaj tak, da bi ga iskal zaman v življenju; saj Ibsenu ni za osebo, ne meni se za pravila, marveč riše posameznike tako, kakor jih zahteva celokupnost. Celo družbo bije v obraz, ker sovraži konvencionalno laž, hinavščino in slabost. Ibsen neče ustvarjati dram, ki se na prvi hip priljubijo, ki se bleste od efektne zlate in ki hrepene po lepoti. Njemu je nad vse resnica. Z mističnim pogledom zre v človeško dušo in z nepopisno močjo in ne oziraje se ne na desno in ne na levo, trga in razkrinkava družbo in kaže na njo, češ, da je njeno jedro gnilo, naj je obdana še s tako svetlo gloriolo svetohlinstva. Svet, ki je navezan na težke sponje konvencionalizma, morda

ve za svoje slabosti, a nima poguma, da bi jih očitno pokazal. Tako je ostal Ibsen kot sodnik nad družbo in jo brezobzirno biča. Oglejmo si nekoliko natančneje, kako obdeluje Ibsen svoje probleme, koliko pa hodi pesnik po napačnih potih.

II.

Ibsen obdelava v svojih dramah tri probleme, in sicer: npravni zakon, podedovanje in zaničevanje gotovih „majoritet“, v katerih žigosa sedanje družabno in socialno stanje. Ibsen je mož, ki dobro misli in še bolje hoče ter svoje nazore razklada v tendenci-oznih spisih, a ravno ti spisi so bravcem več škodili kot koristili, več podrli kot sezidali; kajti kar piše slavni Norvežan o zakonu in podedovanju, sega veliko predaleč. Tu stavi zahteve in sankcionira aksiome, ki deloma niso pravi, deloma so pa prestrogi.

Voditelje v socialnem življenju hudo žigosa in zadene večkrat z ostro pušico naravnost v cilj, toda delavskega vprašanja se dotakne le redkokdaj, socialne demokracije pa se ne spomni nikdar. Tu bi imel Ibsen gotovo hvaležno polje, a doteknil se ga ni nikdar.

Najvišji ideal Ibsenov je zakon, ki ga pa smatra samo tako dolgo za pravi zakon, dokler more ostati ta vez za življenje na npravni podlagi. Oglejmo si to trditev iz njegovih dram!

Glavni zmisel in glavni smoter Ibsenovega zakona je zakonsko občevanje, ki pa postane v istem trenutku nenravno, ko ne moreta mož in žena več v etičnem zmyslu živeti drug z drugim. Zakonsko ženo visoko spoštuje in o „inkoruptnih značajih“ trdi, da jim mora biti divji zakon nenraven. Po tem teži Ibsen v svoji „Divji gosi“ in v „Nori“, v kateri še posebno zahteva, da se mora zakon razdružiti takoj, ko spoznata zakonska, da se etične diference v zakonu ne dajo poravnati. Tukaj bi opozorili takoj na neko Ibsenovo nedoslednost: Pri njem je vsaka etična diferenca v zakonu nenravna, a kako se sklada to z zakonom samo „simpatičnih“ značajev, kot govori Ibsen o njih

in njihovih „ljubkih domovanjih“ v Rimu? Njegov Oswald govori v igri „So že zopet tu“ precej frivolno o teh od Ibsena ne zavrnjenih divjih zakonih. Jako verjetno bi bilo, da bi Ibsen po tem, kar smo povedali, slikal zakonske, ki bi iskali in stikali za značaji, ki so jim še bolj simpatični. A tako dosleden Ibsen vendarle ni. Tudi v njegovih dramah ne najdemo zakonolomstva, ki bi se vršilo neposredno pred našimi očmi, kar je postalo v sedanji dekadentni dramatiki že popolnoma navadno. Ibsen v svojih dramah sicer skoro vedno slika zakon, a zakonolomstvo prestavlja navadno v prošlost; ne vidimo ga, ampak samo govori se o njem.

Ibsen zahteva od dveh zaročencev, da se drug drugemu skesano izpovesta svojih grehov in potem šele, če sta si odpustila, je mogoč pravi zakon. Kakor hitro pa izve v zakonu, ko sta združena za celo življenje, mož o kaki skrivnosti svoje žene, ali obratno, ako izve soproga za kak pregrešek svojega moža, postane zakon nenraven in posledica tega je po Ibsenu vestna zahteva: Ločita se! Ko se pripodi nad mladi par prvi oblak laži ali skrivnosti, ali si pred zakonom ne izpovesta vseh svojih grehov, postane zakon nemogoč, ker je nenraven. To so pa seveda jako čudni nazori. Zakaj bi moral lahkoživec, ki ima najresnejšo voljo, da se poboljša, mučiti, če ne umoriti nedolžno in pošteno nevesto? Saj se vsakdo lahko poboljša, in skesanemu grešniku Bog odpusti pregreho. Ali pri Ibsenu so ljudje najvišja instanca, in odtod izvira njegova zmota.

Ibsen kot protestant in „modernist“ ne pozna katoliškega nazora, da je treba v zakonu marsikaj pretrpeti in marsikaj — odpustiti. Ko bi se držal Ibsen tega zlatega nauka, potem bi mu gotovo ne bilo treba toliko pisati o zakonu. Ko zagovarja Ibsen etično stran zakona, zahteva čistost od obeh tudi pred zakonom. A kako je mogoče drugače živeti po trdih, neizproslih in strogih postavah, kot jih zahteva Ibsen, če pa nima človek moči za to? Vsa svetovna filozofija nima toliko moči, da bi vzdrževala človeka ob vsaki priliki nad grehom, samo vera

more dati tako moralno moč s svojimi sredstvi. Tega pa Ibsen ne pripoznava, da, v njegovih igrah ne vidimo niti zopetne združitve dveh ločenih. Sicer pa stoji pri našem idealističnem pesniku žena veliko više v moralnem oziru kot mož, vsaj v pretežni večini.

V mnogih Ibsenovih spisih srečujemo duhovnike, ko posegajo s svojo roko v dejanje in so deloma tudi glavne osebe. Težko je povedati, kaj hoče Ibsen s temi duhovniki. Neki Ibsenov ocenjevavec misli, da hoče Ibsen s temi duhovniki persifilirati in osmešiti katoliško duhovščino, a to se ne more trditi že zato, ker Ibsen razklada v svojih duhovnikih svoje lastne religiozne nazore, ali pa šiba njihove slabosti in napake, kar je pri njem nekaj čisto navadnega. Gotovo pa je, da naše občinstvo zamenjava te protestantske pastore s katoliškimi duhovniki, kar ga seveda privaja do čisto napačnih sklepov. Morda je ravno to dovedlo omenjenega kritika, da misli, da hoče Ibsen persifilirati katoličanstvo.

Drugi problem, ki ga izkuša Ibsen razrešiti v svojih spisih, je nauk o podedovanju, a pri tem Ibsen ne misli samo na podedovanje različnih bolezni, ampak ima pred očmi podedovanje strasti, zlasti pijančevanja in razkošnega življenja. Gotovo je, da ravno te strasti vplivajo zelo na človeško delovanje, toda Ibsen stavi to podedovanje skoro v tako luč, da njegovi junaki — vere manjka vsem, ki bi jih edino mogla rešiti — nimajo več proste volje in jih je strast tako omrežila, da ne poznajo več rešilne poti in ne morejo več nazaj. V „Stebrih družbe“ izvira Olafovo hrepenenje po prostosti od očeta in deda, ravno tako kakor pravicoljubje Dine Dorff in Lone Hesel. Nora pa je v igri istega imena podedovala lahkoživje od svojega očeta. A Ibsen pri tem ni dosleden. V „Divjaci“ ni Gregor ničesar podedoval od svojega očeta; oče je strasten intrigant, sin pa je pravicoljubje samo; tudi njegova sestra, požrtvovalna Hedviga, nima nič skupnega z materialističnim svojim očetom. Tu vidimo Ibsenovo nedoslednost. Pisatelj, ki tako gori

za nauk o podedovanju, bi moral vedno in povsod slikati otroke take, kot so bili njihovi starši, a ne samo takrat, kadar rabi ta svoj nauk za tendenco. V igri „So že zopet tu“¹⁾ popisuje Ibsen, kako je oče kriv, da sin kot otrok, ki si ne more pomagati, hira in slednjič zblazni. Ateističnega naturalista se kaže Ibsen, ko slika Oswaldovega očeta kot strastnega, podlega človeka, ki hoče samo uživati, sina, ki je vreden svojega očeta, in sirovega, dobičkaželjnega Engstrana.

V tretji poglavitni tendenci je pa Norvežan vedno dosleden. Povsod nastopa proti „narejenim“ avtoritetam in nasprotuje onim, ki vladajo svetu, ki pridigujejo pravico, a so vendar najpodlejši sebičneži. Po taki družbi udriha Ibsen v svojem „Sovražniku ljudstva“ in vihti neizprosno svoj kruti bič nad glavami družabnih lažnikov.

Nemogoče je dramatičnemu pesniku ločiti popolnoma idealizem od realizma, kajti v človeškem delovanju sta idealizem in realizem tako tesno spojena in združena, da ju ni mogoče ločiti. Zato je pač odveč pisati cele knjige o tem, ali je Ibsen realist ali idealist.

Naloga dramatikova je, da vpliva na občinstvo blažilno; to načelo so postavili že stari estetiki, a dandanašnji se jako malo ozirajo na to „tendenco“ in zahtevo estetike. Pisatelji pišejo in rišejo značaje takšne, kakršni ugajajo občinstvu na prvi pogled. Najrajši se spuščajo v pikantne stvari; rišejo polno in omamljivo ljubezenske scene in podobne stvari; zakonolomstvo gledati na odru je danes nekaj popolnoma navadnega. To pa ne sme biti. Pravi pesnik ne dela zato, da podivja občinstvo, namesto da bi vplival nanj blažilno. Rajši izpusti kako sceno, ki bi mu prinesla mnogo aplavza, ker zna mesto nje najti potov in sredstev, da bo take stvari samo „in praeterito“ omenil. Kritika bo pa takemu pisatelju priznala, da je ravno v tem njegova najvišja umetnost.

¹⁾ Običajni naslov „Strahovi“, prirejen po nemških „Gespenster“, ni prikladen, ker ne odgovarja originalnemu naslovu „Gjengangere“, kar pomenja: „Oni, ki se vedno povračajo.“

Ibsen nam navadno zakonolomstva ni stavil neposredno pred oči, pač nam je pa slikal nenravnost na odru. A mi se moramo varovati iger, katerih tendenca je očitna, o katerih avtorji kar pravijo: Mi smo pač slikali to ali ono zlo, a smo tudi postavili zraven moža, ki vedno in vedno kliče, da tako ne sme biti! Naše mnenje pa je, da se dobri pesniki lahko gibljejo tudi v takih kočljivih vprašanjih, a pazijo naj, da ne prestopijo stavljenih meje dostojnosti.

Brezdvomno je Ibsen največji dramatik sedanjosti, ki neusmiljeno trga z obrazov krinke, ki si jih je nadela družba. On ni naturalist, ampak idealist, ki deluje naturalistično. Humorističen ne postaja nikdar: mnogokrat je prekoračil ozke meje dramatične sestave; ne meneč se za kritiko, je delal tako, kakor je mislil, da je prav, dasi pri tem večkrat ni pogodil ravno najboljšega. Vedno je resen in strog. Ko je začel pisati svoje drame v prozi, se je že čudil svet nad njegovim izklesano ostrim, a tudi jedrnato kratkim dialogom, ki je tako krepek, kakor ga najdemo težko kje drugje. Ali se more še v krajši obliki izraziti pesnik, ki pove v dveh stavkih dva popolnoma si nasprotna nazora, kakor Ibsen v igri „So že zopet tu“, kjer pravi Manders: „To je bila najlepša zmaga mojega življenja, zmagal sem samega

sebe“, in mu potem odgovori Helena: „Bil je zločin za naju oba!“ A v teh jedrnatih izrazih sta izražena tudi kontrasta v mnenju pesnika samega.

Ibsen nam riše značaje, ki so tako konsekventni, da se radi svoje trmoglavosti dadó zapeljati do najhujših ekstremov. Njegove osebe delujejo raditega tako plastično in naturalistično, ker so zaslepljene po svoji konsekvenci.

Krasno se zamisli Ibsen v razmere, v katerih delujejo njegovi junaki. Krasno pogodi okolico z dejanjem samim. Neizprosna, trda, strašna je vsebina njegovih „strahov“. Nikjer ni solnčnega žarka, skoro, da nas obdaja groza. A ne samo to —: Ibsen nam slika tudi naravo tako. Tudi tu je bolj pusto, mrzlo. In iz te grobne tišine prisije slednjič šele za nas in za Oswalda svetlo solnce — a prepozno.

Goreče ljubi Ibsen svojo domovino. Že v Italiji je mislil na svojo Skandinavijo in tudi tam nastale njegove igre igrajo med njegovimi rojaki. Skandinavski tesni fjordi, sivo morje in meglena poezija teh krajev — to vse soglašata popolnoma z Ibsenovim jezikom. Ideal in istinitost krasota skandinavske narave in njena strahota — to dvoje je spojeno nerazdružljivo v njegovih spisih.

(KONEC.)

ZVONIMIR:

SKOZI ŽIVLJENJE.

Po strmi stezi, dalje, dalje —
ah, kam se nam mudi tako?
In kaj tako otožno,
kaj rosno je oko?

Da, dalje, dalje skoz življenje,
življenje žalostnih prevar,
ob stezi trnje klije,
krog nas bobni vihar ...

BLAZNIK.

OTON IVEKOVIČ.

MILAN PUGELJ:

VDOVA ŠENICA.

I.

dova Šenica je bila stara petintrideset let, in tedaj so pretekli trije dnevi, kar je umrl njen mož in posestnik Ivan Šenica.

Rada ga je imela, kakor ima redko ženasvojegamoža, jokala je neprestano — vedno je peklo v prsih, brez konca je šumelo po glavi. Vsako minuto se je domislila vsega, vse je stopilo še enkrat pred oči... Pripeljala je posestnika stara soseda za pod pazduho v vežo, zaklicala je tam s prestrašenim glasom:

„Gospa, gospa...“

V sobi je bila tedaj, skočila je iz sobe, prijela je moža za roke, zavpila je od skrbi in strahu.

„Kaj ti je? Oh, kaj pa se je zgodilo?“...

Že je govoril težko tedaj posestnik Šenica, omahnila je bila levica, na desno nogo se ni več opiral...

„Peljite me... na stol me denite...“

Komaj razločno je še govoril tedaj posestnik Šenica, peljali sta ga ženski v sobo, do stola sta ga vedli, in stara soseda ga je držala.

„Posteljo bom napravila...“

Hitela je žena, vsa je bila zbegana in prestrašena.

„Saj ni treba... saj bo kmalu dobro... Samo v nogo mi je nekaj prišlo in malo slabo mi je; daj kamomile, marijateljских kapljic daj...“

In zgrudil se je s stola posestnik Šenica, komaj ga je obdržala malo po koncu stara soseda.

„Jezus Nazarenski...“

Zavpila je preplašena žena, dvignili sta ga s težkim trudom, spravili ga na postelj...

Zadela je bila posestnika Šenico kap in tretji dan je umrl.

Kaj se je vse to res zgodilo?

Zdelo se je vdovi, da so sanje, da ni na tem nobene resnice. Kdaj se je dogodilo in kje se je dogodilo? — Nikjer in nikoli! — Zdaj bo prišel mož, po stopnicah gori bo prišel, povedal bo domačo novost in bo stopil v hišo. Po cesti bo šel doli proti hiši, počasi bo šel, s sklonjeno glavo, v žepih roke. Po vrtu hodi, trte ogleduje, drevje gleda, kako poganja brstje — samó skozi okno je treba pogledati, in človek ga vidi.

Ni res, da bi bil umrl posestnik Šenica! On še živi, on je zdrav in krepak in opravlja svoja navadna dela. Zjutraj vstane, kadar je ura šest, potem gre k maši, potem pije kavo, potem gre k živini pogledat, ako je zdrava, če je pri njej vse v redu. Potem pride nazaj, po stopnicah gori pride, ustavi se na sobnem pragu in odpre vrata in pogleda v sobo. Pohvali telico, mladega junca, postoji nekaj časa in odide. Popoldne še igra včasih na star klavir, star komad zaigra, Schönbrunnerwalzer, Radetzky marsch... In smeje se in je popolnoma zdrav in zadovoljen in čil in krepak.

Kaj ne smrči vso noč, kakor je smrčalo prej v sobi — spalnici? — Kdo bi drugi smrčal, kakor posestnik Šenica, o katerem mislijo, da je umrl? Kaj so bedasti ljudje, da ga ne vidijo več, ali se je že zgodil čudež, da je neviden drugim?...

Čudila se je ljudem vdova Šenica, zakaj ona je videla svojega moža vsak hip. Prišel je odtam, po veži so se čule njegove stopinje, s hlapcem je govoril na dvorišču.

Domislila se je, da visi v tretji sobi njegova slika na steni: tak je, kakor je bil tisti dan, ko se je poročil z njo; lepo gledajo

njegove prijazne in krotke oči in popolnoma miren je njegov obraz.

Mislila je iti tja, da bi videla, če se je mogoče močno postaral, če je dosti lepši in mlajši na sliki, kakor je v resnici, kakor ga ona vidi pred seboj.

Napravila se je v tretjo sobo vdova Šenica, zapirala in odpirala je vrata, do zadnjih je prišla in jih zaprla za seboj. No, tam na steni je visela slika, vdova je sedla na stol sredi sobe in se je zagledala nepremično v sliko. Tam na desno stran pred njo je stal njen mož, natančno ga je videla, ozrl se je nanjo, kadar se je ozrla ona vanj in pogledal je stran, kadar je umeknila ona pogled od njega.

„Ah, postaral si se, ah, koliko gub se je napravilo na čelu, koliko po sencih in okoli oči . . . Sive niti so po laseh, sive niti po bradi in brkih, vse to pa so napravile težke skrbi . . . Ne trudi se tako, dragi, ne skrbi tako, ljubi moj, glej, sama sva na svetu in brez družine . . .“

Zasmilil se je vdovi, vstala je s stola, stopila je na desno stran, hotela ga je objeti, razprostrla je roke, zakrilila je po zraku in na glas je zajokala . . .

„Ah, tebe ni, ti si umrl, umrl . . .“

Na kolena je padla, zakrila je obraz in solze so lile iz njenih oči.

„Kaj mi zdaj vse na svetu? Nimam otrok, nimam tebe, tebe nimam, ki sem te imela tako rada . . .“

Jokala je vdova in vsa solzna je odšla. Ali tam pri vratih se je še domislila, obrnila se je, šla je nazaj, pristavila je stol k steni in stegnila se je do slike. Poljubila je krotke oči in mirna lica, par solz je spolzelo po sliki — odšla je iz sobe vdova Šenica.

Kaj je potem življenje, ako ostane človek tako sam, ako nima nikogar več, da bi ga osrečil in zadovoljil in bi ustregel njegovemu hrepenečemu srcu? . . . Mine življenje potem, pravo živo življenje, megleno jutro vstane, meglen dan traja toliko in toliko dolgočasnih ur, stori se žalosten večer, zadnja luč ugasne sredi megle, tiho umrje zapuščeno in osamljeno srce . . .

Vdova je sedela v prvi sobi, solnce je sijalo skozi okno, zunaj je bila pomlad. Že je cvetelo drevje, že so zelenele vrtnice doli na vrtu . . .

Gospa Šenica pa je čutila v srcu, da ni zanjo več nobene pomladi. Zadnja je bila minila lansko leto, zdaj ne bo zanjo nikdar nobene več . . . Kaj ji mar življenje, kaj ji mar ljudje, — ona je sama na svetu, nima družine, nima moža.

Žalostno ji je bilo, tekle so solze iz oči, peklo je v srcu, šumelo je po glavi.

Prišlo ji je na pamet, da bi se oblekla in bi šla vun, daleč kam da bi šla, preko gozdov, čez gore, bogvekam v tujino . . . Zunaj je pomlad, drevje cvetè zunaj, ptiči pojó, zelenijo gozdovi; zunaj je pomlad . . . Ali kaj že ni davno minila njena pomlad? Minulo leto je minila zadnja, zdaj ne bo zanjo nikoli nobene več. Kaj bi iskala rož zunaj, kaj bi poslušala petje, kaj bi gledala zelene gozdove? — Zanjo pač ne cvetó rože, zanjo ne pojó ptiči, ne zelené zanjo gozdovi . . .

Ali šla bi vseeno, ona bi šla — po smrt. Napravila bi se v črno, zagrnila bi glavo s pajčolanom, šla bi na daljno pot, pustila bi samotni dom daleč za seboj. Tam bi šla preko polj do temnih gozdov, po gozdovih dalje naprej, čez gore, čez doline, križemsvet bi šla in spraševala bi tuje ljudi in jih ustavljala v tujem svetu.

„Kje stanuje smrt?“ . . .

Ustavila bi neznanega popotnika, obstala bi pred njim . . .

„Ne vem — hvala Bogu!“ . . .

O, hudobni so ljudje, ne storé človeku usluge, srce imajo mrzlo in trdo kakor od kamena . . .

„Kje stanuje smrt?“ . . .

Vprašala bi drugega, mlad popotnik bi stal pred njo in bi ji odgovarjal:

„Ne vem . . . ne skrbi me!“ . . .

Šla bi dalje svojo pot, čez nove gozdove in šume, čez nova polja, čez nove poljane, čez goré, čez doline, vpraševala bi vsepovsod, prosila bi trde in neusmiljene ljudi:

„Oh, prosim vas, povejte žalostni revii!“ . . .

„Kaj niste pametni, žena? Kdo pa ve za smrt!“...

Ne bi ji hotel nihče povedati, zaman vsa vprašanja, srce je trdo in mrzlo kakor od ledu. In naposled — že vsa trudna in izmučena, samo še iskro življenja v sebi, samo še neznatno moči — tako bi prišla do sivega starca, samega na svetu, namenjenega na zadnjo pot.

„Kam greste, starček?“...

Vprašala bi ga, in ustavil bi se in odgovoril:

„K smrti grem!“...

Razveselila bi se, odvalil bi se težki kamen od srca.

„Ali smem z vami?“..

Prosila bi ga in dovolil bi sivi starec. In skupaj bi šla potem, tiho bi šla po zadnji poti čez tihe, čez samotne kraje, umiralo bi življenje na desni in levi, suho drevje bi stalo ob potu, vele, porušene rože bi ležale po tleh, sivo skalovje tam do konca...

In prišla bi do smrti, poiskala bi jo sredi samotnega skalovja in stopila bi k nji.

„Pokaži pot do naših ljubih!“...

Glej, pokazala bi jo, na mestu bi ostalo truplo, duša pa bi odšla po lepi poti, vsa mlada, vsa vesela, vsa srečna nad skorajšnjim svidenjem...

II.

Tistega večera je sedela gospa Šenica pri oknu, z roko je podpirala glavo in je strmela v večerno temo.

Letali so pod oknom netopirji, v naglih kolobarjih so letali okoli drevja, spuščali so se niže proti tlam in se dvigali više proti nebu. Tainoni je včasih zacvilil z drobnim in boječim glaskom.

Nekje v bližini je sovikala sova, menda je sedela na najbližjem kozolcu ali tam na podu in se je oglašala. V poltemi so se gibale veje in skrivnostne podobe so vstajale v meglenih, zračnih oblačilih.

Gospa Šenica je gledala na vrt in zdelo se ji je, da se je premaknila tam senca. Pod prvim drevesom se je zgodilo to, zgenila se je senca in pričela se je pomikati dalje.

„To je mož...“, se je domislila vdova, siloma je uprla oči v tisto stran, stegnila se je čez okno.

„On je...“ je ponovila, živo je gledala: gibala se je senca.

„Ivan...“

Zaklicala je, pogledala še enkrat — glej! bilo ni ničesar. Ni bilo nikjer sence, letel je mimo netopir, zasovikala je sova na bližnjem kozolcu.

„In če ga ni in če je res umrl, pa bom molila, da bi umrla tudi jaz in se tako združila z njim...“

Domislila se je vdova, pokleknila je ob oknu in je pričela moliti. Prosila je, da bi umrla kmalu, da bi zapustila ta svet, ko nima na njem nikogar domačega in sorodnega, ne brata, ne sestre, ne staršev, ne otrok, ne moža... Zapustila bi ta svet, lahko bi umrla še to noč nocoj, šla bi k svojim ljubim pokojnim...

Na glas je molila gospa Šenica in ko je tako molila, se ji je zdelo, da moli nekdo z njo; debel glas, podoben glasu njenega moža.

„To je on!“...

Prenehala je, ozrla se je po temni sobi in je poslušala. Utihnilo je vse, popolnoma mirno je bilo v sobi, nikjer se ni nič genilo.

Molila je dalje in poltiho je pričelo moliti z njo.

„Ti, ti... kje si?“...

Prišlo ji je na pamet, da je skrit nekje v sobi, da se igra z njo, kakor prve čase po poroki. Prižgala je luč, pogledala je po kotih, posvetila je pod posteljo, spustila se je na kolena in je pogledala tudi tam, ali vse je bilo prazno. Poslušala je zopet, vse je bilo tiho in mirno.

„Ah, da bi prišel še enkrat samó, še enkrat da bi odprl sobo!“...

Zopet je bila žalostna, vstala je, postavila luč na mizo, sklenila roke in povescila glavo.

„Ah, da bi me samo še enkrat pogledal, samo na mrtvaškem odru da bi ga še enkrat videla...“

Želela je vdova, ali želje niso bile izpolnive. Samo mučile so srce, trpinčile so ga, ali utešiti ga niso mogle nikoli.

Vdova je sedla k mizi in prišlo ji je na misel, da bo zdaj tako sedela vse večere, da bo sama sanjala do smrti, večno sama, brez družine, brez moža... Kaj ne bo umrla od samote in zapuščenosti, kaj ne bo kmalu izjokana zadnja solza njenega trpljenja...

To je bilo včasih poprej, da se je peljal mož kam daleč, da ga ni bilo dva dni, da je prišel domov pozno zvečer. Ona je čakala nanj, pletla je nogavice, pozorno je poslušala: začule so se stopinje, odprla so se vrata... Saj ni daleč od tistih dogodkov, teden dni je mogoče, mogoče štiri, pet dni... Pa kaj se je zgodilo vmes, pa kaj so bile sanje ali je bila resnica?...

Sanje so bile, nelepe, žalostne sanje, spravile so solzo v oči, vznemirile so srce... Ali minila je črna noč, odprle so se oči, izginile so sanje. Ničesar resničnega se ni dogodilo, odšel je mož in danes večer se bo vrnil. Vrnil se bo bolj pozno. Kasno že bo pridrdral voz, čul se bo ropot, utihnil bo na dvorišču, slišati bo par nerazumljivih besed, odmevali bodo po stopnicah težki koraki, odprla se bodo vrata in vstopil bo...

„Ah, kaj me čakaš?“...

Razveselil se bo, stopil bo k njej, ona bo nagnila glavo nazaj, prijazno se mu bo nasmehnila in on bo poljubil njene ustne...

Nocoj še se vse to dogodi, še par ur preteče poprej, in potem bo pridrdral voz. Utihi bo ropot, odprla se bodo vrata, čul se bo sladek poljub.

„Ah, kaj me čakaš?“...

Nocoj se dogodi to, še par ur do tedaj, in odpro se vrata.

Vdova je sedela pri mizi in je bila popolnoma v svojih mislih. Živela je v njih in živela je z njimi, roke so ležale v naročju, predse so strmele objokane oči — bile so trudne, lezle so skupaj.

Počasi so tekle ure dalje, bilo je devet, deset, in vdova je mislila naprej.

„Kaj bi mu napravila, ko pride domov?... Ali bi skuhala čaj, ali bi napravila kavo, ali bi zavrela vina?... Bogve kaj bi mu bolj ugajalo nocoj, s čim bi mu bolj postregla!“...

Drdral je zunaj voz, pridrdral je do hiše in je drdral dalje. Ta ni bil pravi, tisti voz ne drdra tako. Lahek koleselj je, precej tiho in mirno teče in ne ropota. Ali vdova je poslušnila vseeno.

„Mogoče...“

Vzkliknila je in se je razveselila.

„Kaj bi se mu skrila nocoj, da bi me iskal in me ne bi našel?“...

Prišlo ji je v spomin, da se mu je skrila nekoč: klical jo je, vse je prevrnil in je ni našel.

„Kaj bi se mu skrila nocoj?“...

Veseli spomini so se ji obudili, veselo je mislila, zadovoljne poteze so bile po njenem obrazu.

„Imenitno bi se skrila, eno celo uro bi me iskal in me ne bi našel... Zakaj pa hodi tako dolgo!“...

„Ah, ah... Ura je enajst, zdaj bo kmalu tukaj...“

Zadovoljno je vzkliknila, ura na steni je bila enajst.

„Zdaj se je treba skriti...“

Hotela je vstati, na široko je odprla oči, na glas je zajokala.

„To so sanje! On je mrtev...“

Vstala je, vrgla se je na posteljo in tiho ihtela.

„Vstanem, napravim se in grem k njemu na pokopališče. Na grob grem, sedla bom tja, da bom bliže njega. In mogoče je, ako je res, da hodijo o polnočnih urah okrog duhovi, ko hodijo zaviti v dolge halje, mogoče je, da bo prišel on k meni... Nič se ga ne bi prestrašila, kako bi se ga prestrašila, ko sem ga tako željna videti, ko ga imam tako rada!... Kaj bi mi on storil kaj hudega, ko ve natančno za vso mojo ljubezen, ko me ima tudi on silno rad...“

Vstala je, napravila se je in je pustila luč goreti in je odšla iz sobe. Po veži je šla, odprla je vrata in — po stopnicah dol preko dvorišča na cesto.

Luna je sijala, gorele so zvezde na nebu, letali so netopirji v hitrih kolobarjih, letela je preko ceste nočna ptica, oglasila se je tam sredi polja.

Vdova je prišla do pokopališča, odprla je železna vrata in je šla po peščeni poti proti kapeli. Tam na desno in levo so se vrstili grobovi, luna je sijala po njih, večerna sapa je zibala vrbe-žalujke, tiho je včasih zašumelo po cipresah, zamajale so se sence med grobovi.

Vdova je pokleknila ob novo izkopanem grobu, sklonila je glavo do ilovnate zemlje in tiho zaprosila:

„Ah, da bi mogla k tebi... Vzemi me k sebi, vzemi me!“...

Tiho je bilo vse, mirno je klečala vdova, tiho je prosila.

„Vzemi me k sebi, ko nimam nikogar na svetu! Nimam družine, nimam tebe...“

Mirno je bilo vse naokoli, včasih so se zamajale vrbe-žalujke, zašumelo je v bližnji cipresi, zgenile so se črne sence...

„Ah, ti me več ne slišiš, ti si mrtev!“...

Vstala je, odšla je počasi po beli poti od kapelice dol do vrat, potem po cesti, potem po stopnicah gor v vežo in v sobo.

Samotno je bilo tam, kakor je bila vse samotno pustila. Gorela je luč na mizi, kakor je gorela prej, po tleh, po kotih so stale mirne in črne sence...

„Kje je pot do izhoda, do smrti?“...

Zdela se ji je soba jetnišnica, ves svet — velika jetnišnica, smrt — brezsrčna krvnica, ki brani iz nje izhod. Vstala bi, šla bi do smrti, pala bi na kolena, prosila bi z visokodvignjenimi rokami.

„Oh, odpri vrata, pusti me preko!“...

Prosila bi bila, kakor nikoli nikogar na svetu.

„Nimam otrok, nimam moža...“

Prosila bi, kamen bi se usmilil, umeknil bi se ji s pota, da bi šla lahko preko...

Ni bilo izhoda, zaprta je bila jetnišnica z vratmi od trdega železa, močni zapahi so zaklepali vrata, resno je stala smrt ob strani...

„Čakaj, ženska, odprem ti, kadar se stečejo tvoje ure!“...

III.

Vdova Šenica je pustila goreti luč na mizi, napol se je razpravila in je legla v posteljo. Ali oči niso bile trudne, niso se zaprle trepalnice.

„Zame ni tolažbe, jaz moram umreti, in če ne umrjem, potem zblaznim...“

Zakrila je obraz, na novo je jokala, peklo je v srcu, šumelo je po glavi.

„Nimam družine, nimam moža... Pridi, o smrt!“...

Čakala je nanjo, želela jo je, in kaj ni zaropotalo zunaj? Mogoče je to smrt, mogoče jo išče zunaj, po kuhinji, po veži... Čula je mogoče njene klice, še nikoli ni videla tolike žalosti, usmililo se je njeno srce.

„No, pridi!“...

Zaklicala je vdova, ali mirno je bilo zunaj in več ni zaropotalo.

Gorela je na mizi luč, pusto in samotno je bilo v sobi in vdova se je domislila, da visi v tretji sobi slika pokojnega moža. Tja bi šla, samo da bi bila v sobi slika, pa ne bi bilo več tako dolgočasno...

Vstala je, popravila obleko in se je napravila v tretjo sobo. Nič ni vzela luči seboj, počasi je otipala vrata in kljuge po njih, prišla je v tretjo sobo in tam je bilo vse slabotno razsvetljeno od luninih žarkov.

Sijala je luna skozi okno, trepetali so žarki po sobnih tleh, v polmraku je visela slika na steni.

Vdova je sedla na stol sredi sobe in je gledala v sliko.

Prišlo ji je na misel, da bi bilo nebeško, ako bi sedaj hodil njen mož po tej sobi, ah, tako mlad da bi bil, obraz brez gub, oči ponižne in krotke...

„Kaj si ti moj?“...

Pobožala bi ga, stisnila bi ga k sebi, poljubila bi njegove krotke in ponižne oči. In on bi se ji smejal, veselo, prostodušno, hodil bi po sobi gorindol, smejal bi se in pripovedoval radostne dogodke. Tamkaj iz fantovskega življenja, o razigranem večeru, o svoji smešni ljubezni...

Ali tako je pač vse drugače! Na steni visi njegova slika, samo odsev je to tistega

mladega veselega fanta, ki je živel z njo prve poročne dni; smejejo se oči, ali nič ni v tem smehu, prijazne poteze so na obrazu, ali vse je mrtva slika. Nikoli se ne odpró oči, nikoli zapró, nikoli se ne odpró usta, da bi povedala prijazno in ljubeznivo besedo.

In domislila se je vdova Šenica, kako imenitno bi bilo, ako bi tista podoba na steni oživela. Ako bi pričele utripati žile na sencih, ako bi počele gibati trepalnice, ako bi se pričele premikati ustne ... Imenitno bi bilo in lepo, zavriskal bi človek od samega odkritega veselja.

„Ah, kaj si res ti, Ivan?“ ...

Vprašala bi ga, objela bi ga in veselila bi se brezmejno.

„To sem jaz ...“

Glej, spregovoril bi prvič z njo po tako mučnih dneh, spregovoril bi, pobožal bi ji lice.

„Zakaj si umrl, zakaj si me mučil?“ ...

Vprašala bi ga, solze veselja v očeh in nepremično zroča v njegove krotke oči.

„Hotel sem se uveriti, če me ljubiš ...“

„Ah, ti si vedel, ti si me mučil ...“

Zaljubljeno očitiranje samo, srce pa je blaženo, duša vriska od sreče in zadovoljnosti.

„Moj si zopet, moj!“ ...

Srce je blaženo, duša vriska od zadovoljnosti ...

Kako je postal v tistem hipu svet lep, kako je posijalo v tistem hipu nebeško solnce od neba doli proti zemlji, kako so se vsipali snopi žarkov v samotno in žalostno sobo! — Ni svet jetnišnica: vrt je, poln najlepših rož, poln ciklarnov in téj in kamelij, poln petja in sreče in zadovoljnosti ... Ne hodi smrt, ne bližaj se, ostani daleč stran ...

Glej, in bližala se je nalašč in proti njej se je bližala, ko je stal on blizu nje, prav tedaj, ko jo je hotel poljubiti.

„Ne ... glej, smrt!“ ...

Videla jo je in prestrašila se je.

„Ah, ne umreti ...“

Tesno se ga je oklenila, ali smrt se je bližala. Bližala se je in približala in se je ustavila pri njej.

„Pridi, da odprem vrata na drugi svet; stekle so se tvoje ure ...“

Ah, pomlad je zunaj, ljubezen vsepovsod, vsepovsod mladost, — kaj ni strašno umirati? — Pustiti ljubezen, pomlad in mladost, in umreti! ...

Premeknila se je vdova na stolu, pogledala je na sliko in potolažena izpregovorila:

„Saj ti hodiš okoli mene, neviden sicer mojim očem, ali duša te čuti, spoznava te po sanjah. Ah, kdo drugi jo moti z njimi kakor ti, kdo drugi jo tolaži z njimi kakor ti, ki hodiš okoli mene tih in neopažen očem, komaj opažen od duše ...“

Mislila je s prepričanjem; črno je menda napravljen, s črno haljo ogrnjen, tiho hodi okoli nje in daje duši tolažbe. Sanje vriva vanjo, trosi jih po srcu, da se moti, da ne peče v prsih ...

Luna je sijala skozi okno, trepetali so po sobi lunini žarki; zamišljena je sedela gospa Šenica sredi sobe in strmela neprestano v sliko.

„Ah, da bi stopil resnično s slike doli, da bi resnično stopil k njej, da bi jo pobožal po licih ...“

Glej, in komaj je zaželela vdova, že se je zgenilo sredi slike, trepnile so trepalnice, odprle so se usta. Veče in veče je bilo vse, stopil je dol posestnik Šenica in je pobožal vdovino lice ...

Da, bil je on! Natančno je videla vse, kako je stopil s slike dol, kako se ji je polagoma bližal, čutila je natančno njegovo roko, ko jo je pobožal po licu ...

Prepričana je bila vdova, sveta resnica je bila vse to ...

Razveselila se je tedaj gospa Šenica. Zdaj je bila srečna, ko ga je zopet enkrat videla, ko se je doteknila zopet enkrat njegova roka njenega obraza ...

Danilo se je tedaj, ugasnila je luna, izginile so zvezde. Tam nad vzhodnimi vrhovi se je pričelo svetliti, tam je žarelo bolj in bolj, tam je vstajalo solnce, pomikalo se je više in više, dalje in dalje so posegali svetli njegovi žarki.

In tedaj je bila zopet vesela vdova Šenica, ko je čutila, da ima zopet moža. Samo dvigniti je treba oči, malo časa strmeti naravnost v sliko — in zganejo se trepalnice, podoba prične rasti, bolj in bolj se dviga s stene, stopi na tla in se ji približa... To ni več podoba, to je njen pravi in živi mož Ivan Šenica...

Jutro je bilo, vdova je vstala in je odšla iz sobe. Vesela je bila, imela je moža, samo v tretjo sobo je bilo treba iti in je stopil s slike in se ji približal.

Vesela je bila, šla je po veži, po stopnicah doli in je prišla na dvorišče.

„Kaj so se potolažili?“...

Vesela se je zdela staremu hlapcu, ki jo je ogovoril, ko jo je videl.

„Vse je dobro“ — je rekla in je stekla mimo.

„Hvala Bogu!“ — je dostavil hlapec in odšel v hlev.

„Hvala Bogu; dosti je bilo žalosti in joka in čas je, da se je potolažila...“

Zaprl je vrata za seboj stari hlapec, vdova pa je šla po cesti naprej do sosednje hiše in tam je poklicala svojo sosedo.

„Soseda Anka, soseda Anka...“

Prišla je na okno mlada soseda Anka in je pogledala.

„Kaj je?“...

Gledala je nanjo doli in jo vprašala.

„Veseljete se, soseda Anka! Moj mož ni umrl, vse so bile samo sanje težke noči; moj mož je živ in zdrav, v tretji sobi je, notri stopim in mi pride naproti.“

Veselo je pravila vdova in začudila se je soseda Anka.

„Kako bo živ, ko še ni preteklo par dni, kar smo ga pokopali...“

Začudila se je, gledala je doli na veselo vdovo.

„In ravno to in vse to so bile sanje! Vsi smo sanjali, zakaj moj mož je živ. V tretji sobi je, samo pridi in pojdi z menoj, da ti ga pokažem...“

Zaprla je okno soseda Anka, prišla je k vdovi dol, šla je z njo in se je čudila. Šli sta po cesti, na dvorišče, po stopnicah in v tretjo sobo.

Pogledala je vdova na steno in rastla je podoba, pričela se je gibati, stopil je doli posestnik Šenica in se približal svoji ženi...

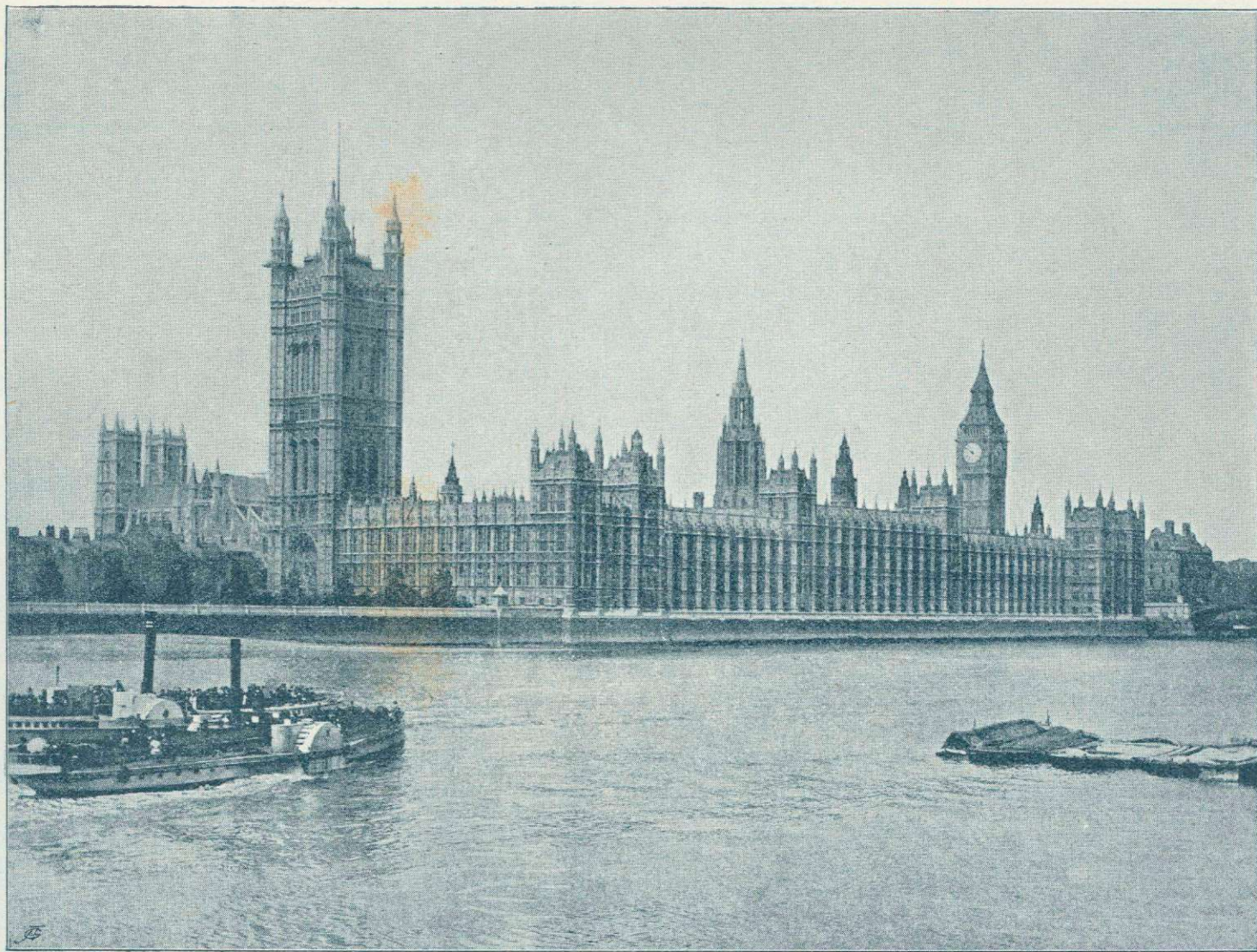
„No, ali vidiš? ... Stopil je s stene doli, približal se je, tu stoji pred mano...“

„Ničesar ne vidim...“

Plašno je spregovorila soseda Anka, pogledala je vdovo, ki je stala pred njo in se veselo smejala...

In tako je zblaznela vdova Šenica.

LONDON: ANGLEŠKI PARLAMENT.

DR. E. LAMPE:

LONDONSKI IZPREHODI.

Parlament in parlamenti.

Med umetniško in prirodno lepimi prizori, ki jih nudi London primeroma manj od drugih mest, je vendar eden, ki je pač edini svoje vrste na svetu. Če stopiš ob lepem jasnem večeru čez široki westminsterski most na vzhodno stran Temze in se izprehajaš ob južnem obrežju ter se ozreš ob slikoviti obali po reki in njenih bregovih, ti obvisi oko z občudovanjem na velikanskih, deloma z dragoceno umetnostjo zidanih stavbah. Tu je naj-

(DALJE.)

prej starodavna, srednjeveška zgradba, Lambeth Palace, kjer so skoro 700 let prebivali nadškofje canterburyski. Vhod varujeta dva stolpa, ki ju je sezidal kardinal Morton ob koncu XV. stoletja. Temno zidovje nosi vse znake častitljive starosti in je bolj podobno trdnjavi kakor palači. Tu je takozvani Lollar Tower, kjer so bili zaprti uporniki iz Wicliffovih časov in ki so ga rabili za ječo tudi v poznejših dobah. Najstarejši in najlepši del cele stavbe je lepa kapela, sezidana že leta 1245. od nadškofa Bonifacija v staroangleškem slogu. Tu je bil neveljavno posvečen Parker, od katerega izpeljujejo svoje posvečenje sedanji anglikanski škofje, in tu je tudi

pokopan. V velikanski dvorani je nastanjena velika knjižnica, ustanovljena l. 1610. od nadškofa Bancrofta in sedaj odprta občinstvu. Poleg teh resnih zidin se raztega daleč ob reki ogromna bolnišnica sv. Tomaža, krasna stavba v italijanskem slogu. Zidovi so zgrajeni iz rdeče opeke, v katero se opira večerno solnce, da se zdé, kakor politi s krvjo. Vmes pa so lični oboki iz belega, od vremena že zelo otemnelega marmorja. Ljubitelji renesanse pravijo, da je to najznamenitejša svetna zgradba londonska.

A naše poglede obrača mnogo bolj nase nasprotni breg, kjer se ob Temzi steguje veličastno poslopje angleškega parlamenta. Bil je sploh najlepši prizor, kar sem jih vžil na Angleškem, kadar sem se zvečer izprehajal po širokem zidanem Albert Embankmentu — zgradba tega obrežja je stala čez milijon funtov šterlingov! — pred bolnišnico sv. Tomaža in sem gledal čez Temzo na to fino in elegantno zgradbo. Mestni vzduh, ki ni nikdar prost prahu in megle, plava nad zgradbo, in zahajajoče solnce, ki pošilja skozi njega svoje rdeče žarke, se ž njim preliva iz barve v barvo. Celi snopi živih žarkov se sipljejo izza vitkih stolpov čez Temzo, oblaki žaré in se trgajo v pestrih refleksih. Vse mogoče nianse se igrajo v nasičeni mestni soparici. Pod nami pa teče široka Temza, a zdaj se ne zdi motna in rjava, kar plešejo po njej odsviti žarečega neba in se kopljejo v njej podobe ogromnih stavb, da se zdi, kakor veliko nemirno zrcalo. Urni parniki, napolnjeni s potujočim občinstvom, jo režejo in motijo njene slike, da se trgajo in trepetaje gibljejo v njej kameniti stolpi in debele zidine, oblaki dima pa se vlečejo počasi in medlo za ladjami, legajo na vodo in razpuhtevajo v polprozorno, rdečkasto pretkano ozračje.

Od vitkega zvonika sem se oglasé nežni zvončki, ki naznanjajo vsako četrto ure s prijetno melodijo. Čez westminsterski most pa se drvé vozovi in tisoči ljudi hité že na vzhodno stran Temze iz aristokratskega West Enda v svoja bolj skromna bivališča. Množice pisarjev in uradnikov, ki so tam

uslužbene po pisarnah, obrtniki in delavci zapuščajo svoje delo in hite v krog svojih rodbin k večernemu počitku. Tedaj kar mgoli ljudstva na mostu kakor ob preseljevanju narodov. Zjutraj se podi vse noter, zvečer pa hité vun, kakor bi jim gorelo za petami.

A mirno gleda parlamentarni stolp doli na množice. Koliko milijonov jih je že hitelo pod njim! Koliko tisoč ljudskih zastopnikov je že korakalo pod njim skozi „Parlament Yard“ — zbornično dvorišče — v „Westminster Hall“ in v zbornico samo k težkim bojem in debatam!

* * *

Angleški parlament je najstarejši, najzvirnejši in najnaravnejši med vsemi, kar jih pozna novejša državnopravna zgodovina. On edini je vzrasel iz ljudstva samega na domačih tleh; vsi drugi so po njem posneti, in zato nobeden nima tiste žilavosti, ki jo rodi priroda, in one čilosti, ki daje originalu moč in zavednost.

V notranji zgodovini evropskih držav opazujemo neki podobni razvoj, ki nam kaže, da se razvijajo državne tvorbe po zakonih živih organizmov.

Srednjeveške države so bile omejene monarhije. Sveti Tomaž Akvinski trdi, da je državi najpripravnejša oblika monarhija, ki je omiljena z demokracijo, tako da varuje vladar potrebno enoto in avtoriteto, da pa ni absoluten in neomejen samodržec, ki bi s svojo kruto voljo mogel zatreti vsako svobodno gibanje. Vse srednjeveške evropske države so po vsej pravici imenovale katoliško cerkev svojo mater, in zato se ni čuditi, če je tudi njih ustava kolikortoliko podobna, kakor so si sicer slični otroci ene rodbine, a ima vendar vsak svoje individualne znake. Ves ta prostor je bil prej podložen ogromni svetovni poganski državi, ki so jo razbili krepki in junaški priseljenci. Vsi ti so sprejeli Kristusovo vero, so na njenem temelju postavili svoje prestole, iz njenih naukov zajemali omiko in iz papeževih rok sprejemali krone in žezla. Vsi so bili člani velike družbe, ki je branila Evropo

proti Islamu. V svoje postave so sprejeli določbe cesarskega in papeškega Rima poleg svojih lastnih, ki so vzrasle iz njihovih razmer. Vse so imele kralje, in njih oblast je bila večinoma dedna. Imele so svoje viteštvo, svoja vojaška dostojanstva in iz njih izvirajoče plemstvo. V vseh teh državah vidimo kot središče vse omike bogato obdarjeno cerkev s samostani, katedralami, šolami in knjižnicami. Stanovi so urejeni po svojih lastnih postavah ter imajo velike svobščine in oblasti. Vsa ustava se ozira na brambo slabjšega proti krutosti nasilnika in varuje dostojanstvo človeka in njegovega dela. Duh pravičnosti in ljubezni, ki veje iz evangelija, je glavni vir za državopravne nazore. Kralj je v mnogih važnih zadevah dolžan, da posluša glas svojih podložnikov in se ravna po njihovi volji.

To je bila tista „*monarchia temperata*“, v kateri so videli školastiki najboljšo državno obliko. Tudi takrat ni manjkalo povodov za boje in borbe, za krivico in osveto. Tudi takrat je veljal pregovor, da najboljši človek ne more v miru živeti, ako to ni vseč hudobnemu sosеду. A vladna oblika je bila tako srečna, da so se v njej vse državljske moči harmonično razvijale. Država je bila močna, a ni s svojo težo tlačila kmeta in obrtnika; pohlevni kristjan je imel zavest ponosnega državljana, in skrb za revščino se je bogato poplačevala s tem, da je vladalo nekako enakomerno blagostanje, ki ni poznalo silovite premoči kapitalizma niti grenke bede proletariata. Ona dva elementa, ki tvorita v svoji spojitvi vsako družbo — svoboda in oblast — sta bila združena v naj-srečnejšem razmerju. Vladar je imel dovolj oblasti, ne da bi pogrešal državljan potrebne svobode, in prostost podložnika se je rado-voljno uklanjala potrebam državne skupnosti. Cerkev je od mladega vzgajala ljudstva v onem duhu, ki je najboljša državotvorna sila —: v duhu splošne državne enakosti, ki po svoji naravi za skupni blagor zahteva samozatajitev in podložnosti pod skupno oblastjo, katera ravno vsled svoje prirodne nujnosti izpeljuje svojo potrebo in avtoriteto od Stvarnika človeškega rodu. S tem je pa država postavljena na višji, nadnaravni temelj, državljske pravice in dolžnosti dobe nraven verski značaj.

Ta harmonija je mogla vladati le toliko časa, dokler sta oba dela —: vladar in ljudstvo — ostala v teh pravnih mejah. Družba je ostala zdrava, dokler sta bili njeni prvini v pravem razmerju. Tisti hip, ko je oblast zatrla svobodo, ali svoboda porušila oblast, se je morala družba pretresti in v težkih borbah iskati izgubljenega ravnotežja.

Tu je vzrok velikim notranjim prevratom in krvavim borbam, ki so napolnile liste svetovne zgodovine s krutimi in nečloveškimi zločini. Povsod pa vidimo da je družba vedno zopet težila po oni sredi, v kateri bi mogla mirovati, in kadar jo je nasilnost od ene strani zagnala v drugo nasprotje, se je vračala nazaj in nihala zopet naprej čez svoje težišče. Tako valujejo moderne države in pri tem se rušijo stare oblike in nastajajo nove državne tvorbe.

Pri srednjeveških državah opazujemo, da je oblast segla čez svoje meje in je začela zatirati svobodo. To si dušeslovno prav lahko razlagamo. Cerkev je varovala avtoriteto, ki jo je bila sama posvetila ter ji zarisala pota pravice in napredka. A v bojih z zunanjimi sovražniki je rastla bojevitost in mogočnost vladarjev, ki so izkušali potegniti nase vedno več moči in oblasti.

Železno in trdo, strogo izklesano rimsko pravo je bilo omiljeno s cerkveno postavo. Kanonično pravo je vzelo cesarju vse-mogočnost in ga je podvrglo večnim postavam pravičnosti kakor vsakega človeka. Vladarjeva moč je v prisegi in v meču. A kakor je vezala podložnike nanj prisega vdanosti, tako je vezala njega prisega, da bo vladal po pravičnih zakonih. Tista religiozna vez, po kateri je bilo pregrešno upreti se zakoniti oblasti, je pa tudi branila vladarju, da ni segal čez mejo svoje oblasti. Tista cerkev, ki je varovala samo sebe pred krivično samovoljnostjo svetne oblasti, je varovala s tem tudi narode pred krutostjo absolutizma.

Železno in trdo, strogo izklesano rimsko pravo je bilo omiljeno s cerkveno postavo. Kanonično pravo je vzelo cesarju vse-mogočnost in ga je podvrglo večnim postavam pravičnosti kakor vsakega človeka. Vladarjeva moč je v prisegi in v meču. A kakor je vezala podložnike nanj prisega vdanosti, tako je vezala njega prisega, da bo vladal po pravičnih zakonih. Tista religiozna vez, po kateri je bilo pregrešno upreti se zakoniti oblasti, je pa tudi branila vladarju, da ni segal čez mejo svoje oblasti. Tista cerkev, ki je varovala samo sebe pred krivično samovoljnostjo svetne oblasti, je varovala s tem tudi narode pred krutostjo absolutizma.

Zato se pa ni čuditi, da so se vladarji izkušali iznebiti teh vezi. Poudarjali so vedno bolj staro pogansko rimsko pravo in krčili cerkvene zakone. Oblastnost je postajala nenasitna. Nemški Staufi so hrepeneli po absolutizmu, in tu se jim je ustavila cerkev. Velika borba med papeštvom in cesarstvom, ki napolnjuje najinteresantnejše strani svetovne zgodovine, je bila borba duševne svobode proti nasilstvu sirovega absolutizma.

Nobena doba svetovne zgodovine se ni tako napačno sodila kakor ta. Barbarossa je bil mož, čigar železna roka bi bila vkovala Nemčijo v take okove, kakor Peter Veliki Rusijo ali Ljudevit XVI. Francijo. Iz absolutizma je na Ruskem nastala splošna stagnacija duševnega življenja, ljudstvo je zamrlo v temni nevednosti, na Francoskem je pa butnila na dan strašna revolucija, ki se je kakor besna furija maščevala za to krivico nad krivimi in nedolžnimi. Mrtvilo ali revolucija sta bili še vedno posledici absolutizma.

Zato je bila borba papeštva proti nasilnosti Staufov potreben protest duševne in verske zavesti, ki je rešil ne le krščansko kulturo bodočemu napredku, ampak je branil tudi svobodo stanov in manjših organizmov proti Molohu absolutističnega samodrštva. Bil je boj duha proti stvari, križa proti meču.

Očitajo papežem, da so izobčevali vladarje. A to je bila duševna kazen, ki je takoj nehala, ko je vladar stopil v prave meje. Kazen za slab denar je bilo na primer izobčenje. Ali ni bilo milejše začasno izobčenje od papeža, kakor pa strašno maščevanje, s katerim so narodi sami kaznovali grehe svojih vladarjev? Pravijo, da je bil krut Aleksander VII., ki je izobčil Barbarossa. Kakšni so bili pa oni, ki so vrgli Ljudevita XVII. pod giljotino? Ko je mogočni Stauf vklonil svojo glavo, so se povzdignile tlačene glave tisočerih, ki so trpeli pod njegovim nasilstvom. Cerkvi sovražni zgodovinarji vidijo le trpljenje posameznika, a ne pomislijo, da je bilo potrebno v korist celoti.

A oborožena moč svetnih vladarjev je rastla v bojih, in z močjo tudi oblastnost. V srednjeveških državah je imel vladar meč, ljudstvo pa je imelo gmotna sredstva. Čim oblastnejši je meč, tem večje zahteve stavi do mošnje, kajti junaštvo mora biti podprto od polne blagajne, ako hoče kaj doseči. Vladar je pa potreboval tudi vedno več uradništva, in ker je zbiral v svojo okrepitev tudi vedno večje vojaške sile, so bile njegove denarne potrebščine vedno silnejše in obilnejše. Ljudsko zastopstvo je ta sredstva dovolilo ali odreklo. Tako je bil vladar slednjič vendar odvisen od svojih podložnikov.

Te odvisnosti so se polagoma evropski vladarji iznebili. Podložnim knezom so omejevali oblast, slabili stanovsko zastopstvo in vedno bolj krepili svojo lastno moč. Volja mogočnega poedinca je vedno bolj izpodrivala želje podložnikov. Vojaštvo in uradništvo sta postala stebra monarhije. Zato pa je moral gledati vladar, da je samovoljno nalagal ljudstvu davke in druga bremena. Stare parlamentarne ustanove so imele vedno manj pomena, ker se je vladar za njihove sklepe vedno manj zmenil. Seveda se stanovci niso radi vdali novemu redu, in nastali so pogosti prepiri med obema stranikama, ki so se končali s tem, da je monarh združil v svoji roki vso oblast in centraliziral upravo tako, da je po svojem uradništvu vodil slednjič sam vse vladarske posle.

Protestantovska reformacija, ki je odtrgala ljudstvo od svobodne cerkve, je utrdila samodrštvo, ker je podala vladarju tudi oblast nad vero. Geslo „Cuius regio, illius religio“ — čigar je zemlja, ta ima oblast nad vero — je izraz tiranstva nad vestjo, kakršnega narodi niso poznali, odkar so strli železni jarem imperatorskega Rima. Čimdalje je napredoval ta razvoj, tembolj je rastla moč absolutizma, katerega so vedno bolj gojili tudi vladarji držav, ki so si ohranile katoliško prebivalstvo. Preveč napeta struna pa počí. Francoska revolucija je strla moč absolutistiške monarhije in namestu prestroge oblasti je nastopila predivja svoboda. A tudi

ta se je v rokah nasilnikov vedno izpremenila v nasilno tiranstvo, ki se je razlikovalo od prejšnje monarhije le v tem, da so gospodarili republikanski krvoloki, tem kruteje, čim krajše je bilo njih usurpatorsko vladanje. Celo preteklo stoletje je stalo pod znamenjem tega boja. Absolutizem je padel v vseh državah, razen v Rusiji in Turčiji, in še sedanje valovanje v naših zastopih z vsemi neveselimi pojavi modernega parlamentarizma ima svoj vzrok v tem, da države ne morejo najti onega težišča, ki bi jim dalo mirno ravnovesje.

Ko je padel absolutizem, so se morali državniki ozirati po vzorcih, po katerih bi se dalo ustvariti ljudsko zastopstvo. In tu je moralo njihovo oko obviseti ob edinem zgledu rednega parlamentarnega življenja, ki se je ohranilo skozi stoletja in je preizkušeno od zgodovine — in to je angleški parlament. Oklenili so se tega vzorca in ga izkušali bolj ali manj srečno posnemati v raznih državah. Tu je izvor tudi našemu parlamentarizmu. Original je dala Anglija; ali smo ga srečno posneli, o tem naj govore stenografski zapisniki naših zastopstev!

Umljivo je, da tako specifično angleški zgodovinar, kakor je lord Macaulay, imenuje angleško ustavo najboljšo med vsemi.¹⁾ A tudi on vidi vso njeno moč ravno v tem, da je v njej kraljeva in ljudska oblast našla ugodno razmerje.

Kralj je od nekdanj vžival velike predprave. Njegova oseba je bila posvečena, le on je skliceval stanove k zborovanju in jih smel razpuščati. Od njegove pritrditve je bila odvisna veljavnost njihovih sklepov. Kralj je bil glavni vse uprave, edino le on je smel občevati s tujimi vladarji, njemu sta bili pokorni vojaštvo in mornarica, on je izvrševal pravosodje, od njega je izvirala državljanska čast in plačilo za zasluge. Kot patron je imel že v srednjem veku velik vpliv na cerkev. Velikanska posestva so mu

dajala ogromne dohodke in kot fevdalni gospod je imel veliko oblast nad vsem ozemljem svojega kraljestva. Imel je moč, da je ponižal in potlačil one, ki so mu nasprotovali, ter obogatil in dvignil svoje pristaše in ljubljence.

A ta obširna oblast je bila omejena po treh temeljnih konstitucionalnih načelih, ki so tako stara, da je težko reči, kdaj da so stopila v veljavo.

Prvo je to, da kralj ne more dati postave brez parlamenta. To se je zdelo od nekdanj Angležem nekaj samo ob sebi umevnega. Sicer niso bile meje med kraljevo in zbornično oblastjo v starih časih natančno določene, ker pravo biva vedno že davno prej, preden ga vkujejo v postave, a to načelo je bilo splošno priznано. Ob meji obeh oblasti je ostal nedoločen pas, ki ga niso orisali z natančno črto, in tu sta si obe oblasti često nasprotovali, preden niso po dolgih bojih tudi tu prišli do jasnosti.

Drugo je to, da kralj brez parlamenta ne more nalagati davka. To je bila ena glavnih točk, katere je moral podpisati Janez svojim baronom in ki so jo Angleži čuvali z vso odločnostjo proti kraljem, ne boječ se niti državljskih vojsk, ako jo je kralj prekršil.

Tretja omejitev vladarske oblasti je pa ta, da mora kratj vladati po postavi. Če stori količkaj zoper postavo, ni odgovoren ljudstvu sicer osebno, pač pa po svojih svetovavcih in prvih služabnikih. Ta oblika vladarske odgovornosti se kaže že v davnih časih srednjega veka v tem, da so morali kralji žrtvovati marsikaterega ljubljence in zaupnika ljudski sodbi. Res je, da so vladarji storili marsikaj, kar je bilo proti postavi. Na Angleškem je bilo na primer mučenje pri sodnih preiskavah prepovedano. In vendar so mučilna orodja uvedli pri kraljevem sodišču¹⁾ in jih rabili marsikatero leto, preden je vse ljudstvo zvedelo za to nepostavnost in se ji uprlo. Takrat ni bilo časopisja in prometnih sredstev, po katerih

¹⁾ Lord Macaulay (izg.: Mékole): History of England from the accession of James the Second. London. Longmans, Green, Reader and Dyer. 1830. Vol. I. 15.

¹⁾ Pr. Macaulay: History I. 17.

bi se bilo vsako dejanje vladarjevo takoj razneslo po vsem svetu. Parlament se je shajal kvečjemu vsako tretje leto, in novice iz glavnega mesta so se počasi razširjale po deželi. Danes pa vé v nekaj urah vsakdo v celi državi, kaj se je zgodilo, in ta javnost je najboljši varuh ustave proti absolutizmu. Vendar so tudi v starih časih že zastopniki ljudstva skrbno varovali veljavo postav proti vladarju. Niso dopustili niti najmanjšega kršenja, in takoj ko so spoznali, da je vladar prelomil ustavo, so zahtevali, da se nasilje popravi, dobro vedoč, da je ustava celota, ki propade vsa, ako se popušča tudi le pri eni stvari.

Ta zavest, ki je v novem veku propadla na kontinentu, je živela na Angleškem. Prvo moderno revolucijo zaradi prelomitve ustave je doživela Anglija, a jo je prebolela na tako srečen način, da je rešila kraljestvo in demokracijo. Zato je pa bila Anglija v državno-pravnem oziru najsvobodnejša država, ko so vse druge evropske države ječale pod jarmom „prosvetljenega“ absolutizma.

In kako je varovalo ljudstvo postavo proti vladarju? Na koga se je zanašal parlament, kadar je naglašal svoje zahteve proti kraljevi volji?

Tedaj je bilo ljudstvo pripravljeno vsak hip k samobrambi. Nekaj nasilstev so kralju odpustili, ker niso bili preobčutljivi in se niso razburjali zaradi vsake malenkosti. A kadar jim je kralj segel predaleč, so se uprli. Odtod mnogoštevilni notranji boji, o katerih nam poroča zgodovina srednjega veka. Vendar se morajo ti boji soditi vse drugače, kakor pa bi sodili upor v sedanjih dneh. Dandanes je vojaštvo organizirano in ima najhujše morilno orožje, proti kateremu je vsaka bramba nemogoča, ljudstvo pa nima orožja in ga ne sme imeti, razen z vladnim dovoljenjem zoper zajce in srne. Kdor bi danes organiziral vstajo, bi pahnil milijone ljudi v nesrečo, brez upanja do kakega uspeha. Dandanes je vse javno in gospodarsko življenje podobno umetno sestavljeni uri, v kateri se ne sme streti niti najmanjše kolesce, ne da bi se ustavil ves mehanizem. Kakšne

posledice ima dandanes na primer samo stavka železničarjev? Ves promet pride v nered, mesta nimajo hrane, trgovina zastane, obrt je brez zaslužka. Nasledki velike vstaje in notranje vojske v moderni državi bi bili grozni. Takrat je bila stvar manj nevarna. Kraljevi vojaki niso bili mnogo bolj izurjeni v orožju od preprostega moža. Ljudstvo je živelo skoro le od poljedelstva. Ni bilo torej druge škode, kakor kar so vojaki polja pohodili. Tako so notranje državljanske vojske lahko dolgo časa trajale, ne da bi bil mirni poljedelec ali meščan posebno vznemirjen zaradi njih. Orožje je bilo preprosto, in vsakdo ga je znal sukati toliko, da je v potrebi obranil svojo kožo. Po vojski so obglavili ali pobesili nekaj vstašev, in stvar je bila opravljena.

Zato je bilo pa v srednjem veku tako navadno, da so se ljudstva kar kratko uprla, kadar jim je vladar nalagal prevelika bremena. Parlamentarno zastopstvo je imelo pa vedno za seboj strašilo zoper vladarja, da mu je grozilo ž njim, ako so se mu zbujele previsoke želje.

Te notranje borbe so bile na Angleškem jako pogoste, in tudi te so pomogle, da sta si ljudska in vladarska oblast držali nekako ravnotežje. Med državljanskimi vojskami pa, ki se beró v zgodovini tako kruto in slovesno, je živel veliki del ljudstva mirno, je puščal, da sta se borila nasprotnika, in ni čutil nikakih posebnih težav. Slabje je bilo tam, kjer so se brez borbe vdajali vladarskemu absolutizmu, ker tam se je nasilnost maščevala nad bojazljivostjo s težkimi bremenami. Neka posebnost, ki je značilna za angleško državno, zlasti parlamentarno življenje, je razmerje med plemstvom in ljudstvom. Da je poleg poslanske zbornice kot nekak regulativ še gosposka zbornica ali senat, to je nekaj splošnega. A na Angleškem ni bilo plemstvo nikdar ločeno od „plebejcev“ kot zaprta kasta. Angleško plemstvo je sicer dedno, a je vedno sprejemalo nove člane iz ljudstva. Vsak gentleman je lahko postal peer, in mlajši sin peerov je bil gentleman. Tudi pri ženitbah niso gledali

nikdar s preveliko natančnostjo na stan. Knežja hči je vsikdar lahko brez sramote vzela tudi neplemenitega posestnika. „Good blood“¹⁾ — pristno pokoljenje — je sicer pri Angležih bilo vedno na dobrem glasu, a ni bilo nujno potrebno za sedež v gosposki zbornici. Na novo se dvignivši moške so nosili najvišje časti. Zato pa preprosti Anglež ni sovražil višjih stanov, ker je imel upanje, da jih doseže tudi on ali njegovi otroci, in plemenitaš ni zaničeval preprostega stanu, kateremu so pripadali njegovi lastni mlajši otroci. Tako je Anglija ohranila svoje plemstvo tudi v revolucijah, medtem, ko ga je Francija vtopila v potokih krvi. In v poslanski zbornici so med meščanskimi zastopniki sedeli vsikdar tudi izvoljeni poslanci plemenitega rodu in demokratskega mišljenja. S ponosom pravi zato angleški zgodovinar, da ni bilo še na svetu demokracije, ki bi bila tako ponosna, in aristokracije, ki bi bila tako poljudna, kakor angleška.

To so potrebni predpogoji za živahno in blagotvorno konstitucionalno življenje. Zdi se paradokсно, a je vendar res, in sam Macaulay²⁾ pri vseh predsodkih, ki jih ima proti katolicizmu, priznava, da je bilo to razmerje na Angleškem sad cerkvene katoliške vzgoje ljudstva. Drugi narodi so v dobi absolutizma izgubili ta značaj, a Anglija se je začela konstitucionalno razvijati, ko so še živeli v njej ti nazori, in ti so ostali, tudi ko je cerkveno življenje vsled drugih vzrokov zašlo na katolicizmu tuja pota.

* * *

Drugod se je borba med avtoriteto in svobodo vršila v drugačni obliki. V Franciji je potegnil vso oblast nase ohol samodržec, ki se je potrkal na kraljeve prsi in dejal: „L' État c' est moi — Država sem jaz“. Ravnotežje je bilo porušeno, in tehtnica je udarila na nasprotno stran, ko je revolucionarna zbornica zaklicala: „Ni res! Država smo mi!“

¹⁾ Good blood (izg.: gud blud) = dobra kri.

²⁾ Macaulay: History I. 19.

Ni bilo avtoritete, ki bi mogla poravnati ti nasprotji. Ljudstvo je bilo od brezverskih modroslovcev sprejelo nekrščanske, materialistične nazore. Učili so ga, da je božanstvo le izmišljen strah, da je pravica v moči in v številu in da nraavnih dolžnosti ni več. Tako je nastalo načelo ljudske suverenosti — toliko pogubnejše od vladarjevega absolutizma, kolikor več nasilnežev se je smatralo za nositelje te suverenosti in izvrševalce fingirane ljudske volje.

Najprej pride popolni polom, potem oropajo vse pristaše starega sistema in pomoré vsakoga, ki je toliko svoboden, da se upa misliti drugače, kakor oni, ki so iznašli absolutno svobodo. Nato sledi strahovlada najpredrznejših in najkrutejših nasilnikov, kar jih je poznal svet. To so maliki strank, brezsrčni in brezobzirni kalkulanti, ki pod fikcijo, da je njihov sistem najboljši za rešitev svobode in njihova stranka edina prava, uganjajo najhujše zločine, moré, ropajo in izganjajo, dokler ne stopi na mesto prve druga fikcija, ki zvali glave nasilnikov pod giljotino, da naredo prostora drugim.

Država je razdejana, ljudstvo podivjano, blagostanje uničeno, versko življenje poteptano, cerkve oskrunjene, rabeljni izmučeni.

In zdaj se pokaže na obzorju svetel talent, ženialen, pogumen, predrzen. Njegov jasni pogled obeta, da utegne on urediti ta kaos in dvigniti državne razvaline do nove moči. Tehtnica se nagne takoj na drugo stran, in Francija je zopet pod absolutizmom moža, ki preliwa kri njenih sinov na vseh bojiščih od piramid do Moskve.

Tako se ziblje tehtnica in ne najde ravnotežja . . .

V sedanji republiki se deli najvišja oblast med parlamentom in predsednikom republike, tako da je parlament postavodajavec, predsednik pa izvrševatelj zakonov. A on jih ne izvršuje sam, ampak po svojih ministrih, ki upravljajo posamezne stroke. Predsednik se voli za določeno dobo po splošni in enaki volilni pravici, tako da je njegova volitev neodvisna od parlamenta. Obe naj-

višji oblasti pa morata povsod sodelovati, tako da je vedno druga z drugo v neprestani zvezi. Nove postavbe se lahko predlagajo iz parlamenta samega, ali jih pa predložé ministri. Pri razpravi imajo tudi ministri besedo, in noben sklep ne bi bil veljaven, ako ne bi bilo ministrstvo prisotno ali vsaj zastopano. Zato pa nastopajo v debatah tudi ministri; oni imajo pravico, da svoje predloge zagovarjajo in nasprotno pobijajo. A glasovati ne morejo, pri sklepanju štejejo

ljudovlade kot izvrševalni organ je odvisen od nje, ker ni prost v imenovanju svojih prvih in najvažnejših uradnikov.

Montesquieu je kazal Francozom pot iz absolutizma do svobode s tem, da jih je opozarjal na angleško konstitucijo. S sebi lastno burno prenegljenostjo so Francozi radikalno prevrgli vse monarhične institucije in se zaleteli v skrajni ekstrem nebrzdane demokracije, v kateri pa, kakor vidimo danes, ni svobode, ampak le tiranstvo strank,

LONDON: WESTMINSTER HALL IN PARLAMENT.

samo glasovi poslancev. Vse je odvisno le od večine v zbornici. Predlog postane zakon, če ga tudi ministri pobijajo, ko dobi večino glasov. A kadar se je tako izrekla večina zoper ministre, mora odstopiti ministrstvo, in predsednik ga ne more več držati, ampak mora sprejeti odstop. Nove ministre pa mora imenovati iz sedanje večine, ki je vrgla prejšnjo vlado. Težišče vsega je torej vedno v parlamentarni večini, in tudi predsednik

ki dobé v svoje roke oblast. Strankarski absolutizem pa je silovitejši od monarhičnega.

Proglasili so ljudstvo za suverenno. Rekli so, da ni nobenih nraavnih zakonov pravičnosti, ampak da je prav vse to in samo to, kar sklene ljudstvo. A kdo je ljudstvo? Ljudstvo je vsota milijonov ljudi, od katerih se velika večina jako malo zmeni za vlado. Večinoma so najgorečnejši politiki oni, ki jim ni za ljudstvo, ampak le za to, da po

politiki pridejo na površje in do boljših dohodkov. V ljudovladi je ta nevarnost tem večja, čimbolj je veljava odvisna od popularnosti.

Mirni uradnik, ki deluje v pisarni brez hrupa, ne more v ljudovladi priti na površje. Ljud-

stvo mora zanj zvedeti, njegovo ime mora biti razglašeno po shodih in v časopisju, z njegovim imenom se morazdružiti nov program, bleščeč, predrzen in originalen — potem ga more šele dvigniti njegova stranka! Tihi učenjak, ki preiskuje pravo svoje domovine, ne more sodelovati pri novih postavah, ako ne stopi na ulico, ako se ne vmeša v dnevne politične boje in z lastnim glasom ne dela reklame za

svojo učenost. — Zato se pa ni čuditi, da javnost tako vpliva tudi na značaje ljudi. Francozom se čudimo, da imajo toliko moč, ki so vsak trenotek pripravljeni, da prevzamejo različne javne funkcije, ki zahtevajo mnogo znanja. Mornariški minister pade.

Kdo mu bo naslednik? Tu je časnikar, ki je v izbornih, ognjevitih člankih ožigosal hibe prejšnjega zistema. Kdo bi mogel biti boljši minister kakor on! In čez noč je iz časnikarja postal mornariški minister!

Stranka, ki je bila doslej v manjšini, doseže večino v zbornici.

Strankarski voditelji hočejo zasesti ministrske stolce. Razdelé si portfelje, kakor pride. Danes postane kdo učni minister — slučajno, ker stranka tako hoče! A

on bi bil ravno tako dober tudi za trgovinskega ali vojnega ministra! Saj tu ne odločuje osebna strokovna zmožnost, ampak večina, stranka, ljudska volja! Tista stranka pa, ki pride do oblasti, gleda predvsem, da ohrani sebe in ne pu-
sti nasprot-

† Biskup Josip Juraj Strossmayer.

nikom, da bi prišli do veljave. Tako postane vsa državna uprava strankarska, vse postave se razmotrivajo v prvi vrsti s tega stališča, ali so ugodne za večino ali za manjšino. Večina pravi: „Mi smo republika! Kdor nam nasprotuje, je sovražnik republike, je mon-

arhist, izdajavec, nasprotnik domovine! Pobijte ga!" Na mesto mirnega, strokovnjakega dela stopi oholo kričaštvo. Strankarska gesla odločujejo več kot stvarni oziri. Vsakdo ve vse, a malokateri kaj temeljitega. Najvažnejše državne zadeve se razpravljajo z neverjetno lahkomišljenostjo. Najresnejše stvari postanejo predmet pouličnim dovtipom. Satirični in humoristični listi, ki znajo z žgočim sarkazmom obdelovati politične nasprotnike, postanejo voditelji javnega mnenja. Dovtip zmaguje nad vedo in trudom. Najtežavnejši problemi, ki zahtevajo dolgih študij in temeljitega raziskavanja, se podirajo z neumestnimi šalami. Karikatura izpodriva objektivno sliko, politični Favni sikajo izza grmov, in zmagoslavje zmagujočih spremlja obupni krohot propadajočih, ki upajo v maščevalne Erinije. To je nesreča demagogov, da se vsakdo dviguje samo na ramah družega, in da je zmaga enega propad njegovega prednika. Hitro se menjujejo programi, ljudje se naglo starajo, kar je novega, samo to vleče in slepi po izpremembah hlepeče duhove. Monarhije so po svojem bistvu konservativne in varujejo starino z največjo skrbjo; v prošlosti so njihove korenine in čim močnejše so se zarasle v zemljo, tem varnejše se čutijo. Ljudovlade pa živé v blestečih besedah in v svetlih obljubah, njihovo življenje je v bodočnosti in njih moč v navduševanju mas za vedno daljšimi smotri. Monarhija živi dolgo od ene ideje, a v ljudovladi mora vsaka stranka svoje tekmovalke prekašati z vedno novimi iznajdbami, s svežimi načrti in prej neznanimi mislimi. Časopisje postane vihravo, za efektom hlepeče, politiki se izkušajo med seboj z najbizarnjšimi predlogi, iznajdujejo na vsem obstoječem redu vedno nove napake in jim stavijo nasproti najbujnejše utopije. Ker se čuti vsakdo poklicanega, da rešuje domovino po svoje, se zbudé nešteti talenti, ki napenjajo vse sile svoje domišljije, da iznajdejo nečuvence stvari, s katerimi bi se človeštvo dvignilo na višek popolnosti. Duševna produkcija se pomnoži do neverjetne živahnosti, a ravno ta množica lahkomišljenih proizvodov

se med seboj pobija in uničuje. Nobenega vladarja ni, a vsi govoré v vladarskem tonu, kakor bi morala domovina slušati samo njihova povelja.

In konec vsega tega je ta, da pridejo slednjič na krmilo ljudje, ki mesto z biči tepó svoje sodržavljané s škorpioní, ki v slepem strahu, da jih ne bi nasprotniki premagali, izganjajo vsakoga, ki je drugačnega mnenja od njih. „Svoboda!“ kličejo — in zatirajo vsakoga, ki se ne vklone njihovi stranki. „Vsi smo bratje! Zato smrt onemu, ki ni tak, kakršnega si mi želimo brata! — Vsi smo enaki! Zato proč z vsemi, ki so drugačni kakor mi!“ To je praktično izvrševanje republikanske svobode, ki se končuje z nasiljem in z državljansko vojsko, ako se ne zateče država v oblast novega monarha, da jo reši nasilnikov.

In vendar tudi republikanska vladna oblika lahko dobro služi javnemu blagru. A za to je potrebno, da se vsa država zaveda, da so nad njo večni nravni zakoni, ki jih ne more zatajiti brez kazni nobena zbornična večina. Izvor prava ni ljudstvo, ampak nravni zakon, v okviru katerega morajo vlade urejevati ljudske potrebe. Ta zavest pa mora prešinjati vse ljudstvo, ki se mora zavedati svojih državljanskih pravic in svojih ustavnih nalog, in ki mora neprenehoma nadzirati državno upravo in postavodajo, da ukrepa le to, kar je prav po božji postavi in koristno za javni blagor.

* * *

Drugod ni šla revolucija tako daleč. Vladar je ostal, a je moral svojo oblast deliti z ljudskim zastopstvom. Sicer je obdržal polno državno izvrševalno moč in oblast nad vojaštvom, a glede postavodajalstva je vezan na sklepe ljudskega zastopstva. Parlament sklene, vladar sankcionira. Če parlament kak predlog zavrže, ga mora opustiti tudi vladar, ni mu pa treba zaraditega odpustiti ministrov, ako radovoljno ne odstopijo, ko izgubé večino v zbornici. Tudi lahko vladar odreče vsakemu parlamentarnemu sklepu svojo pritrditev, da ne dobi zakonite veljave.

Vojaška oblast je omejena le s tem, da mora parlament dovoliti novince in stroške za vzdržavanje armade. Sicer je vladar najvišji vojni poveljnik.

V tej glavni obliki, seveda v vsaki državi nekoliko različno, vidimo na evropski celini konstitucionalne monarhije. A na Angleškem se ustavna oblika v tem približuje republiki, da so razne oblasti popolnoma razdeljene. Parlament ima tu vso postavodajalno, vladar pa vso izvrševalno oblast; kraljevi ministri so ravnatoko odvisni od parlamenta, kakor v republiki. Če izgubi angleško ministrstvo v zbornici večino, mora takoj odstopiti in kralj mora iz nove večine sestaviti novo vlado.

Težišče vse države je torej v parlamentu, ne v kraljestvu. Kralj je le toliko več, kakor predsednik republike, da je njegova oblast dosmrtna in dedna in da ga obdaja zgodovinski sijaj monarhične slave in moči. Zunanji blišč z velikimi gmotnimi sredstvi, častljivost posvečene osebe in osebna neodgovornost — to je vse, kar ga povzdiguje nad službo prvega državnega uradnika.

V tej obliki je angleški parlament preživel stoletja, kljuboval vsem viharjem in služil drugim za zgled.

Častljiva palača ob Temzi je v istini najvažnejše učilišče za druge narode, kar jih ima bogata Anglija. (DALJE.)

ZVONIMIR:

ALENČICA.

Za srečo šla je v šumni svet,
domači zapustila krov,
za srečo šla je — našla ne,
slesana vrača se domov.

In cvetke jo sprašujejo:
„Kako ti bilo je, kako?“ —
Kaj bi vam odgovarjala,
ko mi pri srcu je tesno.

Zeleni ji šepeče gaj:
„Tu v senci moji odpočij!
Povest razpredi mi lepo,
kako med svetom se živi...“

Zaplakala je deklica
kot cvetke v jutrih plakajo,
ko zlatih solnčnih pramenov
nestrpno z neba čakajo.

In ptičke nadaljujejo:
„Šla z doma si, Alenčica,
od žalosti pa mamici
v srce je legla senčica...“

In znova zaihtela je
in dalje pohitela je,
da preje dobro mamico
na srcece prižela je...

Na oknu rožmarin dehti,
Alenčice se veseli:
„Posušil bi se kmalu bil,
zdaj spet imel bom lepe dni.“

ANTE GABER:

S PRVE JUGOSLOVANSKE UMETNIŠKE RAZSTAVE V BELGRADU.

(DALJE.)

asilna vlada je zakrivila, da je Hrvatstvu več za besede kot za resnično delo. Ponosen je na svoje kraljestvo, čeprav ima manj svobode kot mi. Globoko vkoreninjena in po vsem narodu razraščena narodna zavest nima več vstrajne moči: ob priliki vzplapola, narod s solzami v očeh navdušeno zapoje „Lijepa naša . . .“, pobije nekaj oken, pusti se zapirati in streljati, in vse je zopet pri starem. Dijaki so rebeli in revolucionarci, a čim bližje so državnim službam, tembolj postajajo oprezni in krotki, po izpitu pa mora vsakdo posvetiti vse svoje moči vladajočemu sistemu, če ne, sploh ne dobi državne službe. Prepričan sem, da je 90% vseh učiteljev, profesorjev in drugih uradnikov v srcu strastno opozicionalnih, dolgotrajno občevanje z njimi mi je odkrilo, da to vsi vedo, pa vendar nimajo poguma in energije z združenimi močmi zrušiti ta sistem. V takih razmerah se ne more razviti s v o b o d n a umetnost, ne more napredovati, in zato je čudovito mnogo, kar je dosegljivo.

Pred kakimi petnajstimi leti se je vrnil Vlaho Bukovac iz Pariza domov in prišel v Zagreb, kakor stopi v prvi razred učitelj z abecednikom pod pazuo, iz katerega se vsi učenci nauče enakih črk, ki jih piše vsak malo po svoje. Bukovac je pa prinesel seboj kovčeg in v tem kovčegu umetnost, tako, kot so modernejše stvari Jurija Šubica. S tem dobrim in solidnim, že malo ponošenim blagom so slikarji, kakor je bilo pač posameznemu vseč, oblekli svoje genije, se malo pokregali z gospodo, ki ni bila prav zadovoljna s to nepotrebno novotarijo, in na

prvi razstavi hrvaškega umetniškega društva je bila slikarska umetnost hrvaška že gotova. Bila je taka, kakršna je še danes, samo da je takrat še precej moderno blago tekom časa že malo obledelo. Čeprav je bilo med tem časom treba prišiti kak gumb ali prevezati kak trak, se je to izvršilo z dovoljenjem in na občo zadovoljnost občinstva in umetnikov. Torej ni čuda, če pri korporativnem nastopu deluje enotnost in mnogim celo imponira . . . Za kiparje, ki imajo manj odjemavcev in so maloštevilni, se pa občinstvo ni toliko menilo; razvijali so se vsak zase in si srečno ohranili individualnost ter prekosili slikarje. Vendar pa hrvaški umetnik v svojih delih nikdar ne zavriska in nikdar preglasno ne zastoka bolesti, hrepenenja, ker se v salonu ne spodobi kazati svojih srčnih občutkov. Premagovanje pa človeka tudi enkrat umiri, tako da nazadnje postane skoro neobčutljiv in pozabi izražati strast in težave.

Preporoditelj in glavni reprezentant hrvaške umetnosti je Dalmatinec Vlaho Bukovac, edini po vsem jugoslovanskem svetu znani slikar, edini živeči akademični profesor — Jugoslovan — in najboljši hrvaški figuralik, predvsem portretist. Čeprav izbira lepa telesa in zdrave obraze, je vendar strog realist, da pa mojstrsko riše in komponira, mi pri njem pač ni treba omeniti. Zato prijetni kolorit njegovih del sestoji ponajveč iz samo čistih in sočnatih modrih, rdečih, belih in redkeje zelenih barv v malo nijansah; posebno značilna so bela in osvetljena ozadja, kar so povzeli tudi njegovi mnogobrojni učenci Bužan in drugi. Očitalo se mu je med razstavo in posebno pozneje, ko je izložil v „Künstlerhausu“ nove stvari, zakaj

je v Belgrad poslal samo troje starejših in občeznanih del. Gotovo je premislil, zakaj je tako izbral. Njegova sladka in akademična „Patricijka“ je slikana še v Parizu, in s tem umetniško malovrednim delom je hotel pokazati, kako hitro se je povzpел od neznanega slikarja do umetnika zavesa zagrebškega gledišča, ki je raznesla njegovo ime po vseh jugoslovanskih zemljah, napravila ga popularnega in ustanovila njegovo slavo, — in kako hitro se je razvil iz šablonskega akademika do vrhunca svojega znanja, do umetnika in portretista, ki ustvarja taka dela kot je vseskoz izborni portret dr. Ive Maline. Znamenite Bukovčeve zavesa zagrebškega „Kazališta“ ne bom opisoval, ker je že vsak izobražen Slovenec imel priliko videti vsaj reprodukcijo, ne bom razlagal mogočne ideje, ki združuje dve cve-toči pomladi na hrvaškem književnem polju, niti risal njenih umetniških vrlin, opomnim naj pa, da ta zavesa ni samo velikanska rjuha, ki samo ovira pogled občinstva med akti na oder, kot so skoro vsi glediški zastorji, ampak da ta zavesa bolj vzgaja, bolj uči in navdušuje občinstvo, ter da jim nudi več vžitka kot marsikaka predstava na odru. Za idejo vpodobiti tako veličastno misel ravno na zastor največjega hrvaškega kulturnega zavoda, naj so mu Hrvatje ravnato hvaležni kot za njegovo umetnost, ki že vidno peša.

Izmed hrvaških slikarjev je Slovencem še najbolj znan svečenik-umetnik Celestin M. Medović, ki so ga napravile popularnega velike historijske kompozicije „Bakanal“, „Sremski mučenci“, „Spletski zbor“ in „Prihod Hrvatov“. Te slike imajo vse lastnosti, za zadovoljijo široko občinstvo. Vsaka patetično deklamira kako dramatično zgodbo iz časov preganjanja prvih kristjanov ali pa iz slavne in davne, davne prošlosti hrvaške. Glejte, to je verna slika svetišča poganskega boga pijancev v Rimu, tak je bil trg oseški v plodnem Sremu, tu se zabava krvoločni Neron, tam umirajo Sremci „za krst časni i slobodu zlatnu“, to so istisniti portreti našega pradeda Hrvata in njegovih hčera, tu

pa brani odločno Grigorije starodavne pravice milega našega jezika! Vse je, kakor je bilo v resnici, vsi kostumi so ravno taki, tako da so se zgodovinarji prepirali, ali se ni zmotil včasih za par let. Umetno komponirane slikovite skupine znanih oseb v starodavnih nošah in slavna zgodovina očara ljudstvo, da navdušeno hvali slikarja. Kadar zapusti to hvaležno in plodonosno polje ter slika večkrat malo sladko, a s harmoničnimi barvami in virtuozno tehniko nebeško milino, utešeno hrepenenje in plemenito gracioznost („Blažena devica“ in „Sv. Katarina“) in eleganco, zadovoljnost brezskrbnega življenja in ničemurnost („Rimljanka“ in št. 295.), ali pa kadar opeva samo lepoto krasnih ženskih (delikatna studija za „Kronanje Ladislava Neapolitanskega“), takrat postane slikar Medović dober psiholog in odličen umetnik. Historik je tudi na melanholični sliki staro-hrvaškega romantičnega pokopališča v Krmi.

Z Medovićem se večkrat imenuje Oton Iveković, ki je poslal eno najboljših del na razstavi, znano sliko „Na kordonu“ z izvrstno pisanimi konji in še boljše slikano pokrajino v prekrasnem tonu. Nerazumljivo in skoro neverjetno se mi zdi, kako je mogel risar onih konj tako neusmiljeno zarisati kmete „Pred odborovo sejo“, kako je fini kolorist one pokrajine mogel nazadovati do takih neokusnih, popolnoma disharmoničnih in kričečih barv na ostalih slikah.

Prav simpatičen človek je Ivan Tišov, ki je naslikal peterodelni dekorativni panô „Slavonska idila“; razstavil ga je brez stranskih delov „Pričakovanje“ in „Prihod“. Motiv je vzet iz narodnega življenja: Ko solnce zahaja, plešejo po delu na polju dekleta v šarenih oblekah kolo „Uz gajdu“. Boljša je „Turkinja“, haremska krasotica, ki se v soparnem vzduhu zviija strasti na kipeči otomani. Tu pa uprav sirupasta sladkoba radi predmeta sliki koristi. Škoda, da Tišov, ki je znan akvarelist, ni razstavil več kot dvoje odličnih akvarelov!

Izložila pa ni ničesar najboljša hrvaška akvarelistica, izredno krepko čuteča koloristica finega okusa, gluhonema umetnica

Slava Raškaj. Troje njenih stvaric, a polovico manj „kičev“, in hrvaška razstava bi bila mnogo pridobila . . .

Razen Tišova slika tudi Joso Bužan narodne tipe z Dennerjevo natančnostjo v pestrih barvah na belo ozadje. Njegov je tudi portré Ilirca Ivana Trnskega, dičnega starine še iz onih časov, ko je Vraz pel po Zagrebu: „Oj, košutko crnooka . . .“; starčku se vidi, da je tudi on navdušeno popeval prelepo „Još nijedan Zagorec . . .“. Ta portré naj bi reproducirali za povesti Gjalskega iz Zagorja!

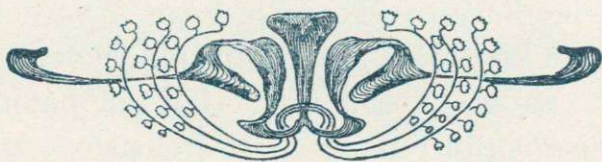
Bužanove „Seljakinje“ v profilu ne dosega zelo podobna Branimir Becičeva, ker je, kakor vodeni „dvorec“ Zore pl. Preradovičeve, popolnoma diletansko delo. Boljše so večerne pokrajine Branimirja Šenoe, Ferda Kovačevića in Dragana Melkusa; mnogo znaka je na njihovih v tonu slikanih pejzažih, a že motiv sam je nekoliko vzrok, da so sladki in posebno Melkusovi pasteli skoro mehkužni. Nasprotno so pa primorske pokrajine zelo nadarjenega in mnogo originalnejšega ter krepkejšega Tomislava Krizmana preveč trde, pogosto brez zraka in surove v barvah. To pa ni čudno, ker se bavi v prvi vrsti z rezanjem v les, in njegovi divni lesorezi pričajo, da se je v tej stroki, kateri je moderna pripomogla do nekdanje veljave in ki se je pri nas do sedaj popolnoma zanemarjala, — izpopolnil v resničnega in priznanja vrednega umetnika.

Vse omenjene pejzažiste pa visoko nadkrilujeta popolnoma različna slikarja obrežja in morja, Klement M. Crnčić in Emanuel Vidović. Prvi vživa čisti slani zrak, morje, solnce . . . Divi se veličanstvu miru, ki sega v neskončnost, in se klanja nebrzdani mogočnosti viharja; raduje se bujnopestrih, vednocvetočih južnih vrtov ter dvori šega-

vim in vročekrvnim Pepinam na solčnih terasah. Emanuel pa vesla na večer med starodavnimi romantičnimi palačami, ki se tako mirno zrcalijo v ozkem Kanalu, sanjari in brenka na mandolino koprneče serenade; včasih pa odpre Danteja ali v pergament vezane elegije, ki so tako otožne, kot tam zunaj mrko zeleno morje, ki rosi topel dež . . . Življenja veseli Crnčić tudi spretno radira in riše duhovite karikature. Oba imenovana umetnika sta pokrajinarja v najboljšem pomenu besede.

Poleg imenovanih slikarjev je razstavil tudi Bela Čikoš pl. Stojadinović troje pokrajin, ki so zelo tako dobre kot mnogo številnejša njegova gladko slikana simbolična dela. Z eno ali dvema bojama, ki se prelivata v vseh mogočih nijansah, dá duška svojemu silnemu občutju in ustvarja umetnine, ki gledavcu sugerirajo isto razpoloženje. V mistično fosforujočem sijaju tavajo v silnem obupu z dolgimi haljami odete devojke krog visokega kamenitega žrtvenika, kjer leži mrtva „Nedolžnost“; rdeča zarja na obzorju svedoči, da je zašlo solnce, ki za te deklice ne bo izšlo nikdar več . . . Na drugi sliki inspirira Atena z božanskim poljubom zamaknjeno Psiho.

Čikoša nikakor ne dosega Josip Bauer, ki slika podobicam v spomin na prvo sveto obhajilo podobne stvari. Še bolj mehkužen in že zoprno sladak je Robert Auer na svoji „Kraljici rož“ in dveh šablonskih dekorativnih panoih. Med temi ideali umetnosti postarnih gospodičen so častna izjema nežne „Prijateljice“. Josip in Marija Bauer se uspešno bavita z izdelovanjem nakita v emajlu, filigranu in drugih podobnih tehnikah v modernem slogu. Stvari so ljubke („Mati in dete“), a ne posebno originalne in zaostajajo za Bruno Bauerjevimi načrti modernega nakita. (DALJE.)

SILVIN SARDENKO:

RODNI ZEMLJI S TUJIH TAL.

VILLA MEDICI.

Glejte čudo!
Spet so dnevi moji vstali,
niso dnevi moji zali
šli pod grudo.

Zopet veje
dih pomladni mimo mene
in od veje se zelene
cvet mi smeje.

Vsa nekdanja
sreča sije mi nasproti;
o lepoti in dobroti
duša sanja.

In z opojno
zrak navdahnjen je vonjavo,
in srce je zopet zdravo
in pokojno.

MONTE PINCIO.

Pod zelenim baldahinom
palmovim
godba svira in odmeva
v sveti Rim.

Kakor blisk je včasih drzen
šumni spev,
včasih lahen kakor pesem
nežnih dev.

In gospôda se v kočijah
shajajo,
čari vsi jim iz akordov
vstajajo:

Svetle sobe, svilna krila,
bujni ples;
prožni pari, srca vroča
kakor kres.

Razcvetele polne rože —
rahel dih! —
pa se naglo cvet za cvetom
vsuje z njih.

A v zelenem baldahinu
v beli dan
poje pevec zlatokljuni
neugnan.

Jaz poslušam nedosežni
zvonki glas
in razgrinja se pred mano
rodna vas:

Bistri viri, senčni gozdi,
poljski mak,
zdrava lica, čvrsta pesem,
pozni mrak.

Tihe sanje in stopinje,
glas tresoč;
rožna greda, brhek nagelj,
jasna noč.

Kak te ljubim srčnovneti
kosov glas;
kak te ljubim, draga moja
rodna vas!

CAMPO VERANO.

Ko premine ura zadnja,
naj mi v mestu ne zatone:
Oken je na milijone,
ali vsa tako so hladna.

Žalostnejši in temnejši
dan nikjer ni več pod nebom,
kakor v mestu, ko za svojim
človek mora sam pogrebom.

Skozi cesto vednoživo,
polno smeha, polno vriska
se pomika krsta nizka
kot oblak nad zorno njivo.

In oko deseto komaj
plašno v krsto se obrne,
a usmiljena se misel
v njem nobena ne utrne.

Šele doli, kadar pride
rakev k svetemu Lavrenci,
v palmovi se tihi senci
z bratom svojim — z grobom snide.

Naj se dan bi meni nagnil
v selu gorskem, osamelem,
kjer število koč je skromno
kot nedelj ob letu celem.

Kakor drobne golobice
okna skozi vas strmijo;
z radostnim se veselijo,
tožnemu so tolažnice.

Ob pogrebu bi zvonovi
mi zvonili v tesni lini,
in za krsto bi molitev
šepetala mi v tišini.

* * *

Še na grobu bi plamtela
v dihih blagih in iskrenih,
in na prošnjah bi se njenih
duša moja v raj povzpela.

RUSKI RESERVIST SE POSLAVLJA OD RODBINE,
PREDEN ODIDE NA BOJIŠČE.

STROSSMAYER NA MRTVAŠKEM ODROU

DR. E. LAMPE:

JOSIP JURAJ STROSSMAYER.

OB GROBU NAJVEČJEGA JUGOSLOVANA.

Umrli je mož, katerega ime pomeni preporod jugoslovanskih narodov. Umrlo je telo, a duh živi in dela njegova. V kripti prekrasne katedrale čakajo vstajenja njegovi zemski ostanki, a duh njegov živi med nami, vedno mlad in vedno delaven. Dokler se bo glasila slovanska beseda na zemlji, bo slavila veliko ime, ki nam pomenja krasen program za našo sedanjo in bodočo kulturo.

Strossmayer je umrl! Ves svet pozna to ime, in po tem imenu so kulturne težnje Južnih Slovanov postale del velikega svetovnega kulturnega razvoja, ki se vrši na enem najvažnejših delov sveta za bodoči napredek človeštva.

Strossmayer je deloval na meji dveh svetov. On je spajal zapadno kulturo z Orientom, ki živi v sponah starodavnih tradicij bizantinstva in islama. Zato je že na vatikanskem cerkvenem zboru zbujał po-

sebno pozornost ta ognjeviti sin onega naroda, ki je skozi toliko vekov bil predstraža krščanske misli proti azijskim navalom. „Škof od turške meje“ so mu rekli koncilski očetje, in s tem so izrekli pravi pomen njegove izredne, epohalne delavnosti, ki se je v marsičem razlikovala od drugih, ker je bil svet, v katerem je živel, tako poseben in poln tolikih kontrastov, kakor ga pač ni našo mnogo katoliških škofov za svojo delavnost. Njegov vsestranski, bistri in nagli talent si je z ženialno odločnostjo sam začrtal po, po kateri je hodil skozi dolgo dobo let, kakršna je prisojena le malokateremu zemljanu.

Kakor velikanski spomenik stoji njegovo ime v zgodovini teh dežela, v katerih se Vzhod in Zapad borita za nadvlado idej, narodov in kultur. Zato pa to ime ni le narodno, ni le pokrajinsko, ampak je svetovnozgodovinsko in se dviga visoko nad vsa druga imena, ki ga obkrožujejo v dolgem razvoju treh četrti stoletja. Kakor stopajo majestetične zgradbe pred oči v vsej svoji

veličastnosti samo, če jih ogledujemo iz primerne daljave, tako moramo tudi Strossmayerja ceniti s takega visokega, nad malenkostne zavire vzvišenega stališča.

Tudi mi Slovenci visoko spoštujemo Strossmayerja kot heroja tiste narodne misli, ki živi v srcih nas vseh, ki se borimo za geslo velikega vladike: „Sve za vjeru i za domovinu!“ Tem višja nam je njegova častitljiva oseba, čim bolj smo še oddaljeni od izvršitve velikih ustanov, ki jih je on ustvaril in podaril svojemu narodu.

Slovenca v Zagrebu najboljši vleče srce h kulturnim zavodom, po katerih mi še hrepenimo, a ki jih je Hrvatima dala darežljiva roka velikega biskupa. Tem ljubši nam je on sam, ker je vse to namenil tudi Slovencem, ker je nas smatral ravno tako kot svoje rojake kakor svoj ljubljani narod, med katerim je živel.

Strossmayer je umrl!

Zdi se nam, da je ugasnila zvezda vodnica, ki je dajala smer dosedanjemu kulturnemu razvoju hrvaškemu. Zdi se nam, da je končana ena doba in da se začenja nova z novimi težnjami in vzori. Zdi se nam, da smo ob harmoničnih akordih pogrebnih zvonov slišali že nove zvoke, ki napovedujuje nove borbe, mlade smeri in težnje... Na tisoče peres se je zgibalo ob njegovi smrti, in vsakdo je hotel v kratkih potezih očrtati to velikansko postavu, ki napolnjuje skoro celo stoletje naše zgodovine. Zaman! Ko smo čitali razne spise, smo se spomnili besed Schillerjevih:

— Wenn Könige baun,
haben die Kärner zu tun.

Nihče ni njegovega dela ocenil tako, kakor on sam. Nihče ni vodilnih misli njegovega sijajnega delovanja izrazil tako lepo, tako jedrnato in hkrati tako razločno, kakor veliki biskup, ko je govoril svojemu narodu neminljive besede, vredne, da se vklešejo v kamen in vlijejo v bron ter postavijo nad njegov grob kot najkrasnejši mavzolej, ki si ga je kdaj postavil smitni človek:

„Svećenik sam i vladika“ — pravi Strossmayer — „pak sam zašto i nješto doprineo,

da se u narodu našem stvori i utemelji akademija znanosti i umjetnosti i sveučilište, da narodu svom dokažem, da medju svetom vjerom i medju znanosti i umjetnosti nema nikakvih na svijetu opreka. Pak ako opreke kadšto i budu, nije ih narav stvari porodila, nego strast, slabost i zanešenost ljudska. Obje su, vjera i znanost, božji porod, te na medjusobnu ljubav, slogu i potporu bićem i izvorom svojim upućene. Bog je, vjerujte mi, u onaj isti čas, kad je svetom svojom moći prvu iskru misli iz uma čovječjega, kad je prvo čuvstvo iz srca čovječjega, kad je prvu riječ iz usta čovječjih izhitio, i svetu vjeru i sveto zvanje porodio i baštinom cijeloga svijeta i svih vijekova učinio. Ne može čovječanstvo, ne može ni jedan narod bez jednoga i drugoga biti.

„Što se vjere tiče, vjerujte mi, kad bi moguće bilo, da Bog čovjeku i najmudrijemu i najučjenijemu sve življe oduzme, koje vjeri i predaji zahvaliti ima, ostao bi bez svake misli, zamuknuo bi i postao bi aesonans i cymbalum tiniens. Bez prave opet znanosti svaka bi vjera izhlapila, izvrgla se i otaštala. Znanost ima divnu zadaću. Ona ima zadaću, da čim više u tajne ove vidljive naravi prodre i da odatle sile naravi na korist čovječanstva obrati; nu najveća joj je zadaća, da sve više i više prodre u onu divnu narav božju, koja se vjerom očituje, i da iz nje onu svjetlost i onaj oganj crpi, bez koga rod ljudski nikako biti ne može. Ovo znanost sto i sto puta potvrditi mora; zar je itko polag svega znanstvenoga naputka dokučio i raztumačio, u čem stoji moć oka čovječjega, po kojoj se u njem vas svijet ogleda i u duši čovječjoj odziva; ili je li znanost igda znala dovoljno protumačiti otajstvo riječi čovječje, kojim se nekim barem načinom potvara otajstvo upućenja božjega i kojim čovjek dušu i srce svoje i dušu i srce bližnjega svoga prelijeva i zrak sili, da mu nosiocem najotajnijih misli i čuvstava bude? Vjerujte mi, sve, što se je na ovom svijetu do sada uzvišenoga učinilo, učinilo se je složnim radom svjete vjere i znanosti; a ljudi učeni, koji su znali umom i

srcem svojim jedno i drugo prigriliti, najslavniji su ljudi, a djela njihova vječite vriednosti i koristi.“

In kdo bi mogel trditi, da niso tudi Strossmayerjeva dela ravno zato vekovite vrednosti in koristi, ker je družil v njih ljubezen do vere in znanosti z navdušenjem za cerkev in narodnost?

Nadnaravni red kraljestva božjega je sezidan na naravnem temelju obkrožujočega nas svetovja. Zato med njima ni boja in nasprotja, ampak kar je nadnaravno, izpopolnjuje, krasi in posvečuje naravo. In človeški razum, ki razbira znanstvene resnice iz naravnega spoznanja, je ravno ona zmožnost, ki najde svojo najvišjo izpopolnitev v verskem spoznanju najvišjih vzorov, ki jih tvar in sila ne moreta obseči. Da, kar je ustvaril Strossmayer velikega, vse je proniklo iz tega kristalnočistega vira najvišje inteligence in moralne sile.

Strossmayerjevo ime drhti še vedno na naših ustnicah. Njegovo življenje je razgrnjeno pred nami kakor krasna ravan, polna cvetja in sladkega sadja. Pridne bučelice letajo po tej ravani in srkajo medeno slast iz zlatih čašic, ki so vzklike iz njegove setve.

Ko je postal škof v prvi moški dobi, si je že stavil vzvišeno nalogo za celo življenje. Videl je jugoslovanske narode potlačene, zaničevane in zapuščene. In tedaj je sklenil, da jih združi, da dvigne njihovo zavest in zasadi med njimi kali nove omike, ki naj jim sveti kot mogočna luč na potih njihove bodočnosti.

Strossmayer je bil zapadno vzgojen, jako k humanizmu nagnjen talent. Vedri in živahni njegov duh je bil silno vzprejemljiv za vse, kar je lepega, bleščečega in sijajnega. Sklenil je, da ustvari tudi v svoji domovini ob meji islamskemu Orientu veliko kulturno središče po najboljših vzorih omikanih narodov. Ideji, katerima naj služijo njegove ustanove, je izrazil v geslu „Sve za vjeru i za domovinu!“ Katolicizem in slovanstvo sta mu bila zvezdi vodnici. Upal je tudi, da pripelje po tej poti razkolne brate nazaj k edinosti svete vere.

Bolgare, Srbe, Hrvate in Slovence je smatral vse kot en narod. Zato pa je svojim težnjam nadel skupno ime, s katerim je hotel vse združiti —: Nastopil je kot Jugoslovan. Iz vseh teh razkosanih delov je hotel ustvariti narod, ki bi bil mogočen po svoji enotnosti in omiki, ki bi stopil kot enakovreden v vrsto velikih kulturnih narodov evropskih ter bi širil moč svoje prosvete daleč čez Jug in Vzhod. Strossmayer je bil tako globoko prepričan, da imajo ravno Jugoslovani najvažnejšo vlogo v bodočnosti kot posredovavci med Orientom in Okcidentom, da je vse svoje življenje postavil v službo tej ideji.

Hotel je ustvariti močno krščansko jugoslovansko kulturo. Da vzbudi duhove k znanstvenemu delu, je ustanovil „Jugoslovansko akademijo znanosti i umjetnosti“. To je bila drzna misel, spočeta okoli l. 1860., ko ni bilo na Hrvaškem niti dovolj navadnih šolskih knjig, ko so imeli Slovenci samo Bleiweisove „Novice“ in ko je Bolgar Miladinov hodil prosjačit po biskupskih dvorih, da bi mogel izdati prvo knjigo bolgarskih narodnih pesmi. A Strossmayer je stremil le za visokimi smotri. Navdušen je bil za velike slavne evropske akademije, ki so ustvarjale neumrljiva dela, in katerih pisatelji so zasloveli po vsem omikanem svetu. „Sursum corda!“ je klical Strossmayer malodušnim rojakom. Okrog periodičkega lista „Književnik“ se je združila krepka četa. Strossmayer ji je bil duša; kupoval je knjige, podpiral pisatelje, bodril in vnemal sotrudnike. Treba je bilo pridobiti dunajsko vlado, ki se je spotikala nad jugoslovanskim imenom. A djakovski škof je premagal vse ovire. Dne 4. marca 1865. je kralj potrdil pravila akademije, ki jih je bil sestavil Šafařík. Radostnega lica in veselega srca je Strossmayer otvoril akademijo 28. julija l. 1867. s svečanim govorom, držeč v roki sv. Razpelo, dar Pija IX. Končal je z ognjevitim vzklikom: „Ja po dobroti Vašoj prvi pokrovitelj akademije želim, da ovo Propelo na viek u sredini njenoj ostane i akademikom dopominje, da vjera svjetlom svojim svakamo

dopire, kamo god se um čovječji radom i poletom svojim zanaša.“

Plemenito seme je rodilo krepko drevo: Akademijo majhnega in preziranega jugoslovanskega naroda so sprejele druge učene družbe v svoj krog kot enakopravno sestro, pariška in peterburška sta že praznovali njeno desetletnico. Danes ima njena knjižnica do 30.000 zvezkov in je „in Slavicis“ najbogatejša na slovanskem jugu. Njen najdragocenejši zaklad je zbirka rokopisov s 1100 kodeksi in čez 30.000 izvornimi listinami.

A kaj je akademija brez vseučilišča? Zato je pa Strossmayer položil temelj tudi temu najvišjemu učilišču. Bolj nego njegov velikodušni dar je vplival sijajni govor, ki je navdušil hrvaški sabor in so ga v tisočih izvodih razširili po hrvaški zemlji. Ves Zagreb je plamtel navdušenja, ko je došel Strossmayer l. 1874. k otvoritvi vseučilišča. Največja svetovna vseučilišča so ustanovljena od papežev. Časi so se sedaj izpremenili, a tudi prvo jugoslovansko vseučilišče bo na veke pričalo, da je njegov pravi ustavnik velikodušen cerkveni vladika, ki je z burno silo svoje gorečnosti zanetil v svoji domovini plamen znanosti in duševnega napredka.

A znanost je mrzla brez svoje lepe in čarobne sestre — umetnosti. Tudi zanjo je gorel Strossmayer in ustanovil svojemu narodu dragoceno galerijo slik. Ta vseobsežni veleum je sam zbiral umotvore vseh umetniških šol, da bi tako Hrvatom ustvaril zbirko, ki bi služila zlasti učeči se mladini.

* * *

Kdor čita Strossmayerjeve životopise, kakor jih je že na stotine zagledalo beli dan, ga najbolj izmed vsega bodejo v oči ogromne številke darov, ki jih je dal v splošno koristne smotre svojemu narodu. Vsota je velika — čez polpeti milijon kron —, a večje so ideje, ki tiče v nji. Denar je mnogo, več so misli. S svojo duhovito ljubeznijo je spočel Strossmayer dalekosežne načrte za kulturna pota svojemu narodu. A šel je in sam izkopal ta pota s svojimi rokami. Načrti

pričajo o geniju in njegovem velikem srcu; darovi, ki jih je dal, so le drugotni dokazi te velikosti.

A kaj so to številke proti ideji: naroda ni, če nima znanstva in umetnosti! Z denarjem samim se ne bi bilo doseglo nič. Treba je bilo zbrati moči, jih voditi in vzgajati. „Lasno ćete se domisliti“, govoril je veliki biskup l. 1884., „zašto sam u ovo naše doba o tom radio, da se sveučilište i akademija u sredini našoj čim prije osnuju i podignu. Ja sam sudio, da je to u današnjim okolnostima upravo najpreča nužda narodna, jer narod, koji svoja najviša učilišta ima, te dobro i spasonosno s njima upravlja: taj se narod intelektualno emancipira, a emancipacija i oslobodjenje to naravnim i neodoljivim načinom svaku drugu emancipaciju i svaku drugu samosvojnost prije ili poslije poroditi mora. Osim toga svaki narod ima svojih crnih i nesretnih, kao što ima sjajnih i povoljnih dana. U vrijeme, kada se narodu smrači, kada mu najsvijetija baština slobode i napretka u pogibelj pane, tad obično sve ovo, što je Bog u svijest i srce naroda stavio i zalogom vječitim svake slobode i sreće opredijelio, pribježište i utočište svoje u crkvi i u najvišim učenim zavodima svojim traži, pak ujedno i pobjedu svoju prije ili kasnije nalazi.“

Tako je spajal Strossmayer ženialne ideje svojega bogatega duha v lepo harmonijo. Znanost in umetnost, ožarjeni od svita kršćanske vere, je podaril svojemu narodu, da ga ta duševna sila dvigne in okrepi. „Mi smo, boreći se kroz vijekove protiv barbarstva za kršćansku izobraženost, vrlo oslabili i iznemogli“, pravi pri otvoritvi vseučilišča.¹⁾ „Uda tijela našega još i danas su rastrgana. Sveučilište upravo naše svetu zadaću ima, da narod složi i druži, da se ovo, što je nepravda i udes hudi od tijela našega otrgnuo, i opet majci našoj općoj priljubi. Sveučilište naše ima upravo biti ono sveto ognji-

¹⁾ Dr. T. Smičiklas: O petdesetgodišnjici biskupovanja Josipa Jurija Strossmayera. Spomen-Cviece. Zagreb 1900. XVI.

šte, na kom se srca bratska na ljubav, slogu i jedinstvo razgrijati imaju“.

Upal je, da združi vse Jugoslovane v kulturi in tudi v književnem jeziku. Mislil si je nas vse od Triglava do Balkana kot eno telo, katerega srce so njegovi prosvetni zavodi v kraljevem Zagrebu. Nadejal se je, da si bodo podali bratske roke Hrvatje in Srbi, Slovenci in Bolgari in da bo on blagoslovil njihovo edinstvo. Ko je izjavil Slovenec dr. Bleiweis, da smatrajo Slovenci hrvaško vseučilišče tudi za svoje, je zaklical: „Zlatne odista riječi, pune nade i utjehe. Kad sam te lijepe riječi čuo, mene je suza radosti polila. Budimo slovenskoj braći zahvalni i pokažimo im svakom prilikom, da je rana njihova naša bol, da je veselje njihovo naša radost!“

Seveda se te nade niso izpolnile. V prvi vrsti so bile tega krive politične razmere.

Ni naš namen, opisovati Strossmayerja kot politika in cerkvenega kneza. Te skromne vrstice ne morejo več vplesti lavora v bogati venec njegove slave; naj trepečejo ob njegovem grobu vsaj kot skromni listič vrbe žalujke!

Grobni kamen, ki je zakril telo Strossmayerjevo, je zgodovinski mejnik v povestvici Južnih Slovanov. Veliki djakovski vladika je bil zadnji Ilir. Doba mladostnega narodnega probujenja je po njem zvezana z novim časom socialnopolitičnih borb. Na temelju njegovih del je vzrasel nov rod, ki

misli in dela v raznih smereh modernega duševnega razvoja. Na mesto oduševljenega idealizma stopajo težnje konkretnjšega realizma. Ognjeviti verski zanos, ki veje iz Strossmayerjevih lepozvočnih govorov, zamenjuje na eni strani kruti materializem, na drugi preišljena in preudarna apologija. Idealni polet duha spremlja vedno nujnejša borba za vsakdanji kruh. Mesto ljubezni do velike domovine stopa vedno bolj skrb za rodno grudo. Ideje, ki jih je začrtal Strossmayer v velikih potezah, čakajo podrobne trudapolne izvršitve. V vročih bojih se zde manj sijajne, a postajajo vedno trdnejše in močnejše.

Za vse veke pa veljajo Strossmayerjeve besede: „Narod, koji zna, što hoće, koji si nikada i uz nikakvu cijenu na svijetu ne da iz duše i svijesti izbiti onu idealnu svrhu, koja od samoga Boga dolazi, narod, koji zna u odlučni čas sve svoje sile u jedno skupiti i na podignuće viših svojih ciljeva uputiti, koji zna u takav čas općim oduševljenjem učiniti onu poslovice: ‚il svobodno živjeti, il slavno umrjeti‘, takav narod, sve ako mu je kroz vijekove boriti se, putiti i svaku žrtvu podnašati, prije ili poslije se spasi i slobode se svoje dovine!“

In tako gremo tudi mi za njim, za istimi ideali, ki jih je gojil on, a po raznih potih, ki nam jih kaže nova doba s svojimi mnogoličnimi potrebami. Časi se menjajo, duh pa ostane.

ROMAN ROMANOV:

POVEST O BELEM DNEVU.

Beli dan po polju hodi,
za prebele roke vodi
svojo ljubico, Pomlad.

„Ah, kako neizrečeno
me prihod je tvoj vzradostil!
Nad nedolžnostjo tako se
večni Bog razveseli!“ —

Megle so zakrile takrat
solnce tam na visočini —
in nagnila je glavico:
„Ali solnca več ne bo?“ —

Pa je dvignil roko svojo
in zamahnil sivim meglam:
kakor ptice opllašene
v dalje so odplavale. —

„Vidiš li, kako mogočne
so te močne moje roke,
vidiš li, kako brezmejen
sij kraljestva mojega?“ —

„Vidiš li krasoto mojo,
vidiš li bogastvo moje? —
Svojim ljubljencem po smrti
Bog bogastvo tako dá.“ —

Vanj se je ozrla tiha
in v ponosu mirnoskritem
kakor roža v mladi noči
je vzdrhtela tistikrat.

In jo je pritisnil k sebi —
a kot senca poznonočna
je objela tiha žalost
njega radostni obraz.

Tesno jo je stisnil k sebi
in govoril je otožen:
„Ah, jaz moram čez te gore, —
ah, jaz moram — v svojo smrt...“

„Glej, minila bo krasota,
in minilo bo bogastvo,
kakor minejo na svetu
vsi trenotki žalosti.

„In z menoj mini ljubezen,
ta ljubezen tak brezmejna,
kakor minejo na svetu
vsi trenotki radosti. —

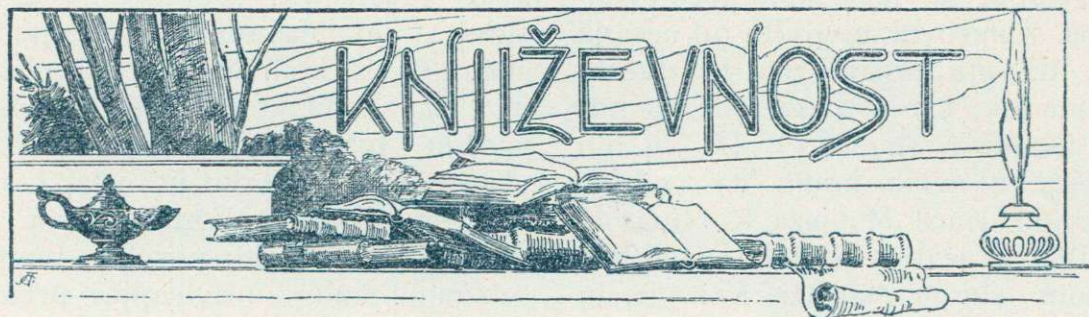
„Ah, jaz moram!... Glej, že čaka
smrt me tamkaj za gorami!“ —
In odšel je poln krasote
tja za gore zélene.

Zrla je za njim s solzami,
ko so zadnji solnčni žarki
ji poljube njega vroče
radostni izročali.

Zrla je za njim s solzami,
ko je zginil za gorami,
in kot bisere pomorske
solze je pretakala.

In vse trave po poljanah
in vse rože po livadah
sklanjale so svoje glave
orošene s solzami...

Povjest Hrvata od najstarijih vremena do svršetka XIX. stoljeća. Napisao ju Vjekoslav Klaić, javni redov. profesor obće povjestnice na kr. sveučilištu Franja Josipa I. Svezak drugi, dio treći. Treće doba: Vladanje kraljeva iz raznih porodica (1301—1526). Treća knjiga: Doba kralja Matijaša Korvina i Jagelovića (1458—1526). Sa 102 ilustracije. Nagradila „Matica Hrvatska“ iz zaklade grofa Ivana Nep. Draškovića. 1904. Tisak i naklada knjižare L. Hartmana (Stjepan Kugli). Zagreb. Ilica 30. Cijena 7 K. Str. 358+XIV.

Ta zvezek obsega zgodovino od l. 1458. do 1526., tedaj doba kralja Matijaža Korvina (1458—1490) ter obeh Jagelovičev Vladislava II. (1490—1516) in Ljudevita II. (1516—1526). Ogrska se povzdigne za vlade Matijaža Korvina do največe slave in moči, a v kratkem času potem zopet hitro propade, dokler se popolnoma ne zruši pod slabim Jagelovičem Ljudevitom II. Vsled nesrečne bitke pri Mohaču (1526) pride celo veči del ogrske kraljevine pod turško oblast.

Profesor Vj. Klaić je opisal kralja Matijaža Korvina tako obsežno, kakor dozdej še nobeden hrvaški zgodovinar. Celih 158 strani je posvetil pisatelj temu znamenitemu vladarju. Razume se, da so Mažari dobo svojega največega vladarja že dozdej natančno preiskali. Izdali so vse važnejše vire za njegovo dobo ter tudi v obsežnih zvezkih opisali po njih delovanje tega vladarja, toda vse le z ozirom na Ogrsko, na hrvaške odnošaje se pa niso ozirali v oni meri, kakor so to morali storiti že po samih virih. Celo najuglednejši mažarski zgodovinar Vilmoš Fraknoi se je v svojem znamenitem delu o Matijažu Korvinu doteknil hrvaške zgodovine le toliko, kolikor je bil prisiljen zbok celokupne zgodovinske tvarine. Podatkov za hrvaško zgodovino je porabil prav malo. Vidi se tudi pri tem, kako pristranski so sploh mažarski književniki, posebno kadar se gre za Hrvaško. Prof. Klaić je moral vsled tega iznovič vse zgodovinske vire te dobe preiskati ter raztresene podatke zbrati, razjas-

niti in potem uporabiti v tem svojem delu. In ravno to je največa zasluga neutrudnega zgodovinarja Vj. Klaića. Tako nam je zdaj čisto jasna zgodovina dobe kralja Matijaža Korvina i glede Hrvaške. Med ostalimi dogodki nam je opisal Vj. Klaić prav natančno banovanje glasovitega Jana Vitovca in vojvode Nikolaja Iločkega, Pavla Spiraučića in njegove odnošaje naproti vojvodu Stefanu Vukčiću in Benečanom, potem boje Matijaža Korvina v Bosni po njenem padcu (1463) ter borbe za trdnjavo Jajce. Jasno je predočil pisatelj tudi odnošaje med Korvinom in zagrebškim škofom Osvaldom Tuzom in banom Ivanom Tuzom. Natančno so opisane borbe Kralja Matijaža proti velikašem Frankopanom radi Senja, ki jim ga je kralj vzel po hudih bojih, samo da ostane gospodar malega kosa morske obale, ker je nedavno pred tem izgubil vso Dalmacijo. V tem delu so naštetih vsi turški napadi ne samo na Hrvaško ampak tudi na slovenske dežele vse do leta 1480. Posebno zanimiv je hrvaški sabor leta 1481. in splošna kraljevska sodba v Zagrebu, ko je kralj Matijaž Korvin obsodil na smrt veliko število najodličnejših hrvaških velikašev in plemičev radi nasilstva in zločinov, a jih je že drugi dan zopet pomilostil. Imena teh velikašev so popisana na str. 126—127. Tudi dobo banovanja Gereba nam je pisatelj razjasnil po samih virih. Ostali dogodki iz dobe kralja Matijaža Korvina so opisani po znanih temeljitih zgodovinskih delih. Posebno nas zanimajo borbe s češkim kraljem Jurijem Podjebradom in s cesarjem Friderikom III., kateremu je vzel celo Dunaj. V borbah s cesarjem Friderikom III. so trpele tudi slovenske dežele, kajti Mažari so prodirali v sosedno Štajersko in preko Hrvaške tudi na Kranjsko; zato se je ohranila celo slovenska narodna pesem o kralju Matijažu, ki jo omenja tudi Klaić (str. 140.). Ogri so se polastili takrat velikega dela slovenske zemlje. Po Valvasorju (XV. 378.) so prodrli Ogri na Dolenjsko, osvojili Klevevž ter od tukaj prišli celo do Ljubljane, česar pa Klaić ne spominja

v svojem delu. Seveda se Ogrri niso vzdržali dolgo na Kranjskem, vendar pa si je Matijaž Korvin lastil zemljo, saj je še malo pred svojo smrtjo zahteval v mirovni pogodbi od cesarja Friderika III., da mu posodi na to deželo 200.000 goldinarjev, kar je cesar seveda odločno odbil (Dimitz I. str. 295.). Da so bili Ogrri gospodarji v nekih krajih na Dolenjskem tudi še po smrti Matijaža Korvina, se vidi iz pogodbe, ki je bila sklenjena med Ivanišem Korvinom, sinom Matijaža Korvina, in kraljem Vladislavom II. radi izvolitve na ogrski prestol. V tej listini so navedena vsa posestva,

Matijaž Korvin potomec rumunskih pastirjev iz Erdelja, ne pa Mažar. Posebno hvali njegovo pravičnost. Ohranila se je latinska poslovice: „Mathias obiit, justitia periit,“ in hrvaška: „Pokle kralj Matijaš spi, nikakve pravice ni.“ Kaj je bil kralj Matijaž Korvin hrvaškemu narodu, piše Klaić tako-le (str. 156—157): „Hrvaškemu narodu je ostal kralj Matijaž v dobrem spominu. On je sicer omejil moč kneževskih rodovin, posebno Frankapanov; je odstranil mnogo privilegijev premočnih hrvaških velikašev, a posebno ščitil mesta, na čelu vsem svobodno kraljevsko mesto na brdu,

STROSSMAYER BALZAMIRAN.

ki jih dobi Ivaniš, če ne postane kralj ogrski. Med temi posestvi sta tudi Kostanjevica na Kranjskem in Brežice na Štajerskem. (Str. 168.).

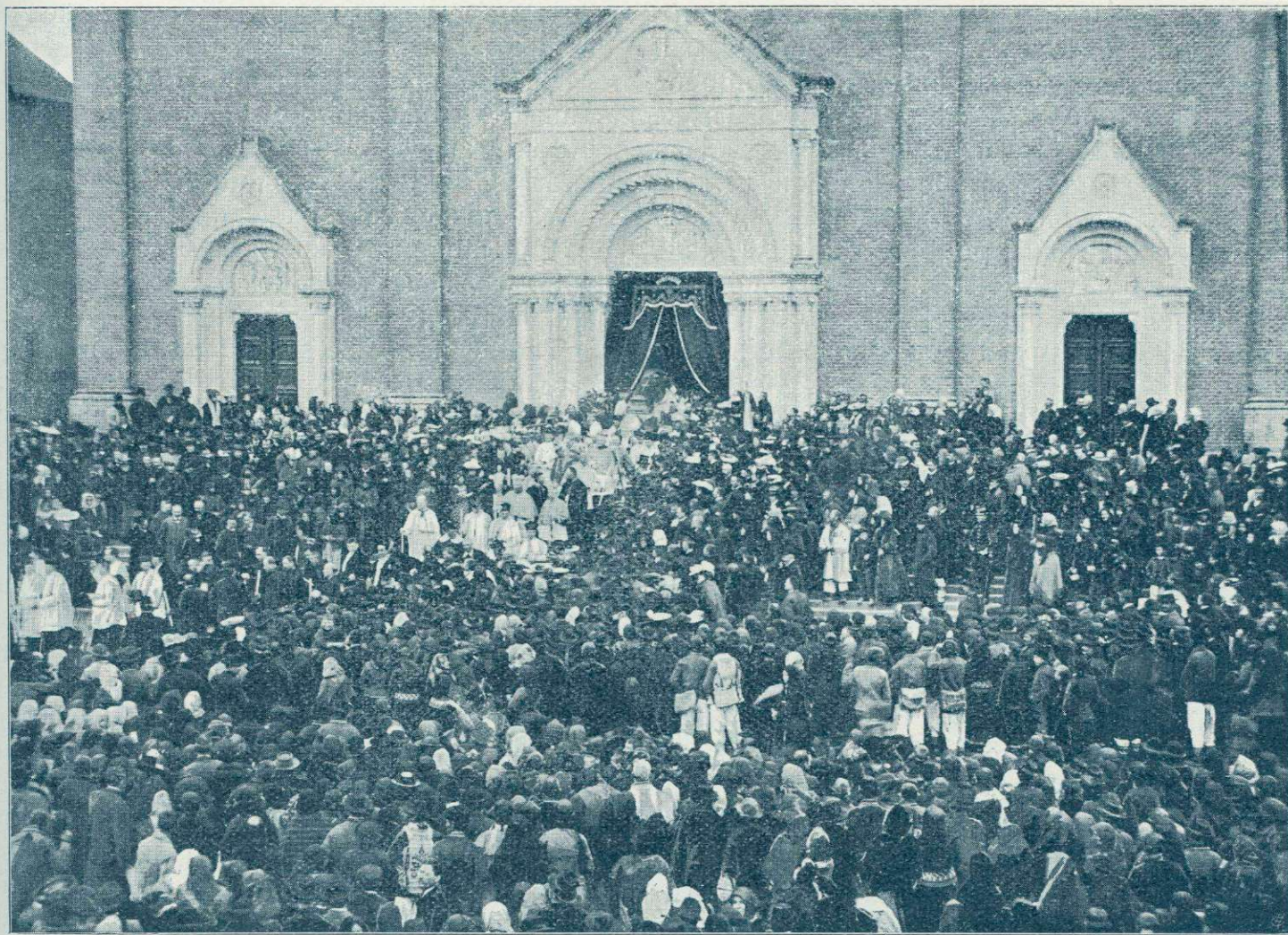
Vj. Klaić je ocenil Matijaža Korvina jako povoljno, kot velikega vladarja v vsakem oziru. Zanimivo je, da ta največji ogrski kralj — Mažari ga proslavljajo kot narodnega vladarja — ni pisal mažarsko. On je izdajal listine v latinskem, češkem in nemškem jeziku, tudi njegove cirilske in glagolske listine so se ohranile, v mažarskem jeziku pa nimamo nobenega spisa od njega. Treba pač vedeti, da je bil

Gradec pri Zagrebu. Hrvaškemu kraljestvu nj prikratil nobene pravice, katere je že prej imelo, ampak jih je še pomnožil, podelivši mu l. 1477. pravo, da si voli samo kapetana poleg bana. Na Ogrskem je palatinsko čast cenil tako malo, da je skozi več let ni nikomur podelil; na Hrvaškem pa je nameščal za bane zaslužne in odlične može, katerim je bila izročena težka naloga, da branijo hrvaško zemljo turških in benečanskih napadov. Vredno je še omeniti, da so pomrle za kralja Matijaža posebno v Slavoniji mnoge odlične rodbine, ki

so imele dotlej velik vpliv na razvitek naroda in zemlje Hrvaške. Izginili so Tituševiči, Čupori, Morovići, Marčali in Gorjanski, a na njihova mesta so stopili Sekelji, Zapolje, Banići, Baćani in slednjič Bakač Erdedi.

Kralj Matijaž živi še dandanes v ustnem izročilu hrvaškega in slovenskega naroda. Ohranile so se v njem povesti in pesmi. Najbolj je razširjena ona o kralju Matijažu in njegovem simpatičnem vojvodi Petru Dojčinu, junaku in vinopiji, ki je zapil tristo cekinov v enem dnevu. Navadna pesem ne ve več, da je bil Petar Dojčin nekoliko časa zapovednik donavskega

Juriju Podjebradu in Fridriku III., mesto da bi jih uporabil proti Turkom, ki so ravno za njegove dobe osvojili Hrvaški sosedne zemlje, pred vsem Srbijo in potem Bosno in Hercegovino. Turek se je ravno za njegovega vladanja tako okrepil, da je mislil že takrat na osvojitve Ogrske in Avstrije. Vse junaštvo njegovih čet v sledečih turških bojih ni moglo več ustaviti prodirajočega sovražnika, ker se mu ni uprl precej izpočetka z zedinjenimi silami ter ga prepodil nazaj čez Balkan. Njegova politika se je ravno zato v kratkem osvetila Ogrski, a na žalost tudi Hrvaški.

STROSSMAYERJEV POGREB.

brodovja in kesneje bosenski ban; ona seveda tudi ne omenja njegovih junaških del v Bosni, Srbiji in na južnem Ogrskem“.

Tej oceni imamo dodati samo tole. Kralj Matijaž Korvin je s svojo borbo proti hrvaškim velikašem, posebno proti Frankopanom v hrvaškem Primorju škodil Hrvatom mnogo v vsakem pogledu, ker je na ta način pomogel Benečanom, da so se polastili velikega dela hrvaške zemlje. A ravno tako je škodoval tudi splošni krščanski stvari, ker je svoje sile trošil brez pravega razloga proti svojima sosedoma,

Matijažu Korvinu bi bil moral slediti njegov sin Ivaniš Korvin, vendar pa ni uspela v borbi proti Jagelovičem, ter se je slednjič zadovoljil z velikimi posestvi, ki jih je dobil po dogovoru z velikaši, ker se je odrekel kroni. Značilno je, da hrvaški velikaši niso sodelovali pri volitvi Matijaža Korvina in pri izvolitvi Vladislava Jageloviča, pač pa so bili prisotni slavonski velikaši. Tudi te dogodke je opisal Vj. Klaić čisto izvirno glede Hrvaške. Predočil nam je pisatelj v tem oddelku tudi žalostno borbo mesta Senja s Frankopani, ki so hoteli

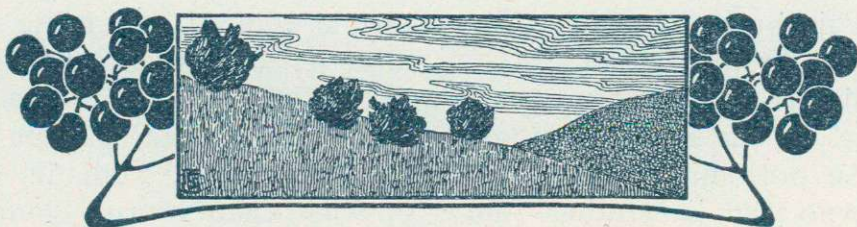
ostati gospodarji v tem mestu, a jih je kralj Matijaž Korvin že poprej iztisnil. Senjani so bili tako hudi protivniki Frankopanov, da so jih obdolžili pred celim svetom, da se dogovarjajo s Turki in da so jih celo poklicali na Hrvaško, samo da se vzdržé oni v svojem gospodstvu, četudi s turško pomočjo. Grozili so pač Frankopani, da bodo to storili, če ne dobé od svojega vladarja dosti pomoči za obrambo zemlje. To je bila pa v resnici le grožnja, ker so ogrski kralji zaporedoma prenehali pošiljati pomoč Hrvatom za boj proti Turkom. Frankopani in drugi hrvaški velikaši pa se vkljub tej malomarnosti ogrskih kraljev niso nikdar bratili s Turki, marveč so jih odbijali junaško do zadnjega časa na hrvaških mejah. Ker tedaj Hrvatje niso dobivali nobene pomoči v teh hudih stiskah od svojih vladarjev, so se obračali pogosto za pomoč do svojega soseda nemškega cesarja Maksimiliana I., ki je tudi v resnici že radi svojih slovenskih dežel dajal Hrvatom znatne podpore, kar je Vj. Klaić zdaj prvikrat jasno dokazal. Čisto na novo so opisani notranji odnošaji Hrvaške od l. 1494. do 1513., ko je postal Peter Berislavić hrvaški ban.

Banovanje Petra Berislavića je opisal že pred več leti zgodovinar Matija Mesić, vendar pa je našel Vj. Klaić še toliko novih virov, da je v marsičem izpopolnil Mesićevo razpravo. Banovanje Ivana Karlovića in tedanje vojne s Turki okoli Jajca in v severni Dalmaciji je predelal čisto na novo. Za Hrvate je posebno važno Klaićevo dokazovanje o zvezah hrvaških velikašev s Habsburžani, s katerimi so se dogovarjali že zdavnaj pred bitko pri Mohaču, tako da je cetinjska izvolitev Ferdinanda I. (1527) morala slediti čisto naravno in ni mogla na Hrvaškem nikogar iznenaditi. To dokazuje deželni zbor v Križevcih spomladi 1526. Na tem zboru so hrvaški stanovi sklenili, da si poiščejo drugega gospodarja, ker jih je njihov kralj Ljudevit II. popolnoma zapustil. Obrnili so se zato na Habsburžana Ferdinanda II. Obenem so že takrat sklepali, kako bi se Bosna iznovič osvobodila, in Ferdinand se je proglasil tudi za bosenskega kralja ker Bosna tako pri-

pada Hrvaški. (Str. 347.). Če omenimo še živahno opisane dogodke na Ogrskem pred mohaško bitko, kako silna je bila objestnost ogrskega plemstva in kolika slabost ogrskega kralja, ki večkrat ni imel denarja niti za vsakdanje potrebe, in kako požrtvovalno in junaško se je borilo hrvaško plemstvo proti Turkom, a kako prepirljivo, sebično in za vojsko sploh nesposobno je bilo ogrsko plemstvo, da je mogel o njem reči papežev nuncij Burgio glasovite besede (str. 332—333.): „Ko bi se mogla Ogrska rešiti svoje propasti le za ceno treh goldinarjev, ne bi se našli trije ljudje, ki bi hoteli i to žrtvovati“, — potem smo navedli vse vrline četrtega zvezka Klaićeve hrvaške zgodovine.

Vj. Klaić rabi v svojem delu dosledno obliko „Muhač“, „Muhačko polje“, dočim je pravilna oblika „Mohač“. Ostrvo poleg Požuna zovejo Mažari „Čalokez“, a tako tudi Klaić na str. 230. Slovaki jo poznajo pa le po imenu „Žitva“, in to je tudi pravo ime. Na str. 168. je brez dvoma lapsus calami, ko se Brežice postavljajo na Kranjsko.

Tudi temu zvezku so dodane razne priloge. Pred vsem so navedeni viri in pomočki za zgodovino Hrvatov v tej dobi. O virih samih razpravlja pisatelj na str. I.—V., a od V.—VII. navaja pomožne knjige v raznih jezikih za to dobo. Med njimi ne nahajam lepe monografije o Sekeljih pokojnega M. Slekovca. Sekelji so bili znameniti velikaši hrvaški, znani že pod Matijažem Korvinom in Vladislavom II., kesneje so prešli na Ferdinandovo stran. Omenja jih tudi Klaić na več mestih. Od str. VII.—XIV. pa predočuje pisatelj v transkripciji štirinajst zgodovinskih listin, kakor so fotografsko posnete in dodane temu zvezku. Vse te listine čuvajo v izvirniku v zagrebškem ali budimpeštanskem deželnem arhivu ter so vrlo važne za hrvaško zgodovino. Razen tega se v tej knjigi nahaja še 88 slik raznih oseb, pisem, pečatov in drugih predmetov iz te dobe. Cena je knjigi 7 K, ter ni previsoka za tako krasno izdanje tega dela glede na tisk, slike in papir, kar dela le čast podjetni knjigarni L. Hartmana (Stj. Kugli).
Iv. Steklasa.

NAŠE SLIKE.

Pomlad je prišla v dežel, in vse se raduje. Kmalu bo na gorah zacvetelo novo življenje, kakor nam ga kaže Gasparijeva vinjeta (str. 257.). Velikanoč, veseli praznik vstajenja, je vzbudila človeška srca k radostnim upom. Naša velikonočna slika (264—265) nam kaže prizor, ki ga popisuje „Sveto pismo“ s preprostimi sicer, a slovesno veličastnimi besedami: Marija pa je stala zunaj pri grobu in je jokala. Ko se je jokala, se pripogne in pogleda v grob in vidi dva angela v belo oblečena sedeti, enega pri glavi, enega pri nogah, kjer je bilo položeno Jezusovo telo. Angela ji rečeta: „Žena! Kaj jokaš?“ Ona jima odgovori: „Ker so vzeli mojega Gospoda, in ne vem, kam so ga položili.“ Ko je to izpregovorila, se nazaj obrne in vidi Jezusa stati, pa ne ve, da je Jezus. Jezus ji reče: „Žena! Kaj jokaš? Koga iščeš?“ Ona je menila, da je vrtnar, in mu reče: „Gospod, ako si ga ti odnesel, povej mi, kam si ga položil, in jaz ga bom vzela.“ Jezus ji reče: „Marija!“ Ona se ozre in mu reče: „Raboni!“ (kar se pravi Učenik). Jezus ji reče: „Nikar se me ne dotakni; zakaj nisem še šel k svojemu Očetu. Pojdi pa k mojim bratom in povej jim: Grem k svojemu Očetu in k vašemu Očetu, k svojemu Bogu in k vašemu Bogu.“ (Jan. 20, 11—17.) — Krasni kip sv. Jurija v Zagrebu, izvrstno delo Fernkornovo iz c. kr. livarne dunajske, nam kaže tega Jugoslovanom tako priljubljenega svetnika, ko ravno premaguje zmaja. Kip stoji na javnem prostoru v Zagrebu. — Strossmayerjeva slika na str. 297. nam kaže velikega biskupa v starosti 80 let. Umril je 8. aprila t. l., rojen je bil pa 4. februarja 1815. v Oseku. Fotografija (str. 312.) ga kaže na otomani, na kateri je

izdihnil svojo dušo. Fotografiran je takoj po balzimiranju. Mrtvaški oder je bil postavljen v njegovi palači.

☉

Slovenska drama.

21. februarja so igrali Sardoujevo „Tosko“. Igra je spisana za znano senzacijsko igravko Saro Bernhard. Efekt se vrsti za efektom, literarne vrednosti pa igra nima. Toska je jako pobožna, a kljub temu ji prisodi pisatelj, da se odigrava med njo in Marijem v cerkvi ljubezenska scena, a pred to sceno poklekne Toska pred Marijino podobo ter jo prosi odpuščanja. Mislim, da bi bila o tem vsaka beseda odveč. Tudi drugo dejanje obstoja le iz efekta; dvor in krasota na njem, fanfare in trompete — to je menda celo dejanje drugega akta. Četrto dejanje, ki kaže vsaj nekoliko psihologije, nas gotovo bolj ozlovolji, kot zadovolji, ker take nedoslednosti v karakterizaciji bi petošolcu-pisatelju ne mogli opravičiti. Pobožna in ljubeča Toska naj bi se potem, ko umori policijskega načelnika, obnašala tako hladnokrvno, kot se Toska v igri, da se češe in si umiva roke, ko vé, da jo njen pravi ljubimec čaka spodaj? To svedoči jasno, da je bil Sardou gledališki fabrikant. Ta igra, ki more vleči občinstvo samo tedaj, če je scenarija res dovršeno krasna, se je pri nas ponavljala 28. februarja pred prazno hišo.

4. marca so igrali Ogrinčevo „V Ljubljano jo dajmo“, staro igro, menda zgolj iz pietete do njenih „let“, ali pa radi pomanjkanja drugega repertoarja. Poleg tega so igrali še izvirno slovensko veseloigro Milčinskega „Brat Sokol“. Igra je bila nezasluženo „častno“ vun vržena. Epizoda s tatovi nas je živo spominjala neke francoske enodejanke. Glavna hiba cele igre pa je ta, da smo ob koncu ravno tam, kot ob pričetku. Koruza ne postane „Sokol“; zakaj potem tak naslov? Svoje bolezni je ob koncu deloma ozdravljen, v čemur spoznavamo jasno Molièrov vpliv „Navideznega bolnika“. Tehnika igre je dobra, pisatelj ima dokaj rutine v gledišču, a srčne krvi vsake veseloigre, namreč dobrih dovtipov pogrešamo popolnoma v nji. Edina nekoliko komična poteza je dekla Hauča, ki veruje v spomine in ima „za v dobre namene vinkulirano hranilnično knjižico“ ter obvladuje popolnoma gospodarja in njegovo hčerko. Stara gonja

za poljub je pač preveč razblinjena, Veseloigra brez vsakega dobrega dovtipa ne zasluži tega imena. Od g. Milčinskega smo pričakovali kaj več.

7. marca so igrali igro „Slovenec in Nемеc“ ali „Tat v mlinu“.

16. februarja popoldan se je ponavljal „Martin Krpan“, 2. marca Charlejeva „Tetka“, 12. marca „Rusom na pomoč“.

14. marca pa so vprizorili Tolstega „Moč teme“, eno onih maloštevilnih iger, ki so bile v letošnji sezoni res nekaj vredne. „Moč teme“ se ne drži enote časa, a rdeča nit teče tako neprisiljeno skozi celo igro, da misli: Greh rodi greh in slednjič kazen, ne moreš finejše izraziti. Ibsen bi to snov obdelal v igri, ki se vrši en dan, a tega Tolstoj ni storil. Pozna se mu, da ne hlepi po efektu, ampak da piše zato, ker mu tako veleva srce. Ruski kmetje, ki nastopajo v igri, so tako zelo podobni slovenskim, da se zdi skoro slovenska narodna igra. Dialog je jedrnat, in vso filozofijo Tolstega spoznaš lahko že iz tega dela. Vendar se nam zdi Nikita nedosledno risan junak; kako se more krvoločnež drugega in tudi še tretjega dejanja tako hipoma pokesati svojih zverskih činov! Pijanec Mitrič je genijalna postava, vseskozi dosleden. V tej igri greha in zapeljevanja pa je vendar le pisatelj narisal tudi pošten značaj — očeta Nikitovega Akima. Vendar če gledamo igro do konca, nas obide neka groza, ki nam stiska srce. Mračni duh, ki veje skozi celo igro: — „Če pomoliš hudiču en prst, te prime za celo roko“, — in zaduhlo ozračje, ki diši po žganju in grehu, nam polnita srce s studom, in tega občutka se ne moremo otresti. Ta, rekel bi, roparski milieu pa je v igri čudovito pogojen, in Matrjona je uprav klasična. Žal, da se je na našem odru izpustila izprememba v četrtem dejanju.

19. marca popoldne je bila dijaška predstava, Schillerjeva „Devica Orleanska“. Izmed vseh Schillerjevih del je v tej igri v prologu najboljša ekspozicija pozneje se vršечеgega dejanja, krasen je monolog: „Ivana gre in več se ne vrne“, lepa prizora sta, ko se Burbonec spravi s svojim kraljem in ko je devica vjeta pri Angležih. Kljub nekaterim pomanjkljivostim kaže „Devica Orleanska“ vso moč vedno bolj h katolicizmu se nagibajočega Schillerja.

21. marca smo doživeli lep večer: G. Verovšek je praznoval svojo dvajsetletnico. Izbral si je zato staro, moralno vplivajočo igro Morrejevo „Loterijo“. G. Verovšek, edina privlačna sila v slovenskih narodnih igrah, je žel ta večer tudi vso pohvalo. Pokazal nam je pa že, da ni le klasično dovršeni „Blaž Mozol“, „Krvavelj“ in „Martin Krpan“, marveč je mojstrsko igral že tudi Otela, Karola Moora, prezidenta v „Kovarstvu in ljubezni“, Rislerja sen., očeta v „Logarjevih“, Engstrana, Brata Martina, Revčka Andrejčka in Wurzelseppa, župnika v „Kralju na Betajnovi“, Iglo v „Otoku in Strugi“, Michel Angela v „Trnju in laboru“. Mož, ki igra že od leta 1885. dalje in ki je vrhutega še slovenski igravec, ki mora igrati,

kar mu pride pod roko, mora imeti res izredno ljubezen do slovenske umetnosti, kajti 20 let pri gledišču ni malenkost. Najboljše njegove vloge so poleg imenovanih še one, ki predstavljajo humoristične očete. Gosp. Verovšek je tako priljubljen slovenski igravec, da si vsak, kdor ljubi slovensko gledišče, želi, da ostane ta izvrstna slovenska moč ohranjena še mnoga leta slovenski Taliji v čast in prospah.

24. marca je gostovala pri „Belem konjičku“ gospa Irma Polakova. Obžalovati je, da ne moremo pridobiti te izborne subrete za naš oder.

26. marca so igrali slov. izvorno narodno igro „Testament“, ki se naslanja na Kersnikov roman. G. Rozman je bil dozdej v slov. literaturi domala še nepoznan. Talent je vsekako, a v „Testamentu“ se

Anton Verovšek
slovenski glediški igravec.

kažejo razne hibe. Tretje dejanje se vleče in vleče. Da postane Topolščak tat in goljuf, zato je imel vzrok; stal je na bankrotu, a zakaj in kako, ni v igri ne z eno samo besedico omenjeno. Drugače pa je „Testament“ solidno delo, ki ne hlasta po efektih, ravno radi tega pa daje igravcu malo priložnosti, da pokaže vso svojo moč. Pisatelju se pozna, da nima še kulisne rutine, zato pa stojte tudi osebe pol ure na odru, ne da bi kaj govorile in delale. Občinstvo z igro ni bilo posebno zadovoljno, kajti življenja je v nji premalo, in mislim, da bo „Testament“ kakor Aškrčev „Izmajlov“ z reprizo izginil iz slo-

venskega repertoarja. Adamičeva glasba ni mogla igre povzdigniti. Gospodu pisatelju nikakor ne odrekamo sposobnosti, a potreboval bo še časa, preden bo mogel reči, da je dramatik.

31. marca si je kot zadnjo predstavo v sezoni izbralo dramsko osebje „Testament“, ki pa ni bil dobro obiskan. — Letošnja sezona je pri koncu. Ko smo pisali svoja poročila, se nismo ozirali niti na desno niti na levo in se nismo dali terorizirati, ampak smo bili prepričani, da mora biti kritika objektivna, če je tudi nekoliko trda. V malenkosti se nismo nikdar spuščali; kar je bilo dobrega, smo hvalili, slabo smo

Verovšek kot Martin Krpan.

pa grajali. Če smatra sloven. „Dramatično društvo“ naše kritike za kompetentne ali ne, nam je vseeno, saj se tudi „Dram. društvo“ ni oziralo na naše opravičene želje.

Kaj nam je nudil letošnji repertoar dobrega? „Na dnu“, „Martina Krpana“, „Hamleta“ in „Moč teme“. Opravičena je bila sodba nekega poznanega nemškega igravca, ki je rekel, da se čudi, kje da dobe gg. v „Slov. dramatičnem društvu“ toliko časa in energije, da pobero vse svoje igre. Morda bi pa

„Dramatično društvo“ vendarle več doseglo z uvaževanjem naših nasvetov, kot pa z ignoriranjem naših vrst in s ponosom na nedelavna odborniška mesta.

A. R.

Opera.

24. februarja se je pela z g. Polakovo v naslovni vlogi Offenbachova „Lepa Helena“. Nimamo proti operi sami ničesar, a drugo dejanje je vendarle preveč „pikantno“.

26. februarja so ponavljali Bizetov „Carmen“, 10. marca pa Puccinijevo „Bohème“.

18. marca je bila benefica kapelnika Beniška, Smetanov „Poljub“. Nekateri cenijo „Poljub“ za Smetanovo najboljšo delo. Odlikuje se po finih lirskih momentih in ljubki gracioznosti.

19. marca so „Poljub“ ponavljali, 28. pa si je izbral g. Orželski za benefično predstavo „Prodano nevesto“, ki je pa daleko zaostajala za prejšnjimi prireditvami.

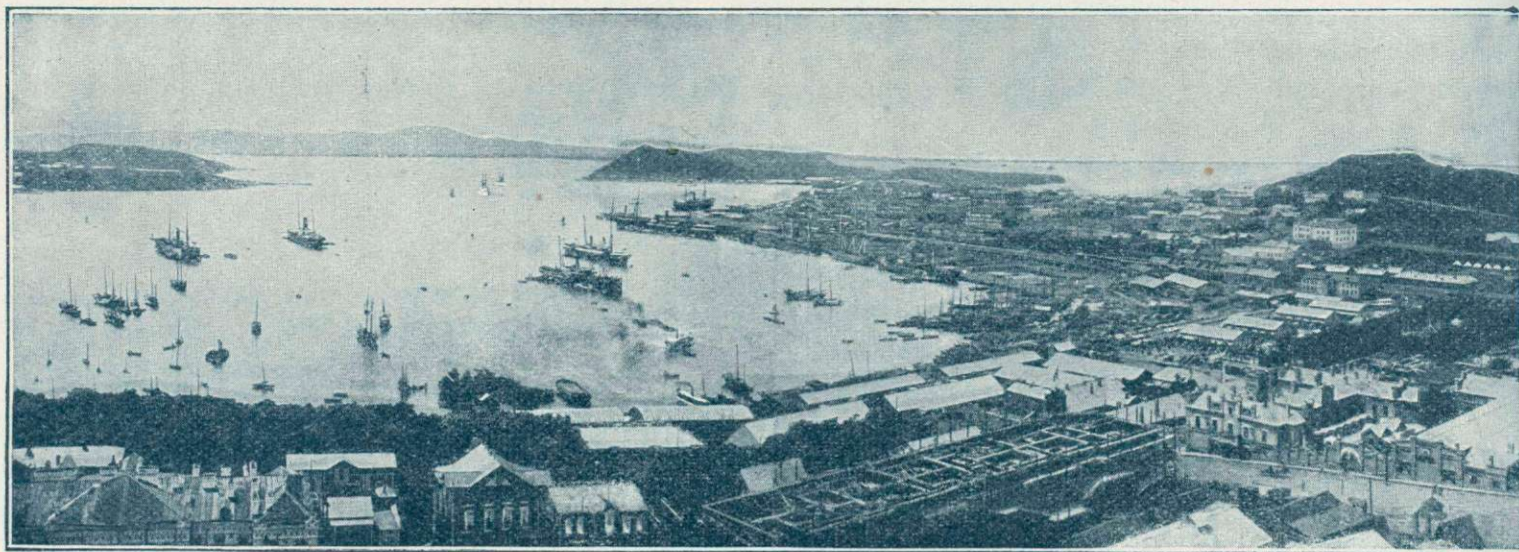
Slovenska opera je bila v obče dobra, izvemši godč. Klemensovo, ki je več obetala, kot pa podala. Gospa Skalova in Stolcova sta dobri, gosp. Orželski jako priljubljen, ki zna manjkajočo mu višino nadomestiti z izborno šolanim falzetom, g. Ouřednik mnogokrat ni bil dobro razporejen, a kadar je bil, je pokazal, kaj zna. G. Betettu pa svetujemo, da se nadalje izobrazí v petju, a „Slov. dram. društvo“ naj to mnogo obetajočo moč ohrani našemu odru. — Opera nam letos ni nudila novosti. Namestu da so stare stvari na novo študirali, bi bili podali lahko kaj novega.

A. R.

Boža Knežević, profesor belgrajske gimnazije, je umrl dne 3. marca po dolgi bolezni. Rajnik je bil potomec plemenitega in junaškega semberskega kneza Ive Kneževića. Poleg učiteljskega dela v šoli se je odlikoval tudi po svojem književnem delovanju na polju modroslovne zgodovine. Spisal je dela „Red u istoriji“, „Proporcija u istoriji“, „Misli“ itd. Razen tega je tudi spretno prevajal iz tujih jezikov.

Dr. Vojislav Bakić. 1. aprila je obhajal profesor pedagogike pri Veliki šoli v Belgradu, dr. Vojislav Bakić tridesetletnico svoje znanstvene in učiteljske delavnosti. Voj. Bakić je bil rojen 22. avgusta l. 1847. na Perni v Gornji Krajini. Ker je imel posebno veselje in posebno nadarjenost za učiteljski poklic, so ga poslali proučevati vzgojeslovje na nemške univerze. Študiral je na lipski in heidelberški univerzi ter je l. 1874. napravil doktorat, za katerega je napisal „Rousseau's Paedagogik“. Leta 1892. je postal profesor pedagogike pri Veliki šoli, kjer deluje še zdaj. V l. 1894—1895 je bil načelnik ministrstva za narodno prosveto. Bakić je uredoval znani vzgojeslovni list „Vaspitač“ in je spisal mnogo strokovnih

PRISTANIŠČE V VLADIVOSTOKU.

pedagoških del n. pr. „Pouke o vaspitanju dece u roditeljskoj kući“ (1880), „O mehanizmu u školskoj nastavi“ (1880), „O vaspitnom prilagodjivanju“ (1893), „Opšta pedagogika“ (1897), „Posebna pedagogika“ in drugo.

Poljsko umetnost sta zadeli v zadnjem času dve veliki izgubi; umrla sta: kipar Hipolit Marczewski in slikar Pantaleon Szyndler. — H. Marczewski

Tudi Szyndler je dovršil študije na rimski akademiji sv. Luka in je že takrat izložil na razstavi versko kompozicijo „Smrt sv. Afre“. Delj časa je preživel v Parizu, kjer je slikal večinoma portrete za pariško in poljsko aristokracijo in plutokracijo. Najbolj znana slikarska dela Szyndlerjeva so: „Beata Puella“, „Superba“, „Drama v serajlu“, „Kardinal“, „Westminstrska opatija“ in „Eva“. — Szyndler je v prvi polovici svoje umetniške delavnosti žarél kot meteor, toda pozneje je njegova zvezda otemnela, ker se je

General Batjanov,
poveljnik 3. ruske mandžurske armade

je bil rojen 13. avgusta 1854. in je svojo kiparsko spretnost pridobil deloma v Varšavi, deloma na kraljevski akademiji sv. Luka v Rimu. Njegova najboljša dela so: Spomenik Moniuszka, za katerega je dobil nagrado, razne skupine za vseučiliško knjižnico in za palačo grofa Lubieñskega. Zapustil je nekončano skupino „Pot Kristusov na Kalvarijo“. — P. Szyndler je bil rojen 1. 1846. in se je zgodaj posvetil slikarstvu. A slikarstvo ni bilo izpočetka zanj umetnost, ampak le rokodelstvo; bil je samo sobni slikar.

Admiral Nebogatov,
poveljnik tretjega ruskega tihomorskega brodograjskega oddelka.

bil duševno izčrpal in mu je nedostajalo tvornih moči.

Tadeusz Barącz, imenitni poljski kipar je dne 12. sušca umrl v Lvovu v 56. letu svoje starosti. Barącz je bil pristno lvovsko dete. Vsakdo ga je poznal; na glavi je nosil srednjeveški baret, suknya je bila iz aksamita, v ustih je imel neizogibno pipico, in tako opravljen je potoval tudi po tujih krajih. Svoje študije je dovršil v Mnihovu in Florenciji. Najboljša njegova dela so: „Venera in Amor“, doprsna podoba

Ševčenka, Lenartowicza, spomenik Kościszukov v Chicagu in alegorična skupina „Konstitucije iz 3. maja.“

Ks. Henryk Jackowski. Ni skoraj tedna, da bi smrt Poljakom ne vzela kakšnega odličnega moža. Sredi marca jim je umrl eden izmed najbolj zaslužnih duhovnikov, ks. H. Jackowski. Več kakor 40 let je veliki duh Jackowskega

oživljala vsa dela in podjetja, katerih namen je bil duhovno prerodenje Poljakov. Njegova vztrajnost je bila izredna; pri vseh svojih delih ni iskal samega sebe, ampak le čast božjo, zato je tudi z največjo krščansko ponižnostjo odklanjal vsa visoka dostojanstva, ki so mu jih ponujali. Porodil se je l. 1834. na Poznanjskem, študiral je na berlinski univerzi in kot duhovnik najprej deloval v helminjski škofiji. Šele kot kanonik varminjski in papežev komornik je l. 1861. vstopil v Jezusovo družbo; kot član te družbe je začel svoje zaslužno pisateljsko delovanje. Ustanovil je dva mesečnika „Przeгляд pow-szechny“ in „Misye katolickie“ ter je izdal spise: „Prawdy wieczne“, „Rozważ to dobrze“, „Ewangelie na cały rok.“

je trudila napraviti iz „chłopa“ občana in Poljaka. Dokler ji je srčna bolezen dovoljevala, je urejevala poljudni ilustrovani mesečnik „Zorza“. S pomočjo Wyslouchowce se je ustanovil listič za vaške ženske „Przodownica“, ki izhaja že šest let ter ponuja čitateljicam izbrano dušno hrano. Njene poučne knjižice

za ljudstvo so že izšle v več izdajah. M. Wyslouchowa je tudi spretno prevajala iz češčine.

Petindvajsetletnica mesečnika „Russkaja Mysl“. Moskovski mesečnik „Russkaja Mysl“ je dovršil letos 25. letnik. Ta mesečnik je najboljši tolmač poljskih pisateljev, zlasti Sienkiewicza, Prusa in Orzeszkove. Večkrat je „Russkaja Mysl“ povzdignila svoj glas v korist poljske narodnosti in omike ter je pripravila pot poljskemu leposlovju med rusko občinstvo. — „Russko Mysl“ je leta 1880. ustanovilo ne-

koliko mož, katerim sta načelovala publicista N. R. Vas. Šelgunov (umrl 1891) in Serg. Jurjev († 1888). Dokler sta ona dva urejevala list, je bila njegova vsebina zelo dragocena. Prof. M. S. Korelin († 1898)

Rusi v zakopih.

Ruski general Bilderling.

Avstrijski domobranski minister Schönaich.

Marja Wyslouchowa. 22. marca je umrla v Lvovu poljska pisateljica gospa M. Wyslouchowa, soproga urednika „Kurjera Lwowskega“. Rajnica ima velike zasluge zlasti za omiko poljskega ljudstva, za katero je delovala polnih 20 let. Marljivo je pisala za list „Przyjacieli ludu“ poučne članke, v katerih se

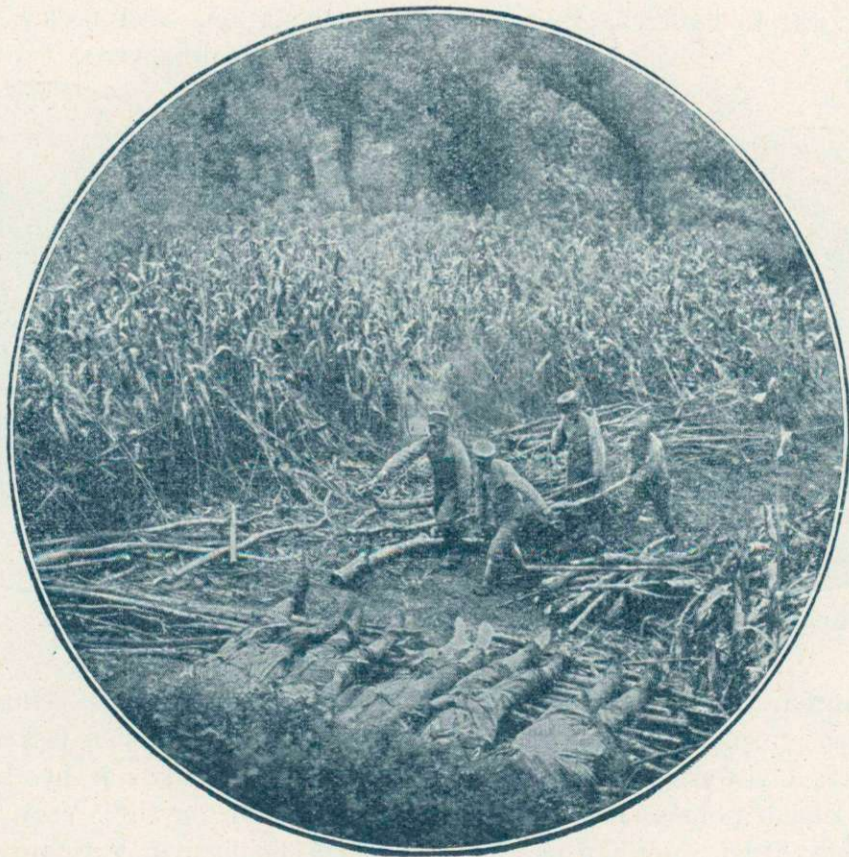
je tu objavljala temeljite članke o zgodovini književnosti in omike, zlasti o laškem humanizmu; zgodovinar P. N. Miljukov je tu objavil „Glavnyja tččenija ruskoj istor. mysli“, Vsev. Fed. Miller studijo o ruskem rastlinstvu, V. Sparowicz o ruski in poljski literaturi. Leposlovna dela so tu objavljali Sčedrin-

Saltykov, Vl. G. Koroľenko, D. Grigorovič, Glěb Uspenski, N. S. Lěskov, M. Albor, A. Ertěl, G. Mačtět, Mamin - Sibirjak, Salov, Barancevič, Němirovič-Dančenko, K. Stanjukovič, in sploh boljši zastopniki sodobnega leposlovja; pesmi so bile izpod peresa Apuktina, Morežkovskega, Goleniščev-Kutuzova. Po smrti Jurjeva in Šelgunova stojé na čelu mesečnika prelagatelj V. M. Lavrov, publicist Al. Golcev in A. A. Kizeveker. V zadnji dobi „Russkaja Mysl“ nima prejšnje različnosti, svežosti in določene smeri. Uredništvo z enako vljudnostjo sprejema spise „narodnikov“ in zagovornikov marksizma in ekonomičnega materializma, celó tudi pisateljev, ki hočejo vse te protislovne smeri spraviti v soglasje. Uredništvo v obče vidi v eklekticizmu svojo rešitev in zato se trudi ugoditi vsem okusom. S tem pa seveda izgubi list značajnost in veljavo. „Russkaja Mysl“ ima v vsakem zvezku tri oddelke. V prvem oddelku so leposlovni spisi, v drugem znanstveni članki moskovskih učenjakov, „žurnalnoje obozrěnie“, „vnutrenjeje obozrěnie“, „inostrannoje obozrěnie“, „sovremennoje iskustvo“; tretji oddelek obsega „bibliografičeskij otděl“, v katerem se nahajajo ocene najnovejših ruskih knjig. Zadnji oddelek je bolj vestno urejevan nego v drugih ruskih mesečnikih. Naročnina za celo leto znaša na Ruskem 12 rubljev, pri nas 14 rub. (36 K).

Zadnji trenotki „ѣ“ in „ѳ“. Ortografični odsek petrograjske znanstvene akademije dobiva — kakor pišejo „S. Pet. Věd.“ — v zadnji dobi veliko število prošenj in knjižic posebno od pedagogov, ki zahtevajo, da bi se iz ruskega pravopisa odstranili črki

„ѣ“ (jat) in „ѳ“ (jer). Gradiva v tej zadevi se je že zopet nabralo toliko, da se pravilno vršé seje omejenega odseka pod predsedništvom člena akademije F. Fortunatova. Skoraj vsi člani odseka se strinjajo v tem, da se potrahi veliko časa, preden si učenci zapomnijo, kje in kdaj naj se piše „ѣ“. Ako bi se odpravila črka „ѳ“, bi stavci imeli manj dela in tudi bi se prištedilo veliko prostora v knjigah, zakaj od 15—16 tiskovnih pol zavzema črka „ѳ“ povprečno eno celo polo. Ni dvomiti, da bode v kratkem odklenkalo tema dvema ruskima črkama.

Dmitrij Lavrentjevič Mihajlovskij. V štiridesetih in petdesetih letih v dobi stagnacije izvirnega pesništva se je obogatila ruska književnost s celo vrsto izbornih prevodov; prevajali so najboljše spise tujih klasičnih pesnikov. Strast za prevajanje je bila na Ruskem že izdavna tako močna, da so tudi največji talenti, Žukovskij, Puškin in Lermontov pozkušali svoje moči pri prevodih tujih pesnikov, in nekateri pesniki so skoraj vse svoje moči posvetili le prevodom. K tem spadajo: N. V. Berg, Gerbel, Mihajlov, A. L. Sokolovskij, Kozlov, Min in 23. marca umrši D. Lavr. Mihajlovskij. — Mihajlovskij je bil rojen l. 1828., dovršil je pravniške študije na vseučilišču v Petrogradu in je vstopil v državno službo. Njegov prvi prevod Byronove pesni „Mazepa“ je izšel l. 1857. v „Sovremenniku“; njegove poznejše izvirne pesni in prevodi angleških, francoskih, nemških in laških pesni pa v raznih časopisih. V prevodih Mihajlovskega je malo poezije, malo barv, verzi ne doné posebno lepo.

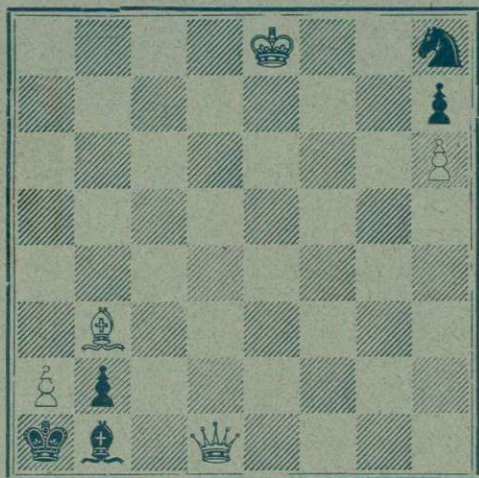
Japonci sežigajo mrliče.

ŠAH.

Naloga 184.

A. Uršič.

(Original.)

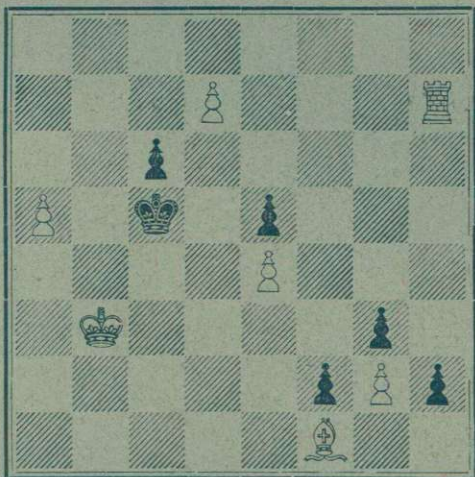

Mat v tretji potezi.

Naloga 185.

Schweiz. Schachverein T.

I. častno priznanje.

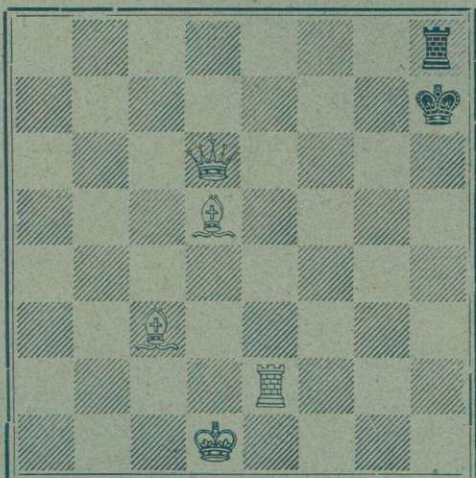

Mat v tretji potezi.

Naloga 186.

W. A. Shinkman.

(Humor im Schach.)

Samomat v 21. potezi.

Književnost.

V čilem založništvu A. Stein, Potsdam, je izšla knjiga: „Humor im Schach itd von H. Fischer“. Stane lično vezana 3.50 marke; obsega samomate, a tudi nekaj direktnih nalog pisateljevih. Pridanih je 14 Shinkmanovih samomatov. Delo je do sedaj edino te vrste in sestavljeno kot apologija samomata, ki ga nekateri prezirajo (dasi popolnoma neopravičeno) ako mu celo ne prepovedujejo obstanka. V zbirki dobiš čvrstih idej, ki bodo tudi neljubitelja samomata zanimala. Komponisti direktnih nalog dobé tukaj mutatis mutandis tudi novih idej v porabo. Nalogo 14. (Shinkman) podajemo popravljeno v diagramu št. 186. Za rešitev je razpisana nagrada, kakor tudi za sledečo, v kateri je mogoče kralja postaviti mat samo s skakavcema (in svojim kraljem) ako se postavi pod e1-novo polje. Naloga 187 je taka: Beli: Ke4 Sc5 d6; črni: Ka8; mat v 55. potezi (Shinkman). Naslov za vposlanje rešitev: Hieronymus Fischer, Bamberg. V istem založništvu je izšla tudi knjiga: „B. Kagan, Erstklassige Schachpartien, Endspiele und Probleme“. Stane vezana 3 marke. Zbirka je, kakor pravi prireditelj, namenjena bolj za prijateljske kroge kakor za širšo javnost. Gotovo bodo pa tudi drugi šaholjubi radi segli po njej. Dobro došel bo opis „Berliner Schachleben“ vsakemu šahovcu, ki obišče Berlin. Pri partijah je nekaj tiskovnih pomot, ki si jih pa vsakdo lahko popravi. Oddelek za naloge pa svetujemo, naj gospod prireditelj pri 2. izdaji dá v pregled komponistu. Veliko jeze se bo omejilo! Sine ira et studio.

Popravek:

V nal. št. 180. stoj beli letavec na g1, ne f4; naloga št. 182 je mat, ne samomat!

Rešitev nalog v št. 2. 1905.

Naloga 171. 1. Tf4, e×f; 2. Sf4 itd. 1—Td4. 2. Lg4+ itd. — Št. 172. 1. Td4 ♞. 2. D, T, S, p mat. — Št. 173. 1. Dg1 ♞. 2. D, T, S, mat. — Štev. 174. 1. Sc5, kd6; 2. Sd7 i. t. d.; 1—k×c5. 2. De5 i. t. d.; 1—T×c5. 2. De4 itd.; (čedna naloga). — Štev. 175. 1. Lb8! (in ne drugod!) ♞; 2. g3, g4, D mat.

PREŠERNOV SPOMENIK.

Josip Stritar je izdal oklic za nabiranje darov za Prešernov spomenik, v katerem pravi: Prešernov spomenik je gotov; slava umetniku, gospodu Zajcu, ki je tako izvrstno izvršil svojo častno nalogo! Ko v ces. livarni dunajski zagledaš bronastega moža, oveseli se ti duša: Glejte ga, to je naš Prešeren! Prešernov spomenik imamo, ali še ne tam, kjer je edino pravo mesto njegovo, v stolici slovenske domovine, v beli Ljubljani! — Nemški narod se pripravlja letos sijajno slaviti svojega Schillerja po vseh delih sveta, koder se glasi nemška govorica. Ravno prav: Nemci Schillerja, Slovenci Prešerna! Kar je njim njih Schiller, to je nam naš Prešeren, in še več! Ali v ta namen je potreba še, kakor se mi je dejalo, 20.000 kron. — Na noge torej, Slovenci in Slovenke! V Prešernovem imenu vsaj bodimo složni! Z veseljem sezimo vsak v svojo domačo hranilnico, prostorno ali uborno, ter izkažimo s primernim darom svojo hvaležnost in ljubezen našemu Prešernu! Ne bilo bi nam v čast, ko bi imel spomenik shranjen biti v livarni, mesto da se postavi, kamor je določen.

Kjer se slovenska čuje govorica,
pokladajmo dari mu na oltar;
gospod in kmet, mladenič in devica,
otrok in mati svoj prinesi dar!
En duh, en glas! Ves rod slovenski vstani:
Prešernov spomenik naj bo v Ljubljani!

Josip Stritar.

Listnica uredništva. Izumitelj novega sestava za poučevanje analfabetov potom projekcije v L.: Pravite, da se po Vašem sestavu olajša učenje alfabeta tudi najtršim glavam in da bo torej Vaš izum jako nevaren analfabetstvu. Mogoče. A mi ne moremo priobčiti Vašega črteža, dokler svoje iznajdbe ne izpopolnite. — Izumitelju novega zrakoplovnega sestava v R.: Premišljevali smo Vaše načrte. Naznanite nam svoj natančni naslov! Do Marta ne boste mogli priti s svojimi kolesčki, to je gotovo, a če se Vam posreči, da letite ž njimi vsaj okoli zemlje, bomo prav zadovoljni. — G. Š. v Kanalski dolini: Vašo zbirko krajevnih imen smo poslali g. pisatelju dotičnega sestavka, ki jo bo uporabil. Hvala Vam lepa! — Za to številko smo morali odložiti mnogo spisov, ker nam je primanjalo prostora, zlasti je izostalo več književnih ocen. Prosimo potrpljenja gg. sotrudnike. Pride prihodnjič na vrsto.

Popravek. Po pomoti se je na strani 299. vrinilo Zvonimir. Pesem je Marijanova.

SKRIVALNICA.

Kje je lisica?